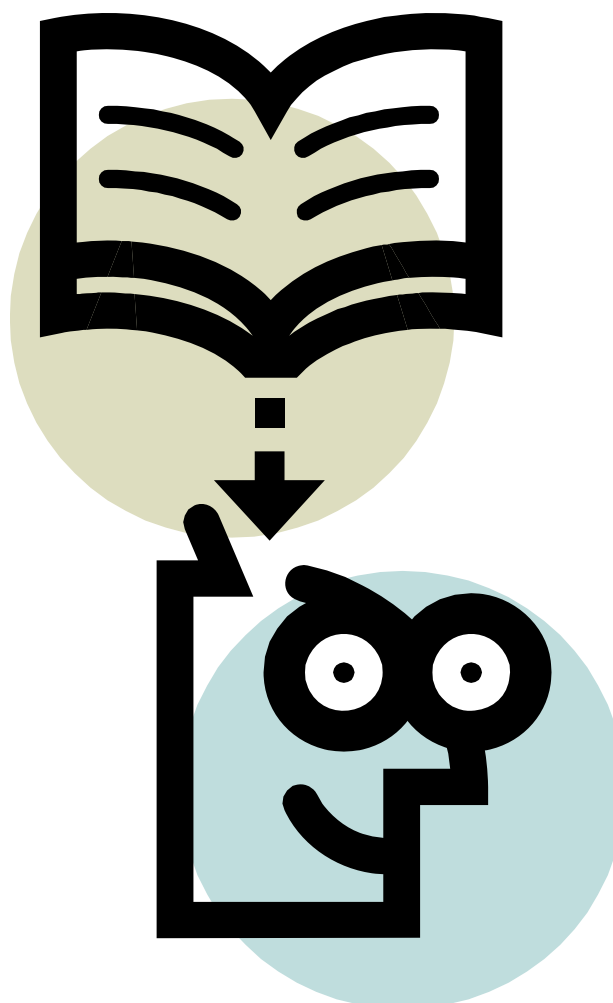

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET - ZADAR

ZBIRKA
PSIHOLOGIJSKIH SKALA
I UPITNIKA

SADRŽAJ

Predgovor	i
-----------	---

LICNOST

• Coopersmithov upitnik samopoštovanja (SEI)	3
• Skala opće samoeфикаsnosti	6
• Skraćena verzija skale za mjerenje osjećaja koherentnosti (SOC)	8
• Skale vjerovanja u pravedan svijet	12
• Skala optimizma - pesimizma (O-P skala)	15
• Skala nade	18
• Skala zadovoljstva životom	20
• Adaptirana skala preferirane samoće	23

EMOCIONALNA STANJA I MOTIVACIJA

• Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti) – UEK	27
• E – upitnik: skala emocionalne empatije i skala mašte	44
• Skala za mjerenje trenutnog emocionalnog stanja	50
• Thayerova skala za procjenu aktivacije AD-ACL	54
• Skala afilijativne motivacije (SAM)	59
• Skala motivacije za roditeljstvo (MZR)	63

INTERPERSONALNI ODNOSI

• Skala interpersonalne orijentacije – IO	69
• Skala specifičnog interpersonalnog povjerenja	73
• Kratka verzija UCLA skale usamljenosti	77
• Skala prisnosti u prijateljstvu (PUP)	79
• Upitnik bračne usklađenosti	83
• Skala altruizma	87

STAVOVI

• Skala stavova o ravnopravnosti spolova	95
• Skala stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama (KKS i AKS)	104
• Skala stavova nastavnika prema integraciji djece s teškoćama (TIAQ)	108

ANKSIOZNOST, STRES I SUOČAVANJE

• Endlerove multidimenzionalne skale anksioznosti	115
• Skala anksioznosti za djecu – AFS	123
• Skala stresnih životnih događaja za djecu (Stres-D)	130
• Skala atribucijskog stila za djecu – CASQ	137
• Upitnik suočavanja sa stresnim situacijama Endlera i Parkera (CISS)	147
• Skale suočavanja s ispitnom situacijom	151

LÍČNOST

COOPERSMITHOV UPITNIK SAMOPOŠTOVANJA (SEI)

Adaptirali: Katica Lacković-Grgin i Petar Bezinović

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Samopoštovanje Coopersmith (1967) definira kao samoevaluaciju kojom pojedinac održava stav prihvaćanja ili neprihvatanja sebe. Ono upućuje na stupanj uvjerenja pojedinca u vlastite sposobnosti, važnost, uspješnost ili vrijednost.

Coopersmithov upitnik samopoštovanja vrlo je često korišten u ispitivanjima djece i adolescenata u relaciji s položajem u grupi, roditeljskim odgojnim postupcima, stresom zbog bolesti i sl. Tako npr. popularni u grupi vršnjaka imaju više samopoštovanje od odbačenih (Lacković-Grgin, 1990) a grubost i stroga kontrola roditelja povezana je uz niže samopoštovanje (Coopersmith, 1967).

Verzija upitnika SEI iz 1967. godine sastoji se od 58 tvrdnji (50 tvrdnji mjeri različite aspekte samopoimanja, a 8 tvrdnji su Skala laži). Skraćena verzija ima 25 tvrdnji. Skraćivanje nije utjecalo na pouzdanost skale, pa se tako pouzdanosti duže i kraće verzije kreću u vrijednostima od .77 do .79 (Cronbach alpha). Pouzdanosti test-retest koeficijenta stabilnosti veće su u starije nego li u mlađe djece (Ahmed i sur., 1985).

Zbog heterogenosti čestica faktorske analize dale su vrlo različite podatke o broju i vrsti faktora. Taj se broj kretao od 6 do 10 faktora. Zbog toga Coopersmith predlaže da se upitnik tretira kao globalna mjera samopoštovanja. Upitnik je primjenjivan na različitim skupinama ispitanika, u različitim zemljama odnosno na različitim jezicima. Postignuća na skali samopoštovanja uspoređivana su s postignućima na skalama anksioznosti, neuroticizma, depresije (Gibbs i Norwich, 1985, Roberson i Miller, 1986 – prema Lacković-Grgin, 1994). Nalazile su se umjereno negativne korelacije samopoštovanja i navedenih konstrukata (Ahmed i sur., 1985; Yanish i Battle, 1986).

Naša istraživanja pomoću skraćene verzije od 25 tvrdnji pokazuju da se pod samopoštovanjem, što ga mjeri ovaj upitnik, kriju ponešto različiti sadržaji za dječake i djevojčice o čemu valja voditi računa pri interpretaciji spolnih razlika (Bezinović i Lacković-Grgin, 1990). Analiza odnosa samopoštovanja s percepcijom različitih aspekata samopoimanja što ga mjeri skala Harterove pokazala je da je kod dječaka najznačajnija percepcija kognitivnih sposobnosti, a kod djevojčica podjednako značajnim pokazale su se percepcija tjelesnog izgleda i percepcija socijalne kompetentnosti.

Uputa i sadržaj skale

Molimo te da označiš svaku tvrdnju na slijedeći način: ako tvrdnja točno ili približno točno opisuje kako se ti najčešće osjećaš, zaokruži odgovor «T» (točno).

Ako tvrdnja ne opisuje kako se ti najčešće osjećaš zaokruži odgovor «N» (netočno).

PRIMJER: Dobra sam učenica.....	T	N
1. Često poželim da sam netko drugi	T	N
2. Omiljena sam	T	N
3. Teško mi je govoriti pred cijelim razredom.....	T	N
4. Kad bih mogla, rado bih promijenila mnogo toga u vezi sa sobom.....	T	N
5. Odluke donosim bez puno teškoća.....	T	N
6. Kod kuće se lako naljutim.....	T	N
7. Ponosim se svojim školskim uspjehom.....	T	N
8. Netko mi uvijek treba reći što da radim.....	T	N
9. Potrebno mi je dosta vremena da bih se prilagodila na nešto novo.....	T	N
10. Često požalim zbog svojih postupaka.....	T	N
11. Radije se igram s djecom mlađom od sebe	T	N
12. Moji roditelji previše očekuju od mene.....	T	N
13. Razumijem sebe.....	T	N
14. Sve mi se u životu čini zbrkano.....	T	N
15. Kod kuće mi nitko ne posvećuje mnogo pažnje.....	T	N
16. Ne uspijevam u školi kako bih željela.....	T	N
17. Imam loše mišljenje o sebi.....	T	N
18. Često se osjećam nelagodno u školi.....	T	N
19. Često se sramim same sebe.....	T	N
20. Ružnija sam od većine drugih.....	T	N
21. Djeca mi se često rugaju.....	T	N
22. Imam osjećaj da su nastavnici nezadovoljni sa mnom.....	T	N
23. Lako se uzbudim kada me grde.....	T	N
24. Često osjećam da roditelji previše očekuju od mene.....	T	N
25. U školi sam često obeshrabrena.....	T	N

Napomena: samo čestice 2, 5, 7 i 13 boduju se «+» ako je odgovor «točno», dok se sve ostale boduju s «+» ako je odgovor «netočno». Ukupni rezultat je zbroj svih pozitivnih odgovora. Prilikom primjene skale treba voditi računa o tome da se napravi posebna verzija skale za dječake a posebna za djevojčice.

LITERATURA:

AHMED, S.M.S., VALLIANT, P.M., SWINDLE, D. (1985). Psychometric properties of Coopersmith self-esteem inventory, *Perceptual and Motor Skills*, 61, 1235-1241.

COOPERSMITH S. (1967). *The antecedents of self-esteem*, San Francisco, W.H. Freeman and Co.

BEZINOVIĆ, P., LACKOVIĆ-GRGIN, K. (1990). Percepcija vlastite kompetentnosti, tjelesnog izgleda i samopoštovanja kod 10-godišnje djece, *Primijenjena psihologija*, 11, 2, 71-75.

LACKOVIĆ-GRGIN, K. (1990). Sociometrijski položaj i samopoštovanje kod djece osnovnoškolske dobi, *Radovi Filozofskog fakulteta, Razdio FPSP*, 29(6), 135-141.

LACKOVIĆ-GRGIN, K. (1994). *Samopoimanje mladih*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

SKALA OPĆE SAMOEFIKASNOSTI

Adaptirali: Lozena Ivanov i Zvezdan Penezić

Priredila: Lozena Ivanov

Bandura (1997) određuje samoefikasnost kao procjenu pojedinca o vlastitim sposobnostima organiziranja i izvršavanja akcija potrebnih da bi se ostvario određeni, pretpostavljeni tip aktivnosti.

Samoefikasnost se općenito procjenjuje na razini nižih podsustava uključenih u funkcioniranje, tj. procjenjuje se kroz procjene veličine, općenitosti i snage uvjerenja u uspješno obavljanje zadatka ili uspjeh u nekoj situaciji.

Među skalama koje procjenjuju opću samoefikasnost valja spomenuti skalu opće samoefikasnosti Schwarzera i sur. (1997) koja mjeri opći i stabilan osjećaj osobne efikasnosti u suočavanju s različitim stresnim situacijama. Originalana verzija skale sadržavala je 20, a zatim je reducirana na 10 čestica. U brojnim istraživanjima (prevedena je na više od 20 jezika) je pokazala pouzdanost tipa unutarne konzistencije između .75 i .90. Također je pokazala i dobru konvergentnu i diskriminantnu valjanost. Uz zadovoljavajuću faktorsku strukturu, na uzorcima hrvatskih ispitanika pokazala je pouzdanost tipa unutarne konzistencije Cronbach alpha od .853 do .874 (Ivanov i sur., 1998; Penezić i sur., 1998, 1999) te pouzdanost tipa test-retest od .743 (Ivanov i sur., 1998). Skala je u izvornim istraživanjima na njemačkim uzorcima pokazala pozitivnu povezanost sa samopoštovanjem i optimizmom, a negativnu s anksioznošću, depresijom i fizičkim simptomima. Na uzorcima hrvatskih ispitanika skala je pokazala pozitivnu povezanost s optimizmom, zadovoljstvom uspjehom, studijem i životom, a negativnu s pesimizmom i perfekcionizmom (Ivanov i sur., 1998; Penezić i sur., 1998). Na osnovi koeficijenta kongruencije moguće je govoriti o faktorskoj istovjetnosti skale opće samoefikasnosti na uzorcima njemačkih i hrvatskih ispitanika.

Uputa za skalu i čestice koje čine Skalu opće samoefikasnosti:

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje se odnose na Vaše doživljavanje sebe. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan broj. Brojevi označuju slijedeće:

- 1 - uopće se ne odnosi na mene
- 2 - uglavnom se ne odnosi na mene
- 3 - niti se ne odnosi niti se odnosi na mene
- 4 - uglavnom se odnosi na mene
- 5 - u potpunosti se odnosi na mene

1. Kada se suočavam s teškoćama mogu ostati pribran jer se oslanjam na svoje sposobnosti suočavanja	1	2	3	4	5
2. Siguran sam da mogu uspješno riješiti neočekivane situacije	1	2	3	4	5
3. Mogu riješiti većinu problema ako uložim dovoljno truda	1	2	3	4	5
4. Ako mi se netko suprotstavi mogu pronaći sredstva i načine da dobijem ono što želim	1	2	3	4	5
5. Ako sam u škripcu mogu misliti na to što bih trebao raditi	1	2	3	4	5
6. Kada sam suočen s problemom obično mogu pronaći nekoliko rješenja	1	2	3	4	5
7. Lako mi se držati postavljenih ciljeva i ostvariti ih	1	2	3	4	5
8. Zahvaljujući svojoj snalažljivosti znam kako se treba nositi s nepredvidivim situacijama	1	2	3	4	5
9. Uvijek mogu riješiti teške probleme ako se dovoljno potrudim	1	2	3	4	5
10. Nije važno što mi stane na put, obično sam sposoban suočiti se s tim	1	2	3	4	5

NAPOMENA: Ukupan rezultat oblikuje se kao linearna kombinacija procjena.

LITERATURA:

- BANDURA, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman and Company, New York.
- IVANOV, L., PENEZIĆ, Z., GREGOV, LJ. (1998). Relacije usamljenosti i samoefikasnosti s nekim osobnim varijablama, *Radovi-Razdio FPSP*, 37, 14, 53-66.
- PENEZIĆ, Z., IVANOV, L., PROROKOVIĆ, A. (1998). Samoefikasnost i perfekcionizam kod studenata: Pokušaj psihometrijske provjere korištenih skala. *Radovi-Razdio FPSP*, 37, 14, 67-80.
- PENEZIĆ, Z., IVANOV, L., PROROKOVIĆ, A., ČUBELA, V. (1999). Različiti aspekti samoefikasnosti: Provjera skala i relacije s nekim sociodemografskim značajkama, *XIV. Dani Ramira Bujasa, Sažeci priopćenja*, 39.
- SCHWARZER, R., BÄSLER, J. KWIAŁEK, P., SCHRÖDER, K., ZHANG, J.X. (1997). The assessment of optimistic self-beliefs: Comparison of the German, Spanish, and Chinese versions of the general self-efficacy scale. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 1, 69-88.

SKRAĆENA VERZIJA SKALE ZA MJERENJE OSJEĆAJA KOHERENTNOSTI (SOC)

Adaptirali: Katica Lacković-Grgin i Željana Buntić-Pejaković

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Osjećaj koherentnosti (*sense of coherence*) definira se kao relativno stabilan osjećaj sigurnosti pojedinca da je svijet u kojem živi razumljiv, savladiv i smislen. Antonovsky ga u svojem salutogenetskom modelu tretira kao glavni eksplanatorni faktor. Konstrukt se mjeri skalom koju je konstruirao Antonovsky (1987) s namjerom mjerenja tri spomenute dimenzije (razumljivost, smislenost, savladivost). Veći broj provjera nije potvrdio trofaktorsku strukturu skale SOC (Antonovsky, 1993).

Faktorske analize rezultata naših ispitanika također nisu urodile solucijama koje bi potvrdile trofaktorsku strukturu a izlučeni faktori nisu bili interpretabilni.

Krajnji rezultat analize SOC skale na našim uzorcima ispitanika jest skraćena SOC skala koja je jednodimenzionalna i sadrži 23 čestice (originalna skala ima 29 čestica). Pouzdanosti na različitim uzorcima (Cronbach alpha) kreću se u vrijednostima od .84 do .85 (Buntić-Pejaković i suradnici, 2000; Ćubela i Ivanov, 2001). Ispitanici su bili studenti i mlađe odrasle osobe. Na osnovi uvida u literaturu preporučujemo da se za ispitivanje starijih osoba koristi skraćena verzija SOC od 13 čestica (Sarvimäki i Ojala, 1994).

U dosadašnjim istraživanjima u području stresa i zdravlja pokazalo se da SOC negativno korelira s mjerama neuroticizma, depresivnosti, naučene bespomoćnosti, razinom somatskih simptoma bolesti te sekundarnom i tercijarnom kontrolom (Coe i sur., 1994; Smith i Meyers, 1997; Buntić-Pejaković i suradnici, 2000). SOC pozitivno korelira s mjerama samoefikasnosti, pozitivnog raspoloženja, zadovoljstva životom, indikatorima boljeg zdravlja, samopoštovanja i primarnom kontrolom, kao i s generalnim i personalnim vjerovanjem u pravedan svijet (Coe i Smith, 1994; Meyers, 1997; Buntić-Pejaković i suradnici, 2000; Ćubela i Ivanov, 2001).

Uputa i sadržaj skale:

Pred Vama je niz pitanja koja se odnose na različite aspekte života. Svako pitanje ima sedam mogućih odgovora. Molimo Vas da označite broj koji izražava Vaš odgovor uzimajući u obzir da su brojevi 1 i 7 ekstremni odgovori. Npr. ako Vaše mišljenje najbolje odražava tekst uz broj 7, zaokružite ga. Ako procjenjujete drugačije zaokružite broj koji najbolje izražava Vaše osjećaje. Molimo Vas da razmislite o svakom pitanju prije odgovora te da na svako pitanje odgovorite samo jednim odgovorom.

1. **/R/ Imate li osjećaj da Vas drugi ljudi ne razumiju kad im nešto govorite?**
 nikada nemam taj osjećaj 1__2__3__4__5__6__7 uvijek imam taj osjećaj
2. **/R/ Je li Vam se dogodilo da su Vas razočarali ljudi na koje ste računali?**
 to se nikad nije dogodilo 1__2__3__4__5__6__7 to se uvijek dogodi
3. **/R/ Život je:**
 prepun zanimljivosti 1__2__3__4__5__6__7 potpuna rutina
4. **Ranije je Vaš život bio:**
 bez jasnog cilja i smisla 1__2__3__4__5__6__7 s jasnim ciljem i smislom
5. **Mislite li da se prema Vama nepošteno postupa?**
 vrlo često 1__2__3__4__5__6__7 vrlo rijetko
6. **/R/ Većina stvari koje ćete raditi u budućnosti vjerojatno će biti:**
 potpuno očaravajuće 1__2__3__4__5__6__7 strašno dosadne
7. **Imate li osjećaj da u nepoznatoj situaciji ne znate što činiti?**
 vrlo često 1__2__3__4__5__6__7 vrlo rijetko ili nikada
8. **/R/ Što najbolje opisuje Vaše viđenje života?**
 uvijek se mogu pronaći 1__2__3__4__5__6__7 nema rješenja
 rješenja za bolne stvari u životu 1__2__3__4__5__6__7 za bolne stvari u životu
9. **/R/ Kad razmišljate o svom životu, vrlo često:**
 osjećate kako je dobro 1__2__3__4__5__6__7 pitate se zašto
 biti živ 1__2__3__4__5__6__7 uopće živite
10. **Kad se suočite s teškim problemom, odabir rješenja je:**
 uvijek zbunjujući 1__2__3__4__5__6__7 uvijek
 i teško ga je pronaći 1__2__3__4__5__6__7 u potpunosti jasan
11. **/R/ Obavljanje svakodnevnih stvari Vam predstavlja:**
 izvor ugone i zadovoljstva 1__2__3__4__5__6__7 izvor boli i dosade
12. **Kad se u prošlosti nešto neugodno dogodilo, Vi ste bili skloni:**
 osjećati se veoma 1__2__3__4__5__6__7 reći "Što je tu je i moram
 uznemireno zbog toga 1__2__3__4__5__6__7 živjeti s tim", te krenuti dalje
13. **Imate li konfuzne, neodređene misli i osjećaje:**

upitnika

vrlo često 1__2__3__4__5__6__7 vrlo rijetko ili nikada

14. /R/ Kad radite nešto zbog čega se osjećate dobro:

sigurno je da ćete se nastaviti osjećati dobro 1__2__3__4__5__6__7 sigurno je da će se dogoditi nešto što će pokvariti taj osjećaj

15. Događa li se da imate osjećaje koje radije ne biste imali?

vrlo često 1__2__3__4__5__6__7 vrlo rijetko ili nikada

16. Očekujete da će Vaš osobni život u budućnosti biti:

potpuno bez smisla i svrhe 1__2__3__4__5__6__7 pun smisla i svrhe

17. /R/ Mislite li da će u budućnosti uvijek biti ljudi na koje ćete moći računati?

sigurni ste da će ih biti 1__2__3__4__5__6__7 dvojite da će ih biti

18. Događa li se da imate osjećaj da ne znate točno što će se dogoditi?

vrlo često 1__2__3__4__5__6__7 vrlo rijetko ili nikada

19. Mnogi se ljudi, čak i oni jakog karaktera, ponekad osjećaju kao gubitnici ili misle da su nespretno pogriješili u nekim situacijama. Koliko često ste se Vi tako osjećali u prošlosti?

nikada 1__2__3__4__5__6__7 vrlo često

20. Da li ste općenito utvrdili da kada se nešto dogodi:

Vi precjenjujete ili podcjenjujete značenje događaja 1__2__3__4__5__6__7 Vi vidite stvari u pravom značenju

21. /R/ Kad razmišljate o teškoćama s kojima ćete se vjerojatno susresti u važnim područjima Vašeg života, da li imate osjećaj da:

uvijek ćete uspjeti svladati poteškoće 1__2__3__4__5__6__7 nećete uspjeti svladati poteškoće

22. /R/ Koliko često ste imali osjećaj da je malo smisla u stvarima koje radite u svakodnevnom životu?

nikada 1__2__3__4__5__6__7 vrlo često

23. /R/ Koliko često ste imali osjećaje za koje niste bili sigurni da li ih možete držati pod kontrolom?

nikada 1__2__3__4__5__6__7 vrlo često

NAPOMENA: oznaka «/R/» znači da se čestice obrnuto boduje.

Ukupni rezultat se formira kao linearna kombinacija (suma) rezultata u svakoj pojedinoj čestici.

LITERATURA:

- ANTONOVSKY, A. (1987). *Unravelling the mystery of health: How people manage stress and stay well*, San Francisco: Jossey-Bass.
- ANTONOVSKY, A. (1993). The structure and properties of the Sense of Coherence Scale, *Social Science and Medicine*, 36, 725-733.
- BUNTIĆ-PEJAKOVIĆ, Ž., LACKOVIĆ-GRGIN, K., VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2000). Pokušaj validacije skale za mjerenje osjećaja koherentnosti, *XII. Dani psihologije u Zadru, Sažetci radova*.
- COE, R.M., ROMIES, J.C., HALL, M.M. (1994). Sense of Coherence and Survival in the Chronically Ill Elderly, U: McCubbin, H.L., Thompson, E.A., Thompson, A.I., Foremr, J.E. (Ur.). *Sense of Coherence and Resiliency: Stress, Coping and Health*, Madison, WI, Center for Excellence in Family Studies, 256-276.
- ĆUBELA, V., IVANOV, L. (2001). Vjerovanje u pravedan svijet i centralnost pravde: relacije s osjećajem koherentnosti i generaliziranim očekivanjima u pogledu budućnosti, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 39, 6, 2000.
- SARVIMÄKI, A., OJALA, S. (1994). De öldres liveserfarenheter 2: Känslau an sammanhung (Life experiences of the elderly 2: Sense of coherence), *Gerontologia*, 8, 140-149.
- SMITH, L.T., MEYERS, L.S. (1997). The Sense of Coherence: Its Relationship to Personality, Stress and Health Measure, *Journal of Social Behavior and Personality*, 12, 2, 513-526.

SKALE VJEROVANJA U PRAVEDAN SVIJET

Adaptirala: Vera Ćubela

Priredila: Vera Ćubela

Konstrukt “vjerovanje u pravedan svijet” (VUPS) u literaturi se najčešće spominje u vezi s fenomenom okrivljavanja žrtava. Uveo ga je M. Lerner u formi tzv. *hipoteze o pravednom svijetu*, po kojoj ljudi imaju više ili manje izraženu potrebu vjerovati da žive u pravednom svijetu u kome se u načelu svakome događa ono što je na neki način zaslužio. Daljom elaboracijom ove hipoteze nastala je Lernerova *teorija motiva pravednosti*, prema kojoj je VUPS “fundamentalna deluzija” ili jedno od bazičnih vjerovanja koje su ljudi više ili manje motivirani braniti unatoč proturječnim dokazima jer takvo vjerovanje doprinosi osjećaju sigurnosti, vlastite mogućnosti kontrole i pozitivna očekivanja u vezi s budućim ishodima (Lipkus i sur, 1996).

Istraživanja individualnih razlika u VUPS temelje se na pretpostavci da razlike u stupnju slaganja s tvrdnjama o pravednosti svijeta reflektiraju ne samo razlike u razini iskustava nepravde već i u spremnosti pojedinaca da brane sliku o pravednom svijetu, odnosno u motivu pravednosti. U skladu s tim su nalazi o povezanosti ovih razlika s različitim strategijama zaštite VUPS, kao što je tendencija devaluiranja žrtava i deprivilegiranih u uvjetima u kojima intervencija u situaciju nije moguća ili ima previsoku cijenu. Ova tendencija povezuje VUPS s nekim drugim konstruktima poput konzervativizma i autoritarnosti, pa je u nekim istraživanjima razina VUPS korištena i kao pokazatelj pristajanja uz sustav vjerovanja kojim se zapravo opravdavaju socijalne nejednakosti. Međutim, VUPS se i konceptualno i empirijski može razlikovati od spomenutih konstrukata. Na primjer, za razliku od autoritarnosti VUPS je povezano s negativnom evaluacijom samo nisko ali ne i visokostatusnih skupina. Također, jedno od glavnih funkcionalnih obilježja VUPS jest njegov doprinos subjektivnoj dobrobiti i mentalnom zdravlju. Mimo povezanosti razine VUPS s različitim indikatorima dobrobiti i zdravlja, na adaptivnost VUPS upućuju i nalazi da razina VUPS moderira kognitivne i afektivne reakcije na različita negativna ili potencijalno stresna iskustva (Dalbert, 1998; Hafer i Olson, 1998; Tomaka i Blascovich, 1994), kao i da kod pojedinaca koji su skloniji okolini doživljavati kao opasnu (npr. autoritarni) doprinosi osjećaju vlastite nevulnerabilnosti (Lambert i sur., 1998).

U dosadašnjim istraživanjima kao mjera razine VUPS najčešće je korištena skala koju su početkom sedamdestih konstruirali Rubin i Peplau. Međutim, pokazalo se da je njezina latentna struktura ne samo kompleksna već i varijabilna, te da između pozitivno i negativno

formuliranih tvrdnji često nema značajne povezanosti. Ove su nedostatke pokušali prevladati Dalbert, Montada i Schmidt (1984) u konstrukciji **Skale generalnog VUPS**. Šest čestica koje ova skala sadrži (čestice br. 1, 3, 6, 8, 9, 11 u tablici dolje) su sve pozitivno formulirane, tj. izražavaju samo uvjerenje da je svijet pravedan i ne preciziraju pritom nikakvu domenu ili načelo pravednosti. Ostale čestice (br. 2, 4, 5, 7, 12 i 13) pripadaju **Skali personalnog VUPS**, koja je namijenjena mjerenju stupnja u kome pojedinac vjeruje da živi u svijetu koji je *prema njemu osobno* pravedan ili tzv. personalno VUPS. Izvornu verziju ove skale konstruirala je C. Dalbert 1993. U skladu s njezinom polaznom pretpostavkom da je za dobrobit i mentalno zdravlje važnije uvjerenje pojedinca da je svijet pravedan prema njemu osobno nego prema drugim ljudima ili općenito, istraživanja dosljedno pokazuju da je ova skala bolji prediktor zadovoljstva životom i drugih pokazatelja dobrobiti od Skale generalnog VUPS.

Objke skale na hrvatski je prevela i adaptirala Ćubela sa suradnicima, te primijenila u nekoliko nezavisnih skupina studenata, srednjoškolaca i odraslih. U skladu s nalazima dobivenim u dosadašnjim primjenama u skupinama ispitanika iz drugih zemalja (npr. Njemačka, Mađarska, Slovačka, Slovenija, SAD, Španjolska), obje adaptirane verzije su jednodimenzionalne, zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (vrijednosti Cronbachova alpha koeficijenta preko .70; v. Ćubela, 2001) i u očekivanim korelacijama s različitim mjerama zadovoljstva životom, depresivnosti, optimizma, pesimizma, te osjećaja koherentnosti.

Sljedeći niz tvrdnji odnosi se na neka uvjerenja o pravednosti svijeta u kome živimo. Pročitajte pažljivo svaku od njih i na skali od šest stupnjeva zaokružite onaj broj koji odgovara stupnju u kome se Vi osobno (ne) slažete s onim što data tvrdnja izriče.

	izrazito se ne slažem						izrazito se slažem	
1. Mislim da je svijet u kome živimo u osnovi pravedan.	1	2	3	4	5	6		
2. Mislim da općenito zaslužujem ono što mi se događa u životu.	1	2	3	4	5	6		
3. Vjerujem da u načelu svatko u životu dobiva ono što i zaslužuje.	1	2	3	4	5	6		
4. Drugi ljudi se uglavnom pošteno odnose prema meni.	1	2	3	4	5	6		
5. U životu obično dobivam ono što i zaslužujem.	1	2	3	4	5	6		
6. Vjerujem da su u svim područjima života (npr. obitelj, posao, politika) nepravde više iznimka nego pravilo.	1	2	3	4	5	6		
7. Ono što posjedujem u životu s pravom mi i pripada.	1	2	3	4	5	6		
8. Uvjeren sam da nepravde koje čovjek trpi u životu bivaju kad-tad nadoknađene.	1	2	3	4	5	6		
9. Mislim da ljudi nastoje biti pravedni kad donose važne odluke koje se tiču drugih ljudi.	1	2	3	4	5	6		
10. Nepravde su u mom životu prije izuzetak nego pravilo.	1	2	3	4	5	6		
11. Uvjeren sam da pravda uvijek pobjeđuje nad nepravdom.	1	2	3	4	5	6		
12. Život je prema meni do sada bio pravedan.	1	2	3	4	5	6		
13. U važnim situacijama u mom životu o kojima su odlučivali drugi donijete su uglavnom pravedne odluke.	1	2	3	4	5	6		

Ukupan rezultat određuje se kao prosječna vrijednost ispitanikovih procjena na česticama 1, 3, 6, 8, 9, 11 (za Skalu generalnog VUPS), odnosno na česticama 2, 4, 5, 7, 12 i 13 (Skala personalnog VUPS).

LITERATURA:

- ĆUBELA, V. (2001). Vjerovanje zaposlenih i nezaposlenih u pravedan svijet: Provjera nekih postavki o individualnim razlikama. *Disertacija*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- ĆUBELA, V., IVANOV, L. (2000). Vjerovanja u (ne)pravedan svijet i centralnost pravde: Relacije s osjećajem koherentnosti i generaliziranim očekivanjima u pogledu budućnosti, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 39(16), (u tisku).
- ĆUBELA, V., PROROKOVIĆ, A., GREGOV, Lj. (1999). Neki tipovi valjanosti i pouzdanosti dviju skala vjerovanja u pravedan svijet. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 38(15), 133-148.
- DALBERT, C. (1998). Belief in a Just World, Well-Being, and Coping with an Unjust Fate. U: L. Montada & M. J. Lerner (ur). *Responses to Victimization and Belief in a Just World*. New York: Plenum Press, 87-106.
- FURNHAM, A., PROCTER, E. (1989). Belief in a just world: Review and critique of the individual difference literature. *British Journal of Social Psychology*, 28, 365-384.
- HAFER, C. L., OLSON, J. M. (1998). Individual Differences in the Belief in a Just World and Responses to Personal Misfortune. U: L. Montada & M. J. Lerner (ur) *Responses to Victimization and Belief in a Just World* (65-86). New York: Plenum Press.
- LAMBERT, A. J., BURROUGHS, T., CHASTEEN, A. L. (1998). Belief in a Just World and Right-Wing Authoritarianism as Moderators of Perceived Risk. U: L. Montada & M. J. Lerner (ur) *Responses to Victimization and Belief in a Just World* (107-125). New York: Plenum Press.
- LIPKUS, I. M, DALBERT, C., SIEGLER, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(7), 666-677.
- TOMAKA, J., BLASCOVICH, J. (1994). Effects of justice beliefs on cognitive appraisals of and subjective, physiological and behavioral responses to potential stress, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 732-740.

SKALA OPTIMIZMA - PESIMIZMA (O-P skala)

Adaptirao: Zvezdan Penezić

Priredio: Zvezdan Penezić

Optimizam/pesimizam shvaćeni su kao generalizirano očekivanje pozitivnih ili negativnih ishoda aktivnosti, pa se u tom određenju izražavaju relativno odvojene i stabilne dimenzije ličnosti (Scheier i Carver, 1985). Definicija je orijentirana na buduće događaje i na očekivanje rezultata nekih budućih aktivnosti. S druge strane neki autori ovaj koncept pokušavaju definirati kao širi, pozitivni ili negativni pogled na svijet, a ovo drugo određenje nije usmjereno samo na buduće događaje, već uključuje i trenutne događaje i situacije

Chang i sur. (1994) govore da optimizam i pesimizam treba promatrati kao dvije djelomično nezavisne dimenzije. Sve dok se definiraju kao pozitivno i negativno očekivanje rezultata ovaj koncept treba promatrati kao dvodimenzionalan.

Skale autora Changa, nastale su kao rezultat adaptacija i provjera tvrdnji iz LOT (*Life Orientation Test*) Scheiera i Carvera (1985) i OPS (*Optimism-Pessimism Scale*) Dembera i sur. (1989, prema Chang i sur., 1997). Nakon validacije Chang je zadržao 15 tvrdnji a u hrvatski je prijevod uvršteno 14 tvrdnji i to 6 za procjenu optimizma i 8 za procjenu pesimizma. Skale su Likertova tipa s pet stupnjeva.

Na osnovi rezultata naših istraživanja (Penezić, 1999) pokazalo se da između skala optimizma i pesimizma postoji visoka negativna korelacija ali su ova dva konstrukta u osnovi dvije različite dimenzije, a ne dva pola iste dimenzije. Ovi rezultati sukladni su i većini rezultata koje ističu neki drugi autori (Chang, 1996; Chang i sur., 1994; Scheier i Carver, 1992). Naime, visoka negativna međusobna povezanost ne ukazuje da je moguće istovremeno doživljavanje pozitivnih i negativnih osjećanja.

Sukladno rezultatima koje iznose Lightsey (1996) i Scheier i Carver (1992) potvrdila se i visoka povezanost rezultata optimizma i pesimizma sa subjektivnim procjenama zdravstvenog stanja i stresnosti protekle godine. Rezultati na skalama optimizma pokazali su visoku pozitivnu povezanost s rezultatima na skalama samopoštovanja i zadovoljstva životom kod skupina mlađih ispitanika (18-25 godina), ispitanika srednje životne dobi (39-47 godina) kao i kod starijih ispitanika (59-65 godina starosti). Nasuprot njima pokazuje se da pesimisti uz negativna očekivanja od budućnosti imaju izuzetno razvijene negativne aspekte funkcioniranja izražene kroz mjere usamljenosti i anksioznosti od budućnosti.

upitnika

Skale su pokazale zadovoljavajuće visoke koeficijente pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha koeficijent). Tako su u ispitivanju Penezića (1999) dobivene slijedeće pouzdanosti:

	<i>Uzorak ispitanika dobi 18 do 25 godina (N=148)</i>	<i>Uzorak ispitanika dobi 39 do 47 godina (N=130)</i>	<i>Uzorak ispitanika dobi 59 do 65 godina (N=120)</i>
<i>OPTIMIZAM</i>	.778	.755	.745
<i>PESIMIZAM</i>	.831	.807	.785

Uputa i sadržaj skale:

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje se odnose na *Vaše doživljavanje sebe*. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan broj. Brojevi označuju slijedeće:

- 1 - uopće se ne odnosi na mene
- 2 - uglavnom se ne odnosi na mene
- 3 - niti se ne odnosi niti se odnosi na mene
- 4 - uglavnom se odnosi na mene
- 5 - u potpunosti se odnosi na mene

1. Ne treba postavljati visoke ciljeve jer se obično razočarate	1	2	3	4	5
2. U nesigurnim vremenima obično očekujem najbolje	1	2	3	4	5
3. Rijetko očekujem da će se dogoditi nešto dobro	1	2	3	4	5
4. Ako nešto može krenuti po zlu, krenut će	1	2	3	4	5
5. Stvari uvijek gledam s vedrije strane	1	2	3	4	5
6. Uvijek sam optimističan glede svoje budućnosti	1	2	3	4	5
7. Nikad ne očekujem kako će se nešto odvijati meni u prilog	1	2	3	4	5
8. Kada započnem nešto novo očekujem uspjeh	1	2	3	4	5
9. Stvari se nikad ne odvijaju kako želim	1	2	3	4	5
10. Kada nešto odlučim prilično sam siguran kako će se loše završiti	1	2	3	4	5
11. Kada nešto odlučim napraviti uvijek pronađem odgovarajući način	1	2	3	4	5
12. Rijetko računam na to da će mi se dogoditi dobre stvari	1	2	3	4	5
13. Bolje je očekivati neuspjeh: manje vas potrese kada se zaista dogodi	1	2	3	4	5
14. Općenito gledajući, stvari uvijek ispadnu dobro	1	2	3	4	5

OPTIMIZAM - čestice 2, 5, 6, 8, 11, 14

PESIMIZAM - čestice 1, 3, 4, 7, 9, 10, 12, 13

Ukupni rezultat se formira kao linearna kombinacija (suma) rezultata u svakoj pojedinoj čestici, i to zasebno za optimizam i zasebno za pesimizam.

LITERATURA:

- CHANG, E.C. (1996). Distinguishing Between Optimism and Pessimism: A Second Look at the "Optimism-Neuroticism Hypothesis"; u: Hoffman, R.R., Sherrick, M.F. & Warm, J.S. (Ur.). *Psychology beyond the threshold*, Washington, DC: American Psychological Association.
- CHANG, E.C., D'ZURILLA, T.J., MAYDEU-OLIVARES, A (1994). Assessing the dimensionality of optimism and pessimism using a multimeasure approach, *Cognitive Therapy and Research*, 18, 2, 143-161.
- CHANG, E.C., MAYDEU-OLIVARES, A., D'ZURILLA, J. (1997). Optimism and pessimism as partially independent constructs: relationship to positive and negative affectivity and psychological well-being, *Personality and Individual Differences*, 23, 433-440.
- LIGHTSEY, O.R.Jr. (1996) What leads to wellness? The role of psychological resources in well-being, *The Counseling Psychologist*, 24, 4, 589-735.
- PENEZIĆ, Z. (1999). Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- SCHEIER, M.F., CARVER, C.S. (1992). Effects of Optimism on Psychological and Physical Well-Being: Theoretical Overview And Empirical Update, *Cognitive Therapy and Research*, 16, 2, 201—228.

SKALA NADE

Adaptirale: Katica Lacković-Grgin i Vera Čubela

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Pri razvoju skale za mjerenje individualnih razlika u nadi, Snyder i suradnici (1991) definirali su nadu kao kognitivni set koji se sastoji od recipročno deriviranog osjećaja a) uspješnog djelovanja (cilju usmjerenog ponašanja) i b) uspješnih načina pomoću kojih se ciljevi mogu dostići.

Osobe visoke nade mnogo uspješnije osmišljavaju svoje ciljeve od onih niske nade. One također ne ustrajavaju na nerealnim ciljevima. Snyderova istraživanja pokazala su da ne postoje spolne razlike u nadi ni u djetinjstvu niti u odrasloj dobi.

Originalna skala nade mjeri razlike u nadi kao crti stabilnoj kroz vrijeme i situacije. Sastoji se od 12 čestica (8 čestica nade i 4 čestice za «maskiranje» – engl. *fillers*). Primijenjena je na nekoliko uzoraka studenata, odraslih nepacijenata i pacijenata na kliničkom tretmanu. Pouzdanosti tipa Cronbach alpha kretale su se u vrijednostima od .74 do .84, a tipa test-retest (nakon 4 tjedna) .76. Konvergentna valjanost provjeravana je preko korelacija s mjerama optimizma i samopoštovanja pri čemu su dobivene relativno visoke pozitivne korelacije ($r=.48$ odnosno $r=.58$), te s mjerama beznadnosti i depresije pri čemu su dobivene negativne korelacije ($r=-.51$ odnosno $r=-.42$).

Skala je prevedena i primijenjena na nekoliko naših uzoraka srednjoškolaca i studenata (Lacković-Grgin i sur., 2001; Čubela 2000). U radu autorice Čubela eksploratornom faktorskom analizom utvrđena su dva faktora koji su objasnili 32 posto zajedničke varijance svih čestica. U prvi faktor ušlo je 9 čestica koje se odnose na nadu, a u drugi faktor tri čestice koje se odnose na odsutnost nade. U istraživanju Lacković-Grgin i suradnika faktorskom analizom na zajedničke faktore dobivena je jednofaktorska solucija. Tri čestice (iste kao i u istraživanju Čubele) nisu imale zadovoljavajuća zasićenja pa je od 9 čestica formirana skala čija pouzdanost tipa Cronbach alpha iznosi .75 odnosno .74 (u uzorku Čubele). U istraživanju Čubele dobivene su pozitivne (i značajne) korelacije skale nade s optimizmom, osjećajem koherentnosti, ustrajnošću, generalnim i personalnim vjerovanjem u pravedan svijet, a negativne (i značajne) korelacije s pesimizmom i nekompetentnošću. Lacković-Grgin i suradnici našli su značajnu pozitivnu korelaciju između nade i globalnog te profesionalnog identiteta.

Upute i sadržaj skale:

Molimo Vas da svaku tvrdnju pažljivo pročitate. Koristeći prikazanu skalu uz svaku tvrdnju označite koliko se tvrdnja odnosi na Vas. Brojevi na skali imaju slijedeće značenje:

- 1 – Potpuno netočno
- 2 – Uglavnom netočno
- 3 – Niti točno niti netočno
- 4 – Uglavnom točno
- 5 – Potpuno točno

1. Mogu misliti na mnogo načina kako se izvući iz nepravilike	1	2	3	4	5
2. Čvrsto se držim svojih ciljeva	1	2	3	4	5
3. Postoji mnogo načina kako se može riješiti neki problem	1	2	3	4	5
4. Mogu misliti na razne načine da dobijem stvari koje su mi u životu najvažnije	1	2	3	4	5
5. Brinem se za svoje zdravlje	1	2	3	4	5
6. Čak i kada se ostali obeshrabre, znam da ću naći način za rješenje problema	1	2	3	4	5
7. Prošla su me iskustva dobro pripremila za budućnost	1	2	3	4	5
8. Prilično sam uspješan u životu	1	2	3	4	5
9. Nailazim na ciljeve koje sam uskladio sa sobom	1	2	3	4	5

NAPOMENA: Ukupni rezultat formira se kao linearna kombinacija procjena na svakoj skali što znači da se rezultati mogu kretati u rasponu od 9 do 45.

LITERATURA:

- LACKOVIĆ-GRGIN, K., PENEZIĆ, Z. i ĆUBELA, V. (2001, u tisku). The test of two measures of adolescent identity, *Journal of Adolescence*.
- SNYDER, C.R., HARRIS, C., ANDERSON, J.R., HOLLERAN, S.A., IRVING, L.M., SIGMON, S.T., YOSHINOBU, L., GIBB, J., LANGELLE, C., HARNEY, P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual –differences measure of hope, *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 4, 570-585.
- SNYDER, C.R. (1996). To hope, to lose, and to hope again, *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 1, 1-16.

SKALA ZADOVOLJSTVA ŽIVOTOM

Autor: Zvezdan Penezić

Priredio: Zvezdan Penezić

Na osnovi pregleda novijih empirijskih radova i izvršene validacije konstrukta zadovoljstva životom (Penezić, 1996) može se kazati da zadovoljstvo životom predstavlja *kognitivnu evaluaciju cjelokupnog života, a kroz koju svaki pojedinac procjenjuje svoj vlastiti život*. Velika šarolikost instrumenata za ispitivanje zadovoljstva životom među kojima se mogu susresti i mjere samopoimanja, samopoštovanja, sreće i sl., kao i relativno skromna pouzdanost većine mjera zadovoljstva životom potakle su nas na izradu nove skale zadovoljstva životom (Penezić, 1996).

Skala se sastoji od 20 čestica. 17 čestica se odnosi na procjene globalnog zadovoljstva, dok 3 čestice služe za procjenu situacijskog zadovoljstva. Skala je nastala uključivanjem skale zadovoljstva životom (*Satisfaction With Life Scale*, Larsen i sur., 1985) sastavljene od pet čestica, skale općeg zadovoljstva (Bezinović, 1988) sastavljene od sedam čestica, pet čestica iz skale pozitivnih stavova prema životu (*Positive Attitudes Toward Life*, Grob, 1995), te tri čestice iz skale uživanja u životu - za procjenu situacijskog zadovoljstva (*Joy in Life Scale*, Grob, 1995).

U ranijim istraživanjima (Penezić, 1996) skala je pokazala jednofaktorsku strukturu s iznimno visokom pouzdanošću (koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach alpha iznosio je .93) a u nekim kasnijim ispitivanjima (ovisno o dobnoj strukturi uzorka) pouzdanost se kretala između .84 pa do .95. Skala pokazuje visoku pozitivnu povezanost sa samopoštovanjem i optimizmom dok je visoka negativna povezanost s mjerama usamljenosti, samoće, pesimizma i anksioznosti od budućnosti (Penezić, 1999).

Ispitanici odgovaraju zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa s pet stupnjeva a ukupan rezultat se oblikuje kao linearna kombinacija procjena. Pri sumaciji procjena potrebno je dvije čestice obrnuto bodovati. Viši rezultat označava i više zadovoljstvo životom, a rezultati se kreću u rasponu od 20 do 100.

Ispred Vas se nalaze određene tvrdnje koje se odnose na procjenu Vašeg života. Molimo Vas da što iskrenije odgovorite koliko se slažete ili ne slažete sa svakom od njih. Uz svaku tvrdnju označite odgovarajući broj. Koristite pri tome skalu na kojoj brojevi imaju slijedeća značenja:

- 1 - uopće se ne slažem
- 2 - uglavnom se ne slažem
- 3 - niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 - uglavnom se slažem
- 5 - u potpunosti se slažem

1. U više aspekata moj život je blizak idealnom.....	1	2	3	4	5
2. Uvjeti moga života su izvrsni.....	1	2	3	4	5
3. Zadovoljan sam svojim životom.....	1	2	3	4	5
4. Do sada imam sve važne stvari koje sam želio u životu.....	1	2	3	4	5
5. Kada bih ponovno živio svoj život ne bih mijenjao gotovo ništa.	1	2	3	4	5
6. Sve u svemu ja sam jako sretna osoba.....	1	2	3	4	5
7. Život mi donosi puno zadovoljstva.....	1	2	3	4	5
8. Ja se općenito dobro osjećam.....	1	2	3	4	5
9. Mislim da sam sretna osoba.....	1	2	3	4	5
10. U cjelini gledajući ja sam manje sretan od drugih ljudi.....	1	2	3	4	5 [®]
11. Često sam utučen i žalostan.....	1	2	3	4	5 [®]
12. Mislim da sam sretan barem koliko i drugi ljudi.....	1	2	3	4	5
13. Moja budućnost izgleda dobro.....	1	2	3	4	5
14. Zadovoljan sam načinom na koji mi se ostvaruju planovi.....	1	2	3	4	5
15. Što god da se desi mogu vidjeti i svijetlu stranu.....	1	2	3	4	5
16. Uživam živjeti.....	1	2	3	4	5
17. Moj mi se život čini smislen	1	2	3	4	5

Molimo Vas da sada odgovorite i na slijedeće tvrdnje, zaokruživši pri tome odgovarajući broj uz svaku od njih. Brojevi imaju slijedeće značenje:

- 1 - nikada mi se to nije dogodilo
- 2 - rijetko mi se to događa
- 3 - to mi se događa i ne događa
- 4 - često mi se to događa
- 5 - uvijek mi se to događa

Da li Vam se posljednjih nekoliko tjedana dogodilo. . .

18. ...da ste bili zadovoljni jer ste nešto postigli.....	1	2	3	4	5
19. ...da ste bili zadovoljni jer Vas drugi ljudi vole.....	1	2	3	4	5
20. ...da ste se osjećali potpuno sretni.....	1	2	3	4	5

® Čestice koje se obrnuto boduju

LITERATURA:

- BEZINOVIĆ, P. (1988). Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja, *Doktorska disertacija*, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- GROB, A. (1995). Subjective Well-Being and Significant Life Events Across Life Span, *Swiss Journal of Psychology*, 54, 1, 3-18.
- LARSEN, R.J., DIENER, E., EMMONS, R.A. (1985). An evaluation of Subjective well-being measures, *Social Indicators Research*, 17, 1-17.
- PENEZIĆ, Z. (1996). *Zadovoljstvo životom-provjera konstrukta*, Diplomski rad, Filozofski fakultet u Zadru.
- PENEZIĆ, Z. (1999). *Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama*, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet u Zagrebu.

ADAPTIRANA SKALA PREFERIRANE SAMOĆE

Autori: Katica Lacković-Grgin i Marina Nekić

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Samoća se razlikuje od usamljenosti kad uključuje želju osobe da bude sama pri čemu ne doživljava neugodne nego ugodne emocije. Samoća omogućuje bolje usmjeravanje na sadržaje osamljenih aktivnosti, bolje odlučivanje i planiranje. Storr (1988) navodi da je želja za samoćom znak unutarnje sigurnosti, a ne nesigurnosti. Burger (1995) nalazi da introvertirane osobe više preferiraju samoću od ekstravertiranih. Mnogi autori ističu da je samoća potrebna za vijećanje sa samim sobom. Ona je izraženija u samoostvarenih osoba (Maslow, 1982) a može poslužiti i za suočavanje sa stresom, kao "odbojnik stresa" (Larson i Lee, 1996). Više autora nalazi da aktivna samoća može poslužiti kao efikasno suočavanje s usamljenošću.

Za razliku od usamljenosti samoća se značajno rjeđe istražuje. Postoji samo nekoliko skala samoće. Između njih, najviše podataka o psihometrijskim provjerama skale ponudio je Burger (1995) o skali preferirane samoće. Međutim, njezine psihometrijske značajke nisu nas zadovoljile pa smo odlučili provjeriti valjanost subskale *Ugodnost samoće (Comfort for Solitude)* koja je dobivena faktorskom analizom *Upitnika osobnih stavova (Personal Attitude Survey)* (Sumerlin i Bundrick, 1996). Subskali Ugodnost samoće dodana je jedna čestica iz Burgerove skale preferirane samoće. Skala Ugodnost samoće, prema navodima autora, imala je pouzdanost od .69. Dopunjenu skalu primijenili smo na uzorku od 301 studenta u dobi od 18 do 25 godina. Izvršena je faktorska analiza pod modelom zajedničkih faktora uz Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora. Dobivena je jednofaktorska solucija, a objašnjeno je 37 posto zajedničke varijance čestica skale. Identična faktorska struktura utvrđena je i u uzorku mlađih odraslih i starijih osoba. Pouzdanost skale iznosila je od .74 do .79, što je značajno bolje od pouzdanosti originalne skale Comfort for Solitude.

upitnika

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje se odnose na Vaše doživljavanje sebe. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan broj. Brojevi označuju slijedeće:

- 1 - uopće se ne odnosi na mene
- 2 - uglavnom se ne odnosi na mene
- 3 - niti se ne odnosi niti se odnosi na mene
- 4 - uglavnom se odnosi na mene
- 5 - u potpunosti se odnosi na mene

1. Raduje me moja samoća	1	2	3	4	5	
2. Volim društvo samoga sebe	1	2	3	4	5	
3. Volim biti sam sa svojim mislima	1	2	3	4	5	
4. Ponekad sam radije sa svojim mislima nego s prijateljima	1	2	3	4	5	
5. Imam posebno mjesto koje je samo moje	1	2	3	4	5	
6. Osjećam se nelagodno kad sam sam	®	1	2	3	4	5
7. Vrijeme koje provedem sam za mene je izgubljeno	®	1	2	3	4	5

® čestice koje se obrnuto boduju

Ukupni se rezultat formira kao linearna kombinacija procjena na skali Likertovog tipa (od 1 do 5), što znači da se rezultati mogu kretati u rasponu od 7 do 35.

LITERATURA:

- BURGER, J.M. (1995). Individual Differences in Preference for Solitude, *Journal of Research in Personality*, 29, 85-108.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., GRGIN, T., SORIĆ, I., PENEZIĆ, Z. (1998). Osobna kontrola razvoja: neki korelati i dobne razlike, *Psihologijske teme*, 6-7, 67-78
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., PENEZIĆ, Z., SORIĆ, I. (1998a). Usamljenost i samoća studenata: Uloga afilijativne motivacije i nekih osobnih značajki, *Društvena Istraživanja*, 4-5 (36-37), 543-558.
- LARSON, R.W., LEE, M. (1996). The Capacity to Be Alone as a Stress Buffer, *The Journal of Social Psychology*, 136, 1, 5-16.
- MASLOW, A. (1982). Motivacija i ličnost, *Nolit*, Beograd.
- PENEZIĆ, Z. (1999). Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- STORR, A. (1988). *Solitude*, Harper Collins Publishers, London.
- SUMERLIN, J.R., BUNDRICK, C.M. (1996). Brief Index of Self-Actualization: A Measure of Maslow's Model, *Journal of Social Behavior and Personality*, 11, 2, 253-271.

EMOCIONALNA STANJA I MOTIVACIJA

UPITNICI EMOCIONALNE INTELIGENCIJE (KOMPETENTNOSTI) UEK

Autor: Vladimir Takšić

Priredio: Vladimir Takšić

U literaturi se najčešće spominje da je osnova za pojavu konstrukta **emocionalne inteligencije** bila u podjeli socijalne inteligencije na interpersonalnu i na intrapersonalnu inteligenciju (Gardner, 1993). Intrapersonalnu inteligenciju Gardner definira kao: “...znanje o unutrašnjim aspektima osobe: pristup svojim osjećajima, rasponu emocija, mogućnost razlikovanja tih osjećaja i eventualno, imenovanja osjećaja i u njima traženje značenja i razumjevanja uzroka vlastitog ponašanja” (str. 24-25). U najprimitivnijem obliku osobna inteligencija jedva može razlikovati osjećaj ugone od boli, dok u svojoj najsloženijoj razini interpersonalna znanja omogućuju osobi otkrivanje, simboliziranje i dobro razlikovanje složenih skupova osjećaja. Ali ona ne uključuje samo opći smisao za procjenu sebe i drugih, nego sposobnosti uočavanja i praćenja svojih i tuđih raspoloženja i temperamenta i formiranje znanja o njima što će osobi koristiti za predviđanje budućih ponašanja. Emocionalna inteligencija je općenito definirana kao proces prepoznavanja svojih i emocionalnih stanja drugih da bi se efikasnije mogli riješiti eventualni problemi i adekvatno regulirati ponašanje.

Pojava konstrukta emocionalne inteligencije jedan je od pokušaja pronalaženja mentalnih procesa koji su uključeni u obradu emocionalnih informacija, što bi nadalje omogućilo njihovo sustavno istraživanje i mjerenje.

Prva definicija emocionalne inteligencije bila je “*sposobnost praćenja svojih i tuđih osjećanja i emocija, i upotreba tih informacija u razmišljanju i ponašanju.*” (Salovey i Mayer, 1990), a model strukture takvih procesa uključuje: a) procjenu i izražavanje emocija kod sebe i kod drugih, b) regulaciju emocija kod sebe i drugih i c) uporaba emocija u adaptivne svrhe.

Prema mišljenju samih autora ova definicija naglašava samo opažanje i regulaciju emocija, a ispušteno je razmišljanje o osjećanjima. Tako kasnije predlažu revidiranu definiciju prema kojoj “*emocionalna inteligencija uključuje sposobnosti brzog*

zapažanja, procjene i izražavanja emocija; sposobnost uviđanja i generiranja osjećanja koja olakšavaju mišljenje; sposobnosti razumijevanja emocija i znanje o emocijama; i sposobnost reguliranja emocija u svrhu promocije emocionalnog i intelektualnog razvoja” (Mayer i Salovey, 1999). Četiri navedene sposobnosti poredane su prema složenosti psiholoških procesa koje uključuju od jednostavnijih (zapažanje i izražavanje emocija) do složenih (svjesnost, refleksivnost i regulaciju emocija). Osim toga, svaka opisana sposobnost pobliže je opisana s još četiri sposobnosti poredane prema razvojnom načelu.

Operacionalizacija konstrukta emocionalne inteligencije je izvršena skalama samoprocjene. Prema modelu Mayera i Saloveya (1999) formulirane su tvrdnje čiji se sadržaj odnosio na svaku od 16 sposobnosti iz modela (detaljan opis pojedinih sposobnosti modela nalazi se u Mayer i Salovey, 1999. str. 29.). One su dobijene kombinacijom četiri razine složenosti procesa od kojih je svaka sadržavala četiri razvojno različite sposobnosti. Ispitanici su na skalama Likertovog tipa od pet stupnjeva procjenjivali razvijenost vlastitih sposobnosti iz domene emocionalne inteligencije. Ovakav pristup je karakterističan za ispitivanje samopoimanja, a relevantan je zbog toga što se osobe obično ponašaju u skladu s uvjerenjem o vlastitim sposobnostima (Bandura, 1977; prema Bezinović, 1988)).

Konačna verzija upitnika (UEK-136) imala je 136 čestica raspoređenih u 16 subskala (Takšić, 1998a; Takšić, Jurin, Cveni, 2001). Tvrdnje su u upitniku prezentirane slučajnim redosljedom (prema abecednom redu početnog slova tvrdnje).

Iz verzije skale od 136 čestica izabrane su čestice u dvije kraće verzije upitnika koje su imale 45 (UEK-45, Takšić, 2000), odnosno 15 čestica (UEK-15). Osnovni razlog za konstrukciju kraćih skala je praktičnost, kao i mogućnost uporabe u istraživanjima i praksi u vremenski ograničenim uvjetima.

U tekstu koji slijedi bit će prikazani rezultati analiza metrijskih osobina upitnika i to u tri različita uzorka ispitanika: a) učenici (N=458) II i III razreda gimnazije Juraj Baraković u Zadru (Takšić, 1998a), b) reprezentativni uzorak (N=834) srednjoškolaca u Zadru (Takšić, 1998b) i c) studenti (N=193) Sveučilišta u Osijeku (Mihaljević, 1999).

Tablica 1 Pouzdanost (*Cronbach alfa*) skala UEK-136 unutar pojedinih uzoraka ispitanika

sposobnosti emocionalne inteligencije	k	N₁	N₂	N₃	N₄	N₅	N₆	N₇	N₈	N₉
<i>zapažanja emocija drugih osoba - A1</i>	8	.78	.80	.79	.78	.75	.77	.75	.82	.79
<i>uočavanja emocija u umjetnosti- A2</i>	8	.67	.62	.68	.66	.67	.67	.70	.70	.70
<i>izražavanja svojih emocija - A3</i>	10	.69	.75	.71	.67	.53	.62	.69	.65	.67
<i>razlikovanja emocija - A4</i>	7	.79	.77	.78	.67	.66	.67	.67	.69	.68
<i>emocije usmjeravaju pažnju - B1</i>	10	.59	.71	.63	.43	.57	.50	.61	.61	.61
<i>emocije pomažu pamćenju - B2</i>	8	.65	.58	.63	.67	.60	.64	.68	.67	.68
<i>utjecaj afekata na prosuđivanje - B3</i>	9	.61	.64	.63	.58	.61	.60	.55	.59	.59
<i>utjecaj raspoloženja na aktivnosti - B4</i>	9	.68	.68	.68	.52	.53	.53	.66	.53	.63
<i>imenovanja emocija - C1</i>	8	.83	.81	.82	.83	.74	.80	.80	.81	.81
<i>interpretiranja značenja - C2</i>	7	.71	.73	.72	.70	.67	.69	.64	.66	.66
<i>razumijevanja složenih osjećaja - C3</i>	10	.63	.53	.62	.63	.65	.65	.72	.65	.69
<i>poznavanja razvoja osjećajnosti - C4</i>	8	.75	.65	.73	.71	.73	.73	.73	.67	.71
<i>otvorenost prema osjećajima - D1</i>	6	.77	.72	.76	.67	.60	.65	.71	.65	.70
<i>kontrole emocija - D2</i>	8	.68	.75	.71	.62	.51	.58	.67	.59	.65
<i>refleksivnog praćenja emocija - D3</i>	9	.74	.64	.72	.52	.54	.53	.65	.69	.67
<i>upravljanja emocijama - D4</i>	11	.75	.70	.74	.66	.62	.64	.64	.65	.64

Broj ispitanika i opis pojedinih uzoraka:N₁ = 271 (djevojke II i III razr. gimnazije)N₄ = 476 (djevojke I-IV razr. Zadar)N₇ = 96 (studentice Osijek i Zadar)N₂ = 139 (dječaci II i III razr. gimnazije)N₅ = 358 (dječaci I-IV razr. Zadar)N₈ = 97 (studenti Osijek)N₃ = 404 (II i III razr. gimnazije - oba spola)N₆ = 834 (srednjoškolci I-IV razr. Zadar)N₉ = 193 (studenti oba spola Osijek i Zadar)

METRIJSKE KARAKTERISTIKE UPITNIKA

UEK-136

U Tablici 1 prikazane su **pouzdanosti** 16 skala UEK-136 u različitim uzorcima ispitanika. Obično se rabi izraz da *skale imaju zadovoljavajuću pouzdanost, ali za istraživačke svrhe*. S obzirom na mali broj čestica u svakoj od skala i relativno široku domenu predmeta mjerenja teško je bilo očekivati veću *homogenost* skala.

Valjanost UEK-136

U analizi različitih oblika valjanosti (konvergentne, diskriminantne i prognostičke) rezultati UEK-136 su uspoređeni s relevantnim sposobnostima, vještinama i osobinama ličnosti. Osnovni je cilj bio provjeriti osnovanost, opravdanost i korisnost konstrukta emocionalne inteligencije (kompetentnosti), kao i njegov položaj u prostoru relevantnih konstrukata. Također se pokušalo odgovoriti na osnovna pitanja o: a) njegovoj relativnoj nezavisnosti od postojećih koncepata, i b) mogućnosti prognoziranja nekih realno postojećih kriterija. Sažeto će biti navedeni najbitniji rezultati, dok se opširniji prikaz statističkih analiza može pogledati u literaturi koja je priložena na kraju priloga.

Faktorska valjanost

Faktorske analize UEK-136 u većini dosada provedenih istraživanja nalaze tri značajne latentne dimenzije: a) faktor percepcije i razumijevanja emocija objašnjava varijabilitet većine manifestnih varijabli iz A i C-razina, b) faktor kontrole i regulacije emocija objašnjava varijabilitet većine skala B-razine, ali dijelom nekih skala iz D-razine (D2, D3 i D4), čiji drugi dio je objašnjen faktorom c) izražavanja i imenovanja emocija koji najviše objašnjava varijabilitet skala A3, C1 i D1.

Konvergentna i diskriminantna valjanost

Pri provjeri sličnosti i razlika s već postojećim mjerama relevantnih konstrukata, najinteresantnije je bilo provjeriti relacije s akademskom i socijalnom inteligencijom.

- 1) Pokazala se potpuna **nezavisnost** rezultata UEK-136 od mjera **kognitivnih sposobnosti** (rezultata Problemnog testa), što se većim dijelom može objasniti različitim načinima mjerenja (samoprocjena - uradak)

- 2) Povezanosti sa **socijalnim vještinama** su umjerene (prosječno oko 0.30) i logične, budući su najveće između skala sličnog predmeta mjerenja (emocionalne osjetljivosti i izražajnosti, odnosno skala percepcije /A1, A2, A4/, razumijevanja /C2, C3, C4/ i upravljanja emocijama /D4/) Međutim, korelacije ne prelaze vrijednosti 0.50, odnosno imaju najviše 25% zajedničke varijance.
- 3) Skala **upravljanja emocijama (D4)** pokazala je značajnu povezanost s varijablama samopoimanja, a najveća je bila sa **samopoštovanjem i percepcijom osobne (ne)kompetentnosti**.
- 4) Značajne su povezanosti s različitim aspektima empatije, gdje je najviše značajnih veza s faktorom **preuzimanje perspektive drugoga**.

Prognostička valjanost

- 1) Autori konstrukta smatraju da je jedan od osnovnih kriterija koji bi mjere emocionalne inteligencije trebale uspješno prognozirati **zadovoljstvo životom**. Svih 16 skala objašnjava 24% varijance ovog kriterija, s tim da je skala **upravljanja emocijama (D4)** daleko najbolji prediktor, čak i u konkurenciji skala samopoimanja i socijalnih vještina.
- 2) Iako je primijenjena metoda samoprocjene, skale sposobnosti regulacije (negativnih) afekata (B3 i B4) pokazale su se značajnim prediktorom **školskog uspjeha**, gdje su imale čak veći jedinstveni doprinos nego test opće inteligencije.
- 3) Najveće su korelacije s različitim **stilovima rješavanja konflikata** skale emocionalne inteligencije pokazale s **integriranjem** kojeg karakterizira *otvorena komunikacija među strana u konfliktu*.

U **zaključku** se činilo korisnim navesti neke sugestije za one koji budu imali namjeru koristiti navedene skale. Osnovna svrha konstrukcije prikazanih skala bila je pokušaj operacionalizacije jednog poprilično široko definiranog konstrukta kao što je emocionalna inteligencija. Kako su korištene skale samoprocjena vlastitih sposobnosti, a

da bi se naglasilo da se ne radi o testovima učinka, opravdanijim se čini nazvati predložene instrumente **skalama emocionalne kompetentnosti**. Značajne i relativno visoke korelacije većine skala sa Skalom osobne (ne)kompetentnosti to i potvrđuju. Od pojedinačnih skala vrijedna je izdvajanja Skala upravljanja emocijama (D4). U modelu emocionalne inteligencije ona je i najsloženija sposobnost koja uključuje *održavanje pozitivnih i popravljavanje negativnih raspoloženja, kako svojih tako i raspoloženja drugih osoba*. Čestice su u skalu pokupljene iz skala koje su se odnosile na *metaregulaciju* emocija. Ne treba onda čuditi što je skala u značajnim pozitivnim korelacijama sa većinom pojmova koji se u teoriji povezuju s emocionalnom inteligencijom: zadovoljstvo životom, samopoštovanje, empatija (naročito preuzimanje perspektive drugoga), otvorena komunikacija pri rješavanju konflikata i sl.

UPITNIK EMOCIONALNE KOMPETENTNOSTI

UEK - 136

Autor: doc. dr. Vladimir Takšić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci ®

Ovo nije test kojim ispitujemo Vaše znanje i zato ovdje ne možete dati pogrešan odgovor. Zanima nas kako se obično osjećate i razmišljate. Na postavljena pitanja odgovarajte po prvom dojmu i nemojte previše razmišljati o njima.

Odgovarajte te koliko se ponuđene tvrdnje **odnose na Vas** i to zaokruživanjem jednog od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

- 1 - uopće NE
 2 - uglavnom NE
 3 - kako kad
 4 - uglavnom DA
 5 - u potpunosti DA

Tvrdnja	procjena				
1. Ako nekome nešto učinim, znam točno kako će se zbog toga osjećati	1	2	3	4	5
2. Ako sam lošeg raspoloženja, najradije ništa ne radim	1	2	3	4	5
3. Brzo uočim kada se netko ponaša izvještačeno	1	2	3	4	5
4. Dobro pamtim situacije u kojima sam bio ljut	1	2	3	4	5
5. Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi	1	2	3	4	5
6. Doživljam emocije koje su jedinstvene i različite od emocija drugih ljudi	1	2	3	4	5
7. Gotovo uvijek mogu riječima opisati svoje osjećaje i emocije	1	2	3	4	5
8. I kad je moja okolina loše raspoložena, mogu zadržati dobro raspoloženje	1	2	3	4	5
9. I kad sam jako lošeg raspoloženja, mogu dovoljno dobro izvršavati obveze i zadatke	1	2	3	4	5
10. I moji prijatelji su primijetili moju sposobnost okrivljanja nečijih osjećanja	1	2	3	4	5
11. Iako se trudim ne mogu zadržati dobro raspoloženje	1	2	3	4	5
12. Iskazivanje svojih osjećaja drugima čini me preosjetljivim ili nervoznim	1	2	3	4	5
13. Istu osobu mogu zbog nekih njenih osobina voljeti, a zbog nekih drugih mrziti	1	2	3	4	5
14. Iz nečijeg osmijeha razumijem razlog raspoloženja te osobe	1	2	3	4	5
15. Iz neugodnih iskustava naučim kako se ubuduće ne treba ponašati	1	2	3	4	5
16. Iz pisma neke osobe mogu prepoznati kako se ta osoba osjećala	1	2	3	4	5
17. Kad me netko naljuti odmah i vrlo burno reagiram	1	2	3	4	5
18. Kad me netko pohvali (nagradi), radim s više elana	1	2	3	4	5
19. Kad me prođe ljutnja i bijes, pomislim da možda u nekim stvarima ipak nisam bio u pravu	1	2	3	4	5
20. Kad me strah nečega ili nekoga obično ne mogu ništa pametno reći	1	2	3	4	5
21. Kad mi se nešto loše desi, osjećam se kao da su mi "sve lađe potonule"	1	2	3	4	5
22. Kad mi se netko sviđa, učinit ću sve da se i ja svidim toj osobi	1	2	3	4	5
23. Kad sam dobro raspoložen teško me je oneraspoložiti	1	2	3	4	5
24. Kad sam dobrog raspoloženja svaki mi se problem čini lako rješiv	1	2	3	4	5
25. Kad sam jako dobro raspoložen teško mi je rješavati neki složeni problem	1	2	3	4	5
26. Kad sam lošeg raspoloženja zapažam uglavnom samo loše stvari	1	2	3	4	5
27. Kad sam lošeg raspoloženja, problem mi je izvršiti i jednostavni matematički zadatak	1	2	3	4	5
28. Kad se jako razbjесnim, kao da mi "padne mrak na oči"	1	2	3	4	5

Nastavite raditi na sljedećoj stranici →

1 - uopće NE; 2 - uglavnom NE; 3 - kako kada; 4 - uglavnom DA; 5 - u potpunosti DA

29. Kad se jako uživim u raspravu, ponekad imam osjećaj da sam u svemu u pravu	1	2	3	4	5
30. Kad se na nekog izvičem, poslije mi bude neugodno	1	2	3	4	5
31. Kad se netko osjeća povrijeđeno, to odmah zapažim	1	2	3	4	5
32. Kad se osjećam sretno i raspoloženo tada najbolje učim i pamtim	1	2	3	4	5

33. Kad se osjećam tužno i neraspoloženo najbolje se mogu koncentrirati na učenje	1	2	3	4	5
34. Kad se razljutim slabo zapažam događaje oko sebe	1	2	3	4	5
35. Kad se uzrujam, prikrivam svoje osjećaje	1	2	3	4	5
36. Kad se zainatim, rješit ću i naizgled nerješiv problem	1	2	3	4	5
37. Kad vidim kako se netko osjeća, obično znam što mu se dogodilo	1	2	3	4	5
38. Kada hoću nekoga razljutiti, točno znam što mu treba učiniti	1	2	3	4	5
39. Kada mi nešto ne odgovara, to odmah i pokažem.	1	2	3	4	5
40. Kada mi se neka osoba ne sviđa, nađem načina da joj to pokažem.	1	2	3	4	5
41. Kada moram nešto obaviti radije to napravim, nego da moram o tome misliti	1	2	3	4	5
42. Kada radim na nečemu što mi je zanimljivo, ne obraćam pažnju na stvari i događaje oko sebe	1	2	3	4	5
43. Kada sam lošeg raspoloženja čak i mali problem mi se čini nesavladiv	1	2	3	4	5
44. Kada sam lošeg raspoloženja sitne popravke u kući radije ću obaviti drugi put	1	2	3	4	5
45. Kada sam s osobom koja me cijeni, pazim kako ću se ponašati	1	2	3	4	5
46. Kada sretnem poznanika odmah prepoznam kakvog je raspoloženja.	1	2	3	4	5
47. Kod prijatelja mogu razlikovati kada je tužan a kada je razočaran	1	2	3	4	5
48. Lako ću smisliti način da priđem osobi koja mi se sviđa	1	2	3	4	5
49. Lako mogu domisliti kako ću obradovati prijatelja kojem idem na rođendan	1	2	3	4	5
50. Lako mogu izazvati (ako to hoću) različita osjećanja kod drugih ljudi	1	2	3	4	5
51. Lako mogu nabrojati emocije koje trenutno doživim	1	2	3	4	5
52. Lako primjetim promjenu raspoloženja kod svog prijatelja	1	2	3	4	5
53. Lako uočavam emocije i osjećanja likova u filmovima ili romanima.	1	2	3	4	5
54. Lako uvjerim prijatelja da nema razloga za zabrinutost	1	2	3	4	5
55. Ljudima je teško odrediti da li me je nešto uzбудilo ili ne	1	2	3	4	5
56. Ljutnja prema nekom nekad mi prijeđe u simpatiju	1	2	3	4	5
57. Mogu dobro izraziti svoje emocije	1	2	3	4	5
58. Mogu dobro zamijetiti kad kažem nešto što ne odgovara onome s kim trenutno pričam	1	2	3	4	5
59. Mogu iz očiju pročitati nečiju tugu ili radost	1	2	3	4	5
60. Mogu opisati kako se osjećam	1	2	3	4	5
61. Mogu reći da znam sve o svom emocionalnom stanju	1	2	3	4	5
62. Mogu točno pogoditi emocije neke osobe ako je promatram u društvu drugih ljudi	1	2	3	4	5
63. Mogu zapaziti kad se netko osjeća bespomoćno	1	2	3	4	5
64. Moguće mi je opisati svoje sadašnje stanje	1	2	3	4	5
65. Moja emocionalna iskustva su različita od uobičajenih	1	2	3	4	5
66. Moja raspoloženja se uglavnom uklapaju u svijet oko mene	1	2	3	4	5
67. Moje ponašanje odražava moje unutarnje osjećaje	1	2	3	4	5
68. Moje raspoloženje je različito od raspoloženja većine ljudi oko mene	1	2	3	4	5
69. Moje sadašnje raspoloženje je neobično i bizarno	1	2	3	4	5
70. Moje sadašnje raspoloženje je neuobičajeno za mene	1	2	3	4	5

Nastavite raditi na sljedećoj stranici →

1 - uopće NE; 2 - uglavnom NE; 3 - kako kada; 4 - uglavnom DA; 5 - u potpunosti DA
--

71. Moji osjećaji su ponekad izvan moje kontrole	1	2	3	4	5
72. Na meni se uvijek vidi kakvog sam raspoloženja.	1	2	3	4	5
73. Najbolje mogu učiti tek kad me uhvati panika	1	2	3	4	5
74. Najbolje se sjećam onih događaja, uz koje me vežu negativne emocije	1	2	3	4	5
75. Nastojim neugodne emocije ublažiti, a pozitivne pojačati	1	2	3	4	5
76. Ne osjećam se ugodno kad pokazujem svoje osjećaje	1	2	3	4	5
77. Ne zaboravljam lako ljudima koji su me naljutili ili rastužili	1	2	3	4	5
78. Neiskreno izražavanje osjećaja lako mi je uočiti	1	2	3	4	5
79. Nema ništa loše u tome kako se obično osjećam	1	2	3	4	5
80. Nije mi neugodno izraziti ono što osjećam	1	2	3	4	5
81. Nije mi teško uočiti kad je netko nekome antipatičan	1	2	3	4	5
82. Nije teško otkriti kad netko jedno misli, a drugo govori	1	2	3	4	5
83. Obično razumijem zašto se loše osjećam	1	2	3	4	5
84. Obratiti se kome za pomoć ili savjet znak je slabosti	1	2	3	4	5
85. Od onoga tko mi je odbio pomoći, nešto slično neću više tražiti	1	2	3	4	5
86. Odmah prepoznam kad neki moj postupak naljuti dragu mi osobu	1	2	3	4	5
87. Odmah primjetim kad se netko u društvu osjeća odbačeno	1	2	3	4	5
88. Osjećaje bi uvijek trebalo držati za sebe	1	2	3	4	5
89. Osjećaji su mi zamršeni	1	2	3	4	5
90. Osjećajnost je znak slabosti	1	2	3	4	5
91. Osjetio sam kombinacije različitih emocija koje drugi ljudi nisu imali prilike osjetiti	1	2	3	4	5
92. Osobi koja me je povrijedila ubuduće prilazim s povećanim oprezom	1	2	3	4	5
93. Ozbiljno počnem raditi tek kad mi ostane malo vremena za obavljanje posla	1	2	3	4	5
94. Po načinu hoda osobe mogu zapaziti kakvog je raspoloženja.	1	2	3	4	5
95. Pokušavam održati dobro raspoloženje	1	2	3	4	5
96. Ponekad je tanka linije između ljubavi i mržnje	1	2	3	4	5
97. Ponekad ne znam da li bi se nekim stvarima smijao ili plakao	1	2	3	4	5
98. Ponekad zamišljam sebe kako se trebam ponašati u važnim situacijama koje me čekaju sutradan	1	2	3	4	5
99. Posebno dobro se sjećam trenutaka u kojima sam bio žalostan	1	2	3	4	5
100. Prema izrazu lica mogu prepoznati nečija osjećanja i emocije	1	2	3	4	5
101. Prepoznajem prikrivenu ljubomoru kod svojih prijatelja	1	2	3	4	5
102. Prepoznam kad prijatelj nije baš oduševljen što sam ga posjetio	1	2	3	4	5
103. Primjetim kad me prijatelj nehotice povrijedi	1	2	3	4	5
104. Primjetim kad netko osjeća krivnju	1	2	3	4	5
105. Primjetim kada netko prikriva svoje prave osjećaje	1	2	3	4	5
106. Raspoloženja su mi u skladu sa svijetom oko mene	1	2	3	4	5
107. Raspoloženje mi snažno utječe na razmišljanje	1	2	3	4	5
108. Razlikujem prijatelje koji su sretni od onih koji mi zavide zbog mojih uspjeha	1	2	3	4	5
109. Razmišljam i pokušavam razumijeti svoje emocije	1	2	3	4	5
110. Razumjem da se ljudi mogu istovremeno voljeti i mrziti	1	2	3	4	5

Nastavite raditi na sljedećoj stranici →

1 - uopće NE; 2 - uglavnom NE; 3 - kako kada; 4 - uglavnom DA; 5 - u potpunosti DA
--

111. Rijetko ću pokazati da se ljutim	1	2	3	4	5
112. Rijetko me nešto iznervira	1	2	3	4	5
113. Rijetko pokazujem što osjećam	1	2	3	4	5
114. Svoje osjećaje uvijek bi trebalo skrivati od drugih	1	2	3	4	5
115. Svoje raspoloženje ne bih mijenjao	1	2	3	4	5
116. Što se mene tiče, potpuno je u redu ovako se osjećati	1	2	3	4	5
117. Teško mi je izraziti svoje emocije	1	2	3	4	5
118. Teško mi je reći kako sam upravo sada raspoložen	1	2	3	4	5
119. Teško mi je utješiti nekoga tko je neraspoložen	1	2	3	4	5
120. Teško zaboravljam stvari koje su me uzrujale	1	2	3	4	5
121. U razgovoru preko telefona mogu uočiti kako se netko osjeća	1	2	3	4	5
122. U bijesu i ljutnji izvičem se i na onoga tko mi nije ništa skrivio	1	2	3	4	5
123. U glazbi mogu prepoznati osjećaje i raspoloženja	1	2	3	4	5
124. U nekim prilikama me uhvati jaka tuga, ali i bijes	1	2	3	4	5
125. U stanju sam razumijeti osobu koja doživljava veliki broj različitih emocija	1	2	3	4	5
126. U umjetničkim slikama mogu zapaziti osjećaje njihovih autora (slikara)	1	2	3	4	5
127. Uglavnom mi je bilo lako izraziti simpatije osobi suprotnog spola	1	2	3	4	5
128. Uočim kada se netko ponaša različito od svog raspoloženja.	1	2	3	4	5
129. Većina ljudi se osjeća drukčije nego ja	1	2	3	4	5
130. Većinu svojih osjećaja lako mogu imenovati	1	2	3	4	5
131. Većinu svojih osjećaja mogu prepoznati	1	2	3	4	5
132. Vrlo dobro mogu pred drugim ljudima sakriti nervozu koju osjećam	1	2	3	4	5
133. Vrlo dobro održavam miran izgled čak i kad sam uznemiren	1	2	3	4	5
134. Zapazim kad netko nastoji prikriti loše raspoloženje	1	2	3	4	5
135. Zapazim kad se netko osjeća potišteno	1	2	3	4	5
136. Znam kako mogu ugodno iznenaditi svakog svog prijatelja	1	2	3	4	5

Ime i prezime _____

Spol Ž M

Dob _____

Stručna sprema _____

Zahvaljujemo na iskrenosti i suradnji !

UEK-45

Prema rezultatima faktorske analize napravljena je skraćena verzija UEK-136 koja je sadržavala 45 čestica raspoređenih u tri subskale za samoprocjenu sposobnosti: a) percepcije i razumijevanja emocija, b) izražavanja emocija i c) upravljanja emocijama. Na istim uzorcima ispitanika i varijabli ($N_1 = 381$ – gimnazijalci II III razred; $N_2 = 834$ – reprezentativan uzorak srednjoškola u Zadru; $N_3 = 193$ – studenta) izvršena je provjera osnovnih metrijskih osobina.

Tablica 2: Korelacije među skalama UEK-45 na različitim uzorcima ispitanika

Subskala	2	3	$r_{it\ nsp}$	$r_{it\ sp}$
1. Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija	.35 [#]	.38	.44	.75
	.49 [*]	.47	.56	.83
	.37 [§]	.43	.46	.79
2. Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija	1	.38	.41	.77
		.42	.54	.80
		.43	.46	.77
3. Sposobnost upravljanja emocijama		1	.46	.76
			.52	.78
			.51	.76

[#] $N_1=381$ ^{*} $N_2=834$ [§] $N_3=193$

nsp- nespuriozna korelacija skale s ukupnim rezultatom (linearnom kombinacijom čestica iz ostale dvije skale)

sp- spuriozna korelacija skale s ukupnim rezultatom (linearnom kombinacijom čestica iz sve tri skale)

Tablica 3: Pouzdanost skala UEK -45

Subskala	n	$N_1=381$	$N_2=834$	$N_3=193$
Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija	15	.85	.87	.88
Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija	14	.80	.79	.79
Sposobnost upravljanja emocijama	16	.74	.74	.71
Ukupno	45	.87	.89	.88

Valjanost

Konvergentna valjanost upitnika UEK-45 provjerena je usporedbom sa sličnim konstruktima. Skale emocionalne inteligencije su pokazale smislene veze s relevantnim konstruktima, s tim da su prve dvije skale značajnije povezane sa skalama sličnog predmeta mjerenja iz Inventara socijalnih vještina, dok je Skala sposobnosti upravljanja emocijama, koja mjeri složenije sposobnosti emocionalne inteligencije više povezane s varijablama samopoimanja. Ipak, korelacije još uvijek ostavljaju prostor za tvdnju o postojanju specifičnog predmeta mjerenja skala emocionalne inteligencije. I relacije s ostalim ispitivanim varijablama su ostale približno iste kao što je već prije opisano za skale UEK-136.

UPITNIK EMOCIONALNE KOMPETENTNOSTI

UEK-45

Autor: doc. dr. Vladimir Takšić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci ®

Ovo nije test kojim ispitujemo Vaše znanje i zato ne možete dati pogrešan odgovor. Zanima nas kako se obično osjećate i kako razmišljate. Na postavljena pitanja odgovarajte po prvom dojmu i nemojte previše razmišljati o njima.

Odgovarat ćete koliko se ponuđene tvrdnje **odnose na Vas** i to zaokruživanjem jednoga od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

- 1 - uopće NE
- 2 - uglavnom NE
- 3 - kako kada
- 4 - uglavnom DA
- 5 - u potpunosti DA

Tvrdnja	procjena				
1. Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.	1	2	3	4	5
2. Gotovo uvijek mogu riječima opisati svoje osjećaje i emocije.	1	2	3	4	5
3. I kada je moja okolina loše raspoložena, mogu zadržati dobro raspoloženje.	1	2	3	4	5
4. Iz neugodnih iskustava učim kako se ubuduće ne treba ponašati.	1	2	3	4	5
5. Kada me netko pohvali (nagradi), radim s više elana.	1	2	3	4	5
6. Kada mi nešto ne odgovara, to odmah i pokažem.	1	2	3	4	5
7. Kada mi se neka osoba sviđa, učinit ću sve da joj se i ja svidim.	1	2	3	4	5
8. Kada sam dobro raspoložen, teško me je oneraspoložiti.	1	2	3	4	5
9. Kada sam dobrog raspoloženja svaki mi se problem čini lako rješiv.	1	2	3	4	5
10. Kada sam s osobom koja me cijeni, pazim kako se ponašam.	1	2	3	4	5
11. Kada se osjećam sretno i raspoloženo, tada najbolje učim i pamtim.	1	2	3	4	5
12. Kada se zainatim, riješit ću i naizgled nerješiv problem.	1	2	3	4	5
13. Kada sretnem poznanika, odmah shvatim kako je raspoložen.	1	2	3	4	5
14. Kada vidim kako se netko osjeća, obično znam što mu se dogodilo.	1	2	3	4	5
15. Kod prijatelja mogu razlikovati kada je tužan, a kada razočaran.	1	2	3	4	5
16. Lako ću smisliti način da priđem osobi koja mi se sviđa.	1	2	3	4	5
17. Lako mogu nabrojiti emocije koje trenutno doživim.	1	2	3	4	5
18. Lako primijetim promjenu raspoloženja svoga prijatelja.	1	2	3	4	5
19. Lako se mogu domisliti kako obradovati prijatelja kojem idem na rođendan.	1	2	3	4	5
20. Lako uvjerim prijatelja da nema razloga za zabrinutost.	1	2	3	4	5

Okrenite stranicu i nastavite raditi →

1 - uopće NE;	2 - uglavnom NE;	3 - kako kada;	4 - uglavnom DA;	5 - u potpunosti DA
---------------	------------------	----------------	------------------	---------------------

Tvrđnja	procjena				
21. Mogu dobro izraziti svoje emocije.	1	2	3	4	5
22. Mogu opisati kako se osjećam.	1	2	3	4	5
23. Mogu opisati svoje sadašnje stanje.	1	2	3	4	5
24. Mogu reći da znam puno o svom emocionalnom stanju.	1	2	3	4	5
25. Mogu točno odrediti emocije neke osobe ako je promatram u društvu.	1	2	3	4	5
26. Mogu zapaziti kada se netko osjeća bespomoćno.	1	2	3	4	5
27. Moje ponašanje odražava moje unutarnje osjećaje.	1	2	3	4	5
28. Na meni se uvijek vidi kakvog sam raspoloženja.	1	2	3	4	5
29. Nastojim ublažiti neugodne emocije, a pojačati pozitivne.	1	2	3	4	5
30. Nema ništa loše u tome kako se obično osjećam.	1	2	3	4	5
31. Obaveze ili zadatke radije odmah izvršim, nego da o njima mislim.	1	2	3	4	5
32. Obično razumijem zašto se loše osjećam.	1	2	3	4	5
33. Pokušavam održati dobro raspoloženje.	1	2	3	4	5
34. Prema izrazu lica mogu prepoznati nečija osjećanja.	1	2	3	4	5
35. Prepoznajem prikrivenu ljubomoru kod svojih prijatelja.	1	2	3	4	5
36. Primijetim kada netko nastoji prikriti loše raspoloženje.	1	2	3	4	5
37. Primijetim kada netko osjeća krivnju.	1	2	3	4	5
38. Primijetim kada netko prikriva svoje prave osjećaje.	1	2	3	4	5
39. Primijetim kada se netko osjeća potišteno.	1	2	3	4	5
40. Što se mene tiče, potpuno je u redu ovako se osjećati.	1	2	3	4	5
41. Uglavnom mi je bilo lako izraziti simpatije osobi suprotnog spola.	1	2	3	4	5
42. Uočim kada se netko ponaša različito od onoga kako je raspoložen.	1	2	3	4	5
43. Većinu svojih osjećaja lako mogu imenovati.	1	2	3	4	5
44. Većinu svojih osjećaja mogu prepoznati.	1	2	3	4	5
45. Znam kako mogu ugodno iznenaditi svakoga svoga prijatelja.	1	2	3	4	5

Ime i prezime _____

Spol Ž M

Dob _____

Stručna sprema _____

Zahvaljujemo na iskrenosti i suradnji !

UEK - 15

Za istraživanja u kojima je osnovni zahtjev ekonomičnost primjene, konstruirana je skala od samo 15 čestica, a daje opću procjenu individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji (kompetentnosti). Drugim riječima, služi kao jednodimenzionalna mjera konstrukata. Pouzdanost skale je zadovoljavajuća, a korelacija s ukupnim rezultatom skale UEK-45 je 0.90-0.92. U Tablici su navedene pouzdanosti Skale u različitim uzorcima.

Tablica 4: Pouzdanosti skale UEK-15 u različitim uzorcima ispitanika

Uzorak	N	Cronbach alpha
Učenici II i III razr. gimnazije - oba spola	410	0.75
Reprezentativan uzorak srednjoškolaca I-IV razr. Zadar)	834	0.78
Studenti - Osijek i Zadar	193	0.80

Osnovni oblici i pokazatelji **valjanosti skale** vrlo malo odstupaju od onih navedenih za ukupan rezultat skale UEK-45.

UPITNIK EMOCIONALNIH VJEŠTINA I
KOMPETENTNOSTI
UEK-15

Autor: doc. dr. Vladimir Takšić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci ®

Ovo nije test kojim ispitujemo Vaše znanje i zato ne možete dati pogrešan odgovor. Zanima nas kako se obično osjećate i kako razmišljate. Na postavljena pitanja odgovarajte po prvom dojmu i nemojte previše razmišljati o njima.

Odgovarajte koliko se ponuđene tvrdnje **odnose na Vas** i to zaokruživanjem jednoga od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

- 1 - uopće NE
- 2 - uglavnom NE
- 3 - kako kada
- 4 - uglavnom DA
- 5 - u potpunosti DA

Tvrdnja	procjena				
1. Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.	1	2	3	4	5
2. Iz neugodnih iskustava učim kako se ubuduće ne treba ponašati.	1	2	3	4	5
3. Kod prijatelja mogu razlikovati kada je tužan, a kada razočaran.	1	2	3	4	5
4. Lako ću smisliti način da pridem osobi koja mi se sviđa.	1	2	3	4	5
5. Lako primijetim promjenu raspoloženja svoga prijatelja.	1	2	3	4	5
6. Lako se mogu domisliti kako obradovati prijatelja kojem idem na rođendan.	1	2	3	4	5
7. Lako uvjerim prijatelja da nema razloga za zabrinutost.	1	2	3	4	5
8. Mogu dobro izraziti svoje emocije.	1	2	3	4	5
9. Mogu opisati kako se osjećam.	1	2	3	4	5
10. Mogu reći da znam puno o svom emocionalnom stanju.	1	2	3	4	5
11. Nastojim ublažiti neugodne emocije, a pojačati pozitivne.	1	2	3	4	5
12. Obaveze ili zadatke radije odmah izvršim, nego da o njima mislim.	1	2	3	4	5
13. Primijetim kada netko osjeća krivnju.	1	2	3	4	5
14. Većinu svojih osjećaja mogu prepoznati.	1	2	3	4	5
15. Znam kako mogu ugodno iznenaditi svakoga svoga prijatelja.	1	2	3	4	5

Ime i prezime _____

Spol Ž M

Dob _____

Stručna sprema _____

Zahvaljujemo na iskrenosti i suradnji !

LITERATURA:

- BEZINOVIĆ, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet Zagreb.
- GARDNER, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books.
- MAYER, J.D., SALOVEY, P. (1999). Što je emocionalna inteligencija ?. U: P.Salovey i D. Sluyter (ured.). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: Pedagoške implikacije*. EDUCA, Zagreb.
- MIHALJEVIĆ, S. (1999). *Emocionalna inteligencija i njen odnos s nekim interpersonalnim značajkama*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zadru.
- SALOVEY, P., MAYER, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
- TAKŠIĆ, V. (1998a). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*. Neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- TAKŠIĆ, V. (1998b). *Istraživanje problema prilagodbe mladih u Zadru*. Neobjavljeno istraživanje.
- TAKŠIĆ, V. (2000). *Konvergentna i divergentna valjanost konstrukta emocionalne inteligencije*. Rad izložen na XII Danima psihologije u Zadru.
- TAKŠIĆ, V., JURIN, Ž., CVENIĆ, S. (2001). Operacionalizacija i faktorsko-analitička studija konstrukta emocionalne inteligencije. *Psihologijske teme*. (u tisku).

E – UPITNIK: SKALA EMOCIONALNE EMPATIJE I SKALA MAŠTE

Autorica: Zora Raboteg-Šarić

Priredila: Zora Raboteg-Šarić

Teorijski modeli i istraživanja empatije uglavnom slijede dva pravca koji se u osnovi razlikuju s obzirom na to ističu li istraživači ulogu kognicija ili emocija u empatičkom doživljaju. Kognitivni aspekt empatije uključuje razumijevanje, poznavanje stanja svijesti i uvjeta drugih ili svijest o tome kako nešto što se događa drugoj osobi može djelovati na nju. Mnogi autori koji ističu ovaj aspekt empatije smatraju da je kognitivna empatija preduvjet za afektivnu empatiju. Ovakvo shvaćanje empatije bliže je pojmu prihvaćanja uloge ili stajališta drugih ljudi. Pod afektivnom empatijom podrazumijeva se odgovaranje istim ili sličnim osjećajima u odnosu na emocije druge osobe (Stotland, 1969; Batson *et al.*, 1981, 1983).

Eisenberg i Strayer (1987, str.5) definiraju empatiju kao "emocionalni odgovor koji proizlazi iz emocionalnog stanja i uvjeta druge osobe i koji je kongruentan s emocionalnim stanjem ili situacijom drugih". Empatija, dakle, uključuje dijeljenje percipiranih emocija drugih osoba. Ova afektivna reakcija može se javiti pri percipiranju znakova koji pokazuju afektivno stanje drugog ili kao posljedica uviđanja stanja drugog. Stotland (1969) i Strayer (1987) sugeriraju da je empatija također povezana s imaginativnim sposobnostima jer oba procesa uključuju uživanje u situaciju ili stajalište druge osobe. Afekti i kognicije djeluju u interakciji u procesu empatiziranja. U skladu s time, za sada se uglavnom prihvaćaju šire definicije empatije koje implicitno ili eksplicitno uključuju oba ova aspekta, pri čemu je veći naglasak na afektivnoj empatiji.

Nedosljednost u definiranju empatije rezultat je složenosti samog konstrukta, a većim dijelom i posljedica različitih načina mjerenja empatije. Empatija se procjenjivala indeksima izvedenim na osnovi priča i slika koje opisuju situacije drugih, upitnicima, samoiskazima ispitanika o njihovim empatičkim reakcijama u eksperimentalnim situacijama, procjenama drugih o empatiji ispitanika, fiziološkim pokazateljima, na temelju izraza lica i pokreta tijela, kao i na temelju definiranja različitih eksperimentalnih uvjeta u kojima se izaziva empatija te praćenju njihovih učinaka na ponašanje (Raboteg-Šarić, 1987). Najčešće korišten instrument za mjerenje individualnih razlika u sposobnosti

empatiziranja je Skala emocionalne empatičke tendencije (*Emotional Empathic Tendency Scale - EETS*) koju su konstruirali Mehrabian i Epstein (1972). Skala sadrži 33 tvrdnje koje mjere različite, međusobno povezane, aspekte empatije: sklonost emocionalnoj "zarazi", uvažavanje osjećaja nepoznatih i udaljenih osoba, ekstremnu emocionalnu osjetljivost, ganutost pozitivnim iskustvima drugih, ganutost negativnim iskustvima drugih, tendenciju doživljavanja simpatije te želju da se bude u kontaktu s drugima koji imaju problema. Davis (1983) je konstruirao multidimenzionalnu mjeru empatije, tzv. Indeks interpersonalne reaktivnosti (*Interpersonal Reactivity Index*), koji se sastoji od četiri skale, od kojih dvije mjere kognitivne aspekte empatije (prihvatanje stajališta drugog i maštu), a dvije afektivne komponente empatičkih reakcija (tzv. empatičku brigu i osobnu nevolju).

U eksperimentalnim istraživanjima koja je proveo Batson sa suradnicima empatija se mjerila na osnovi samoiskaza ispitanika o njihovim emocionalnim doživljajima u situacijama kada opažaju nekog u nevolji. Faktorske analize samoprocjena ispitanika uz pridjeve koji izražavaju emocionalne reakcije pokazale su da se u osnovi tih procjena nalaze dva faktora koji su identificirani kao "empatička briga" i "osobna nevolja" (Batson *et al.*, 1981, 1983).

Jedno od neriješenih pitanja u području istraživanja empatije jest struktura empatičkog doživljaja. Postavlja se pitanje uključuje li empatiziranje opće empatičke tendencije (predispozicije empatiziranja sa širokim rasponom osjećaja) ili različite domene empatije kojima prevladava određena kvaliteta čuvstvenog doživljaja (npr. osobna nevolja). Kako su gotovo svi postojeći instrumenti za mjerenje empatije konstruirani u SAD-u, rezultati ispitivanja s tim instrumentima ne mogu se generalizirati na našu populaciju, osobito ne na adolescentski uzrast.

Uzimajući u obzir složenost koncepta empatije, smatrali smo nužnim provesti istraživanja tijekom kojih bi se konstruirao, na osnovi postojećih mjera individualnih razlika u empatiziranju, novi instrument za mjerenje empatije koji će biti prilagođen adolescentskom uzrastu i našim uvjetima. U prvoj fazi konstrukcije našeg upitnika za mjerenje empatije prikupljene su i prevedene tvrdnje iz prethodno opisanih instrumenata koji su najčešće korišteni u empirijskim istraživanjima. Na temelju rezultata preliminarnih istraživanja u skupinama učenika (Raboteg-Šarić, 1991, 1993) u konačnoj verziji E – upitnika zadržane su dvije skale koje mjere različite aspekte empatičkog doživljaja: Skala emocionalne empatije i Skala mašte. **Skala emocionalne empatije** (Raboteg-Šarić, 1991, 1993) mjeri tendenciju čuvstvenog reagiranja izazvanu emocionalnim stanjem drugih

osoba. Skala sadrži 19 tvrdnji koje opisuju emocionalne doživljaje koji su sukladni čuvstvenom stanju drugih te osjećaje simpatije prema onima koji su u nevolji. Najveći mogući rezultat je 76 bodova, a veći rezultat na skali znači veću tendenciju doživljavanja emocionalne empatije. **Skala mašte** (Raboteg-Šarić, 1991, 1993) mjeri tendenciju uživanja u mašti u osjećaje i aktivnosti zamišljenih likova iz priča, romana i filmova. Skala sadrži šest tvrdnji koje su adaptirane iz Davisova (1983) Indeksa interpersonalnog reagiranja. Najveći mogući rezultat je 24 boda. Veći rezultat znači veću tendenciju maštanja.

Obje skale primijenjene su, između ostalog, u istraživanju koje je provela Raboteg-Šarić na uzorku od 311 učenika prosječne dobi od 14 godina (Raboteg-Šarić, 1993). Između rezultata na ove dvije skale dobivena je statistički značajna povezanost. Međutim, korelacije s ostalim varijablama pokazuju da ove skale, iako donekle povezane, mjere različite aspekte empatije. Inteligentniji ispitanici skloniji su maštanju, a inteligencija (mjerena Problemnim testom) nije povezana s rezultatima ispitanika na Skali emocionalne empatije. Rezultati na Skali emocionalne empatije značajno su pozitivno povezani s rezultatima na Skali altruizma iste autorice. Sklonost maštanju nije povezana s rezultatima na Skali altruizma. Slične rezultate dobio je Davis (1983) primjenom Indeksa interpersonalnog reagiranja. Skalu emocionalne empatije primijenila je i Gabelica Šupljika (1996) na uzorku od 125 majki. Vrijednost Cronbach koeficijenta iznosila je $\alpha=0.83$. U ovom istraživanju dobivene su značajne pozitivne korelacije između empatičnosti majki i njihovog vrednovanja prosocijalnog ponašanja te poticanja djece na autonomnost. Veća empatičnost majki nije bila povezana s prosocijalnim ponašanjem njihove djece predškolske dobi.

U istraživanju Raboteg-Šarić (1993) pokazalo se da ženski ispitanici postižu veće rezultate od muških ispitanika i na Skali emocionalne empatije i na Skali mašte. To je u skladu s nalazima meta analiza istraživanja spolnih razlika u empatiji, koje pokazuju da su u istraživanjima koja su koristila upitnike za mjerenje dispozicijske empatije dobivene velike spolne razlike u empatiji u korist žena. Na mjerama tipa samoiskaza o eksperimentalno induciranom stanju empatije nalaze se umjerene razlike, dok na fiziološkim mjerama ili opažanjima neverbalnih reakcija ispitanika nisu nađene razlike u emocionalnoj empatiji s obzirom na spol ispitanika. Rushton i Erdle (prema Rushton, 1988) drže da je efekt spolnih razlika u empatiji to jači što je veća varijabilnost u zavisnoj varijabli. Tako su npr. spolne razlike u empatiji na fiziološkim mjerama veće kad zavisna varijabla uključuje duže vrijeme mjerenja. Isto vrijedi i za mjere tipa samoiskaza: što

sadrže više čestica, to su razlike između muškaraca i žena izraženije. Rushton i Erdle zaključuju da spolne razlike u empatiji stvarno postoje, a upitnici ih najbolje detektiraju jer su to najosjetljivije i najpouzdanije mjere empatije.

E – UPITNIK

Uputa

Pažljivo pročitaj dolje navedene tvrdnje i odgovori u skladu s uputama. Ovdje nema točnih i netočnih odgovora. Zato nemoj predugo razmišljati prilikom davanja odgovora. Tvoj prvi odgovor ujedno je i najbolji odgovor.

Uz svaku tvrdnju zaokruži odgovarajući broj kojim ćeš označiti koliko te dobro navedena tvrdnja opisuje. Brojevi znače sljedeće:

- 0 - uopće se ne odnosi na mene
- 1 - uglavnom se ne odnosi na mene
- 2 - niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene
- 3 - uglavnom se odnosi na mene
- 4 - u potpunosti se odnosi na mene

Uz svaku tvrdnju zaokruži samo jedan broj. Provjeri jesi li odgovorio na sve tvrdnje.

1. Rastužim se kad vidim bespomoćne ljude.	0	1	2	3	4
2. Prije nego što ću nešto prigovoriti, pomislim na to kako bi meni bilo da me kritiziraju.	0	1	2	3	4
3. Nevolja drugih ljudi me jako oneraspoloži.	0	1	2	3	4
4.* Kad gledam neki film, zamišljam da sam jedan od likova u filmu.	0	1	2	3	4
5. Da bih bolje razumio svoje prijatelje, pokušavam zamisliti što bih učinio da sam u njihovoj situaciji.	0	1	2	3	4
6.* Duboko proživljavam sadržaj filma.	0	1	2	3	4
7. Pogada me kad vidim da je netko od mojih prijatelja žalostan.	0	1	2	3	4
8. Kad me netko naljuti, pokušavam pomisliti što ga je navelo da se tako prema meni ponaša.	0	1	2	3	4
9. Uznemiruje me kad vidim da drugi plaču.	0	1	2	3	4
10.* Dok čitam zanimljivu priču ili roman, zamišljam kako bih se osjećao da se sve to meni događa.	0	1	2	3	4
11. Kad mi prijatelj priča o svojim problemima, nastojim ga potpuno razumjeti.	0	1	2	3	4
12. Često me neke situacije ili ljudi "dirnu u srce".	0	1	2	3	4
13.* Ponekad mi se toliko sviđa neki film ili priča da još dugo mislim o tome.	0	1	2	3	4
14. Bude mi žao jako stidljivih ljudi kad se nađu u novom društvu.	0	1	2	3	4
15.* Potpuno se uživljam u osjećaje likova iz romana.	0	1	2	3	4
16. Veoma se naljutim kad vidim da se s nekim loše postupa.	0	1	2	3	4
17. Osjećam se sretan ako su drugi oko mene veseli.	0	1	2	3	4
18. Kad se nekom iznenada nešto loše dogodi, osjećam neugodu i strah.	0	1	2	3	4
19.* Kad gledam dobar film, toliko se uživim da ne vidim i ne čujem ništa oko sebe.	0	1	2	3	4
20. Ako nekog nenamjerno povrijedim, pokušavam zamisliti kako bi meni bilo da sam na njegovom mjestu.	0	1	2	3	4
21. Često me brine sudbina ljudi koji su manje sretni od mene.	0	1	2	3	4
22. Kad vidim da nekog žele prevariti ili nasamariti, dođe mi da ga zaštitim.	0	1	2	3	4
23. Ponekad me riječi neke pjesme mogu duboko dirnuti.	0	1	2	3	4
24. Užasno se osjećam ako nekom moram priopćiti loše vijesti.	0	1	2	3	4
25. Za mene se može reći da sam osoba "meka srca".	0	1	2	3	4

Napomena: zvjezdicom su označene tvrdnje koje pripadaju Skali mašte

Rezultati na svakoj skali formiraju se kao suma rezultata na svakoj pojedinoj čestici skale.

LITERATURA:

- BATSON, C.D., DUNCAN, B.D., ACKERMAN, P., BUCKLEY, T., BIRCH, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 290-302.
- BATSON, C.D., O'QUIN, K., FULTZ, J., VANDERPLAS, M., ISEN, A. (1983). Influence of self-reported distress and empathy on egoistic versus altruistic motivation to help, *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 706-718.
- DAVIS, M.H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113-126.
- EISENBERG, N., STRAYER, J. (1987). Critical issues in the study of empathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development*, New York: Cambridge University Press.
- GABELICA ŠUPLJIKA, M. (1996). Prosocijalno ponašanje djece predškolske dobi i neke karakteristike njihovih roditelja. *Magistarski rad*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- MEHRABIAN, A., EPSTEIN, M. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40, 525-543.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1987). Problemi definiranja i mjerenja empatije u socijalno psihološkim istraživanjima. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 26 (3), 161-174.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1991). The assessment of empathy in adolescents: Development and preliminary validation of Emotional Empathy Scale and Fantasy Scale. Rad je prezentiran na skupu *2nd Alpe Adria Symposium on Psychology*, Trst, Italija.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1993). Empatija, moralno rasuđivanje i različiti oblici prosocijalnog ponašanja. *Disertacija*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- RUSHTON, J.P. (1988). Epigenetic rules in moral development: Distal-proximal approaches to altruism and aggression. *Aggressive Behavior*, 14, 35-50.
- STOTLAND, E. (1969). Exploratory investigation of empathy. In L. Berkowitz (Ed.) *Advances in experimental social psychology*, Vol. 3., New York: Academic Press.
- STRAYER, J. (1987). Affective and cognitive perspectives on empathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.) *Empathy and its development*, New York: Cambridge University Press.

SKALA ZA MJERENJE TRENUTNOG EMOCIONALNOG STANJA

Autor: Izabela Sorić

Priredila: Izabela Sorić

Kako se najčešće emocije i emocionalna stanja mjere indirektno putem verbalnih izvještaja ispitanika (jer se u terminima ponašanja i fizioloških reakcija teško mogu operacionalizirati), postoji niz mjernih instrumenata koji se sastoji od velikog broja verbalnih deskriptora, najčešće pridjeva, kojima se nastoji opisati emocionalno stanje ispitanika (tzv. check-liste). Ispitanici na ovim listama procjenjuju u kojoj mjeri svaka od čestica opisuje njihovo trenutno ili tipično (uobičajeno) emocionalno stanje, ovisno o tome da li istraživača zanima trenutno emocionalno stanje ispitanika ili ga zanima njegovo trajnije raspoloženje. Takve su, na primjer, Mood Adjective Check List - MACL (Nowlis, 1965, modificirana od Winer i sur., 1981; prema Watson, i sur., 1988), Multiple Affect Check List - MAACL (Zuckerman i sur., 1964, modificirana MAACL-R, Zuckerman i Lubin, 1985; prema Watson, i sur., 1988), Profile of Mood States - POM (McNair, Lorr, Droppelman, 1971; prema Watson i sur., 1988), Positive and Negative Affect Schedule - PANAS (Watson, Clark i Tellegen, 1988) i druge. Iako su neke od ovih skala metrijski zadovoljavajućih karakteristika činilo nam se da bi njihova adaptacija za naše ispitanike bila prilično otežana zbog teškoća adekvatnog prevođenja čestica-pridjeva na hrvatski jezik, stoga smo na osnovu preliminarno skupljenih pridjeva konstruirali skalu za mjerenje trenutnog emocionalnog stanja. Ispitanici u ovoj preliminarnoj fazi konstrukcije skale bili su učenici četvrtih razreda srednje škole i studenti druge godine studija psihologije. Njihov zadatak bio je pridjevima opisati kako se osjećaju kad dobiju dobru ocjenu (uspjeh), a kako kad dobiju lošu ocjenu (neuspjeh). Nakon toga napravljena je rang-lista pridjeva s obzirom na frekvenciju njihova pojavljivanja. U konačnu verziju liste ušli su pridjevi koje je izrazilo više od pet učenika/studenata. Ova lista pridjeva primijenjena je na 111 učenika trećeg razreda srednje škole neposredno prije i neposredno nakon pismenog ispita znanja. Učenici su za svaki pridjev na 5-dijelnoj skali Likertovog tipa označavali u kojoj se mjeri u tom trenutku upravo tako osjećaju. Na osnovu dobivenih podataka formirano je sedam subskala: Sreća, Opuštenost, Ponos, Ljutnja, Nesretnost, Poniženost i Strah/Anksioznost. Sve su subskale jednofaktorske, a imale su i zadovoljavajuću unutarnju pouzdanost.

Koeficijenti Cronbach alpha za sedam subskala emocija u četiri situacije mjerenja (Sorić, 1998) prikazani su u slijedećoj tablici.

Tablica 1. Koeficijenti Cronbach-alpha za sedam subskala emocija u četiri situacije mjerenja.

Subskala	Situacija mjerenja			
	I	II	III	IV
Sreća	0.93	0.94	0.93	0.96
Ponos	0.78	0.88	0.80	0.91
Opuštenost	0.82	0.81	0.80	0.88
Strah/anksiozn.	0.93	0.91	0.94	0.94
Ljutnja	0.82	0.88	0.83	0.84
Nesretnost	0.84	0.93	0.91	0.95
Poniženost	0.86	0.93	0.91	0.92

UPUTA: Za svaki od slijedećih pridjeva molimo Vas da zaokružite JEDAN broj na skali od 1 do 5, da biste označili koliko taj pridjev opisuje KAKO SE OSJEĆATE UPRAVO SADA. Pri tome brojevi imaju slijedeće značenje:

- 1- nimalo (uopće ne)
- 2- malo
- 3- osrednje
- 4- prilično
- 5- vrlo jako (u potpunosti)

KAKO SE OSJEĆATE UPRAVO SADA?

1. Loše	1	2	3	4	5
2. Nesretno	1	2	3	4	5
3. Raspoloženo	1	2	3	4	5
4. Agresivno	1	2	3	4	5
5. Ugroženo	1	2	3	4	5
6. Nezadovoljno	1	2	3	4	5
7. Pobjednički	1	2	3	4	5
8. Neugodno	1	2	3	4	5
9. Dobro	1	2	3	4	5
10. Potišteno	1	2	3	4	5
11. Ponosno	1	2	3	4	5
12. Ogorčeno	1	2	3	4	5
13. Zadovoljno	1	2	3	4	5
14. Strah me je	1	2	3	4	5
15. Uznemireno	1	2	3	4	5
16. Nesposobno	1	2	3	4	5
17. Radosno	1	2	3	4	5
18. Smireno	1	2	3	4	5
19. Ugodno	1	2	3	4	5
20. Žalosno	1	2	3	4	5
21. Sposobno	1	2	3	4	5
22. Sretno	1	2	3	4	5
23. Poletno	1	2	3	4	5
24. Gnjevno	1	2	3	4	5
25. Poraženo	1	2	3	4	5
26. Obeshrabreno	1	2	3	4	5
27. Ljutito	1	2	3	4	5
28. Zabrinuto	1	2	3	4	5
29. Ljubomorno	1	2	3	4	5

30. Spokojno	1	2	3	4	5
31. Ohrabreno	1	2	3	4	5
32. Razočarano	1	2	3	4	5
33. Tjeskobno	1	2	3	4	5
34. Poniženo	1	2	3	4	5
35. Očajno	1	2	3	4	5
36. Prestrašeno	1	2	3	4	5
37. Sigurno	1	2	3	4	5
38. Beznadno	1	2	3	4	5
39. Nervozno	1	2	3	4	5
40. Napeto	1	2	3	4	5
41. Nesigurno	1	2	3	4	5
42. Srdito	1	2	3	4	5
43. Utučeno	1	2	3	4	5
44. Opušteno	1	2	3	4	5
45. Bezvrijedno	1	2	3	4	5
46. Samopouzđano	1	2	3	4	5
47. Neugodno začuđeno	1	2	3	4	5

Ključ za bodovanje: Sreća : 3., 9., 13., 17., 19., 22. i 23.

Opuštenost: 18., 30., 37. i 44.

Ponos: 7., 11., 21., 31. i 46.

Ljutnja: 4., 24., 27., 29., 38., 42. i 47.

Nesretnost: 1., 2., 6., 8., 10. i 20.

Poniženost: 5., 12., 16., 25., 26., 32., 34., 35., 43. i 45.

Strah/Anksioznost: 14., 15., 28., 33., 36., 39., 40. i 41.

LITERATURA:

SORIĆ, I. (1998): Usporedba osnovnih postavki Weinerove i Lazarusove teorije emocija u školskoj situaciji ispitivanja znanja, *Doktorska disertacija*, Zagreb

WATSON, D., CLARK, L.A., TELLEGEN, A. (1988): Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol.54, No. 6, 1063-1070

THAYEROVA SKALA ZA PROCJENU AKTIVACIJE

AD-ACL

(*Activation-Deactivation Adjective Check List*)

Adaptirao: Ilija Manenica

Priredila: Ana Proroković

Tradicionalna fiziologija definira pojam aktivacije kao kontinuum na čijem se jednom kraju nalaze stanja kao što su spavanje i krajnja opuštenost, a na drugom vrlo intenzivne emocije i visoka aktivnost organizma. Prema ovoj klasičnoj teoriji, stupanj aktivacije je uglavnom determiniran interakcijskom aktivnošću retikularne formacije i korteksa, a on u mnogome određuje efikasnost pojedinca u različitim aktivnostima. Treba spomenuti i pojam *arousala*, koji je u mnogome sličan pojmu aktivacije, te ih mnogi autori poistovjećuju. Većina ipak smatra da je arousal "kortikalna pobuđenost" organizma koja se veže uz aktivnost kortikoretikularnog sustava, a aktivacija dimenzija koja se veže uz aktivnost tzv. visceralnog mozga (Thayer, 1978a).

Aktivacija kao konstrukt ima vrlo značajnu ulogu u mnogim teorijama efikasnosti, te se općenito smatra da je odnos između aktivacije i učinka tzv. "obrnuti U odnos". Naime, nizak i visok stupanj aktivacije asociran je uz slabije procesiranje informacija, dok su središnji stupnjevi aktivacije optimalni za funkcioniranje.

Za mnoge teoretičare (Duffy, 1962; Hebb, 1955; Lindsey, 1951; prema Thayer, 1978b), aktivacija je jednodimenzionalan konstrukt, te varira od spavanja i opće relaksacije do maksimalne ekscitacije organizma. Međutim, korištenje ovakvog generalnog aktivacijskog konstrukta često puta nije dovoljno za deskripcije niskih korelacija između mjera funkcioniranja pojedinih centralnih i perifernih sustava u organizmu, koje bi teoretski trebale biti vezane uz aktivaciju. Polazeći od ovih činjenica mnogi su autori mišljenja da aktivacija nije jednodimenzionalan konstrukt, te da bi za objašnjenje kompleksnih reakcija organizma u različitim uvjetima, bilo potrebno uzeti u obzir barem dva faktora aktivacije koji u većoj ili manjoj mjeri predstavljaju nezavisne dimenzije.

Thayer (1967) u svojoj faktorsko analitičkoj studiji u kojoj je upotrijebio tzv. AD-ACL listu pridjeva koji opisuju određene aspekte aktivacije, dobio je četiri nezavisna

faktora, koje je nazvao “Opća aktivacija”, “Deaktivacija”, “Visoka aktivacija” i “Opća smirenost”. Međutim, naknadne analize (Thayer, 1978b) nisu u potpunosti potvrdile postojanje ovih nezavisnih faktora, nego su sugerirale dvije dimenzije i to: “Opća aktivacija-deaktivacija“ i “Visoka aktivacija-opća smirenost”. Najčešće ih naziva skraćeno: opća aktivacija i visoka aktivacija. Opća aktivacija predstavlja kontinuum koji varira od subjektivnog osjećaja živahnosti i energičnosti do suprotnog osjećaja pospanosti i umora. Aktivacija koja se vezuje uz ovu dimenziju korelira s tjelesnom aktivnošću i različitim aspektima kognicije. Visoka aktivacija također predstavlja kontinuum, koji na jednom ekstremu uključuje visoku uznemirenost i ekscitaciju, a na drugom osjećaj smirenosti i opuštenosti. Ova dimenzija vjerojatno je povezana s emocijama (npr. anksioznost, strah) i reakcijama na stres (efekti buke npr.). Međutim, bez obzira na ortogonalnost ovih dviju dimenzija, Thayer ukazuje na činjenicu da među njima postoji određena međuzavisnost, te naglašava važnost takvog interaktivnog pristupa. Kada je riječ o srednjim stupnjevima aktivacije, ove dvije dimenzije su u pozitivnoj korelaciji, ali su negativno korelirane kada su procjene aktivacije visoke. Npr. uz veći subjektivni osjećaj živahnosti i energičnosti, veže se manji stupanj napetosti i uznemirenosti, dok ekstremno slaba aktivacija na jednoj strani, reducira aktivaciju na obje dimenzije.

Thayer navodi da visoki stupanj opće aktivacije, osim što korelira s motornom aktivnošću i nekim kognitivnim aspektima aktivnosti (posebno u verbalno orijentiranim procesima), povezan je i s pozitivnim afektivnim tonom. Za razliku od ove dimenzije, visoka aktivacija, povezana je s negativnim afektivnim tonom, te autor pretpostavlja da se pod utjecajem ovog faktora nalaze različiti varijeteti emocija i reakcija na stres. Aktivacija promatrana s oba navedena aspekta povezana je s autonomnom i mišićnom aktivnošću, a indikatori ovih aktivnosti su najčešće srčana frekvencija, elektrodermalna reakcija, akcijski potencijali u mišićima i slično.

Pred Vama se nalazi niz pridjeva koji opisuju različita stanja i raspoloženja. Uz svaki pridjev nalazi se skala procjene od 1 do 5 na kojoj ćete zaokružiti jedan od brojeva koji odgovaraju Vašem **trenutnom stanju ili raspoloženju**:

1-uopće se tako ne osjećam

3-osrednje se tako osjećam

5-u potpunosti se tako osjećam

MIRNO	1	2	3	4	5
ZBUNJENO	1	2	3	4	5
ENERGIČNO	1	2	3	4	5
OPUŠTENO	1	2	3	4	5
UZRUJANO	1	2	3	4	5
AKTIVNO	1	2	3	4	5
UMORNO	1	2	3	4	5
UZBUĐENO	1	2	3	4	5
ŽIVAHNO	1	2	3	4	5
NERVOZNO	1	2	3	4	5
SMIRENO	1	2	3	4	5
POSPANO	1	2	3	4	5
UZNEMIRENO	1	2	3	4	5
NAPETO	1	2	3	4	5

Faktorska struktura skale i faktorska valjanost

Rezultati faktorskih analiza ove skale, na relativno malom uzorku hrvatskih ispitanika (N=63, dob ispitanika od 18g do 25g), ali na većem broju ponovljenih mjerenja ukazuju na dvofaktorsku strukturu skale i to istu koju navodi i sam autor skale (Thayer, 1978b).

Čestice koje su saturirane prvim faktorom **opće aktivacije** su: *energično, aktivno, umorno, živahno i pospano*.

Čestice koje su saturirane drugim faktorom **visoke aktivacije** su: *mirno, zbunjeno, opušteno, uzrujano, uzbuđeno, nervozno, smireno, uznemireno i napeto*.

Rezultati na skali opće i visoke aktivacije su jednostavne linearne sumativne kombinacije.

Čestice čiji se smjer mijenja prije formiranja jednostavne linearne kombinacije su: *mirno, opušteno, umorno, smireno i pospano*.

Stabilnost ove faktorske strukture u ponovljenim mjerenjima je dosta visoka, a koeficijenti kongruencije (slaganja) među faktorima za opću aktivaciju kreću se u rasponu od 0.75 do 0.89. (prosječni koeficijent kongruencije iznosi 0.84), a za visoku aktivaciju od 0.67 do 0.91 (prosječni koeficijent kongruencije iznosi 0.86).

Pouzdanost skale

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) za opću aktivaciju kreće se u rasponu od 0.82 do 0.92, a prosječni koeficijent iznosi 0.86. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za visoku aktivaciju kreće se u rasponu od 0.72 do 0,90, a prosječni koeficijent iznosi 0,80.

Diskriminativnost skale

I opća i visoka aktivacija pokazuju normalnu distribuciju rezultata s napomenom da su varijance i osobito aritmetičke sredine dosta varijabilne budući da je riječ o situacijskom konstrukt. Standardne devijacije kreću se za opću aktivaciju uglavnom u rasponu 4.28 – 6.85, a za visoku aktivaciju 3.15 – 7,21. Prosječni Ferugusonov delta koeficijent osjetljivosti za opću aktivaciju iznosi 0.91, a za visoku aktivaciju 0.93, što ukazuje na dobru osjetljivost ove skale.

Prognostička valjanost skale

Opća aktivacija pokazala se u dosadašnjim istraživanjima kao dobar prediktor upravo “opće aktivacije” organizma te je u visokoj korelaciji s promjenama tjelesne temperature, kao jednog od najvaljanijih indikatora trenutačnog generalnog aktivacijskog stanja organizma. Također, u nešto manjoj mjeri, odražava i promjene u frekvenciji pulsa te sistoličkom krvnom tlaku, odnosno, može se pretpostaviti da su varijacije navedenih fizioloških varijabli neposredno zahvatljive samoprocjenom na skali opće aktivacije. S tim u vezi, opća aktivacija pokazala se kao dobar prediktor uspješnosti ispitanika u različitim jednostavnijim zadacima, primarno psihomotorne prirode. Nasuprot tome, visoka aktivacija nije najčešće značajno povezana s promjenama navedenih fizioloških varijabli, ali se također pokazala dosta dobrim prediktorom uspješnosti pojedinca u različitim, primarno kognitivnim zadacima i kompleksnijim zadacima većih zahtjeva na pojedinca.

LITERATURA:

- THAYER, R.E. (1967). Measurement of Activation Through Self Report. *Psychological Reports*, 20, 663-678.
- THAYER, R.E. (1978a). Toward a Psychological Theory of Multidimensional Activation. *Motivation and Emotion*, 2(1), 1-34.
- THAYER, R.E. (1978b). Factor Analytic and Reliability Studies on the Activation-Deactivation Adjective Check List, *Psychological Reports*, 42, 747-756.

SKALA AFILIJATIVNE MOTIVACIJE (SAM)

Adaptirale: Katica Lacković-Grgin i Marija Čalušić

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Afilijativna motivacija je višedimenzionalni konstrukt. Merhabian (1994) je definira kao motivaciju za socijalnim kontaktom. Neki je nazivaju i temeljnom ljudskom potrebom traženja društva drugih ljudi, odnosno generaliziranim pozitivnim očekivanjima u socijalnim odnosima. Afilijativna tendencija pozitivno je povezana s emocionalnom osjetljivošću (empatijom), s količinom samootkrivanja u interakciji s drugima kao i s nekim osobinama ličnosti (npr. s ekstraverzijom). Ekstravertirane i afilijativne osobe su druželjubive i poticajne. One dobro kontroliraju socijalne situacije odnosno životne događaje (Merhabian, 1997).

Više istraživačkih rezultata govori o spolnim razlikama u afilijativnoj motivaciji. Žene se konzistentno prikazuju kao afilijativnije i empatičnije od muškaraca. Naša istraživanja pokazuju spolne razlike samo u jednoj od četiri dimenzije afilijativne motivacije - u emocionalnoj podršci (Lacković-Grgin i sur, 1998; Čalušić, 1998; Valčić, 2000).

Skala afilijativne motivacije (SAM) predstavlja hrvatsku adaptaciju *Interpersonal orientation scale*, autora Hilla (1987). Originalna skala sadrži 26 čestica s petodijelnim ljestvicama Likertova tipa. Faktorskom analizom glavnih komponenti Hill je utvrdio postojanje četiri faktora. Četiri subskele imale su solidnu pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (od .74 do .90) i tipa test-retest (od .66 do .90). Nakon prijevoda i primjene na hrvatskim ispitanicima (u dobi od 16 do 26 godina), analizom na zajedničke faktore također su utvrđena četiri faktora koji objašnjavaju 47 posto zajedničke varijance čestica. Tri čestice pokazale su se neadekvatnima. Skraćena verzija cijele skale od 23 čestice ima pouzdanost .87 (Cronbach alpha).

Pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije za četiri subskale u dva ispitivanja (kod skupine od 200 ispitanika prosječne dobi 16.5 godina i kod skupine od 446 ispitanika prosječne dobi 20 godina) iznose:

	N=446	N=200
Emocionalna podrška	.80	.72
Pozitivna stimulacija	.74	.95
Pažnja	.75	.70
Socijalne usporedbe	.59	.85

Izvršena je i faktorska analiza višega reda, koja je pokazala postojanje općeg faktora afilijativne motivacije.

U ovom dijelu upitnika se nalaze tvrdnje koje se odnose na **Procjene Vašeg doživljavanje sebe**. Odgovarajte tako da uz svaku tvrdnju zaokružite broj Vašeg odgovora.

Mogući odgovori su:

1 - uopće se ne odnosi na mene	
2 - uglavnom se ne odnosi na mene	
3 - niti se odnosi niti se ne odnosi na mene	
4 - uglavnom se odnosi na mene	
5 - u potpunosti se odnosi na mene	
1. Kad stvari krenu naopako, najveću utjehu mi mogu pružiti drugi ljudi.	1 2 3 4 5
2. Više volim sudjelovati u nekoj aktivnosti s drugim ljudima nego sam, tako da mogu vidjeti koliko sam uspješan u toj aktivnosti.	1 2 3 4 5
3. Glavna stvar zbog koje volim biti u prisustvu drugih ljudi je toplina koju dobivam u kontaktu s njima.	1 2 3 4 5
4. Kad god mi se događa nešto loše, želim biti s bliskim i pouzdanim prijateljem.	1 2 3 4 5
5. Uglavnom volim ljude koje sam snažno privukao, i koji kao da su samnom zasljepljeni.	1 2 3 4 5
6. Mislim da ja dobivam više zadovoljstva u kontaktu s ljudima nego što većina drugih ikad ostvari.	1 2 3 4 5
7. Kad nisam siguran koliko sam dobar u nečemu, obično volim biti s drugim ljudima tako da se imam s kim uspoređivati.	1 2 3 4 5
8. Sviđa mi se biti s drugim ljudima kad mogu biti u centru pažnje.	1 2 3 4 5
9. Kad sam neuspješan u nečemu što mi je jako bitno, i samo prisustvo drugih ljudi me može oraspoložiti.	1 2 3 4 5
10. Jednu od najzanimljivijih stvari koju mogu raditi predstavlja mi već i sama činjenica da se nalazim s drugima i da nešto mogu saznati o njima.	1 2 3 4 5
11. Izgleda da meni prisustvo drugih ljudi pruža veće zadovoljstvo nego većini drugih ljudi.	1 2 3 4 5
12. Ako nisam siguran što se od mene očekuje u nekom zadatku ili u nekoj drugoj socijalnoj situaciji, drago mi je da oko mene ima drugih ljudi koji mi mogu poslužiti kao uzor.	1 2 3 4 5
13. Kad sam s nekim blizak osjećam da sam postigao nešto zaista vrijedno.	1 2 3 4 5
14. Kad ne znam točno što se događa, više volim biti s ljudima koji su u istoj situaciji kao i ja.	1 2 3 4 5
15. Kad je netko samnom teške stvari čine mi se bezbolnijima.	1 2 3 4 5
16. Često osjećam potrebu biti s ljudima na koje sam ostavio jak dojam svojom osobnošću i radom.	1 2 3 4 5
17. Ako sam nesretan ili depresivan obično nastojim biti s drugim ljudima koji će me oraspoložiti.	1 2 3 4 5
18. Čini mi se da često promatram određene ljude da bih vidio koliko se slažem s drugima.	1 2 3 4 5
19. Uglavnom volim biti s ljudima koji misle da sam ja važna i uzbuđljiva osoba.	1 2 3 4 5
20. Često imam snažnu želju da me ljudi zapaze i da me cijene takvog kakav jesam.	1 2 3 4 5
21. Obično imam najveću potrebu za drugim ljudima kada sam zbog nečeg uznemiren.	1 2 3 4 5
22. Mislim kako slušanje, bliskost i odnosi s drugim ljudima predstavljaju jednu od mojih omiljenih zabava.	1 2 3 4 5
23. Bio bih zadovoljan kad bih mogao stvarati nova prijateljstva s onima koji mi se sviđaju.	1 2 3 4 5

Subskala **EMOCIONALNA PODRŠKA** - čestice 1, 4, 9, 14, 15, 17, 21

Subskala **SOCIJALNA USPOREDBA** - čestice 2, 7, 12, 18

Subskala **POZITIVNA STIMULACIJA** - čestice 3, 6, 10, 11, 13, 22, 23

Subskala **PAŽNJA** - čestice 5, 8, 16, 19, 20.

Napomena: Za svaku subskalnu rezultat se formira kao suma rezultata u svakoj pojedinoj čestici određen subskale.

LITERATURA:

ĆALUŠIĆ, M. (1998). Usamljenost, afilijativna motivacija i socijalne strategije u kasnoj adolescenciji, *Diplomski rad*, Zadar.

HILL, C.A. (1987). Affiliation Motivation: People Who Need People But in Different Way, *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 5, ...

LACKOVIĆ-GRGIN, K., PENEZIĆ, Z., SORIĆ, I. (1998). Usamljenost i samoća studenata: Uloga afilijativne motivacije i nekih osobnih značajki, *Društvena Istraživanja*, 4-5 (36-37), 543-558.

MERHABIAN, A. (1994). Evidence Bearing on the Affiliative Tendency (MAFF) and Sensitivity to Rejection (MSR) Scales, *Current Psychology: Developmental - Learning*, 13, 2, 97-117.

MERHABIAN, A. (1997). Analysis of Affiliation - Related Traits in Terms of the PAD Temperament Model, *The Journal of Psychology*, 131, 1, 107-117.

VALČIĆ, D. (2000). Odnos afilijativne motivacije i prisnosti u prijateljstvu kod adolescenata, *Diplomski rad*, Zadar.

SKALA MOTIVACIJE ZA RODITELJSTVO (MZR)

Autori: Katica Lacković-Grgin i Silvana Vitez

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Iako su različiti teoretičari pokušali objasniti mehanizme koji pokreću motivaciju za roditeljstvo (npr. S. Freud, H. Deutsch, E. Erikson) niti jedna teorija ne navodi jedinstveno objašnjenje motivacijskih snaga u području humane reprodukcije. Mnogo je motiva da bi se postalo roditeljem. Utvrdilo se da je u većini zemalja primarni motiv davanje ljubavi i radost zbog nježne brige za dijete (Callan, 1982; Arnold i sur, 1975; Hoffman i Hoffman, 1973 – prema Longdridge, Connolly i Sheeran, 2000.) Pokušaj nalaženja osnovnih kategorija (dimenzija) motivacije za roditeljstvo pripisuje se američkom autoru Rabinu (1965). Korištenjem “Upitnika o djetetu” kojim je provjeravao što roditelji očekuju od djece i kakve im potrebe djeca zadovoljavaju Rabin je utvrdio 4 kategorije motivacije za roditeljstvo: 1. altruističku motivaciju; 2. fatalističku motivaciju; 3. narcističku motivaciju i 4. instrumentalnu motivaciju.

Konstrukcija skale otpočela je nizom intervjuja s bračnim parovima bez djece i s djecom. Analiziranjem odgovora prikupljene su tvrdnje koje su ponuđene nezavisnim procjenjivačima da procjene korespondenciju tvrdnji s određenom kategorijom motivacije za roditeljstvo. Na osnovi slaganja procjenjivača dobivena je lista od 53 čestice kojima su pridružene skale od pet stupnjeva te je taj upitnik ponuđen bračnim parovima. Na podacima 241 ispitanika izvršena je faktorska analiza na zajedničke faktore uz varimax rotaciju. Izlučenih 7 faktora objasnilo je oko 45% zajedničke varijance. Te faktore bilo je teško interpretirati. Brojne čestice imale su visoka faktorska zasićenja na više faktora. Ponovljenim analizama nije se dobila jasnija slika faktorske strukture upitnika pa su čestice upitnika postupkom analize sadržajne valjanosti kategorizirane u jednu od četiri Rabinove kategorije. Za svaku kategoriju izvršena je faktorska analiza na zajedničke faktore te analiza čestica. Tri od četiri kategorije pokazale su se jednofaktorskim, a samo je faktorska analiza kategorije instrumentalne motivacije rezultirala s četiri izlučena faktora, i to: 1. potvrđivanje sebe; 2. produženje obiteljske loze; 3. očuvanje stabilnosti braka; 4. domoljubna motivacija. Sve skale imaju solidnu unutarnju konzistenciju.

Tablica 1: Vrijednosti koeficijena unutarnje konzistencije skala Motivacije za roditeljstvo

Motivacija za roditeljstvo		Cronbach alpha
ALTRUISTIČKA		.88
FATALISTIČKA		.92
NARCISTIČKA		.75
INSTRUMENTALNA	potvrđivanje sebe	.85
	produženje obiteljske loze	.86
	očuvanje stabilnosti braka	.88
	domoljubna motivacija	.91

Postoji puno razloga zbog kojih ljudi žele imati djecu. Neki od razloga nalaze se na priloženoj listi tvrdnji. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju označite u kojoj mjeri se Vi slažete sa navedenim razlogom, o tome zašto želite imati dijete.

- 0 - uopće se ne slažem
 1 - donekle se ne slažem
 2 - i slažem se i ne slažem
 3 - donekle se slažem
 4 - u potpunosti se slažem

1. Zato da nešto ostavim iza sebe	0	1	2	3	4
2. Zato da ono ostvari ono što ja nisam ostvario /a u životu	0	1	2	3	4
3. Djeca su smisao života	0	1	2	3	4
4. Radi stvaranja novog života	0	1	2	3	4
5. Zato da imam za koga živjeti	0	1	2	3	4
6. Zato da imam nasljednika	0	1	2	3	4
7. Zato da imam nekog za koga ću se brinuti	0	1	2	3	4
8. Djeca doprinose stabilnosti u braku	0	1	2	3	4
9. Prirodno je imati djecu	0	1	2	3	4
10. Da imam nekog u životu	0	1	2	3	4
11. Radi pokoljenja - nastavljanja loze	0	1	2	3	4
12. Djeca uljepšavaju život	0	1	2	3	4
13. To je božja volja	0	1	2	3	4
14. Zato što djeca pružaju osjećaj nježnosti	0	1	2	3	4
15. Zato što "to tako treba biti"	0	1	2	3	4
16. Ljudi s djecom imaju veći status u društvu	0	1	2	3	4
17. Djeca daju osjećaj važnosti i autoriteta	0	1	2	3	4
18. Preko djece mogu ostvariti svoje neostvarene želje i ambicije	0	1	2	3	4
19. Dijete znači veliku sreću	0	1	2	3	4
20. Bog hoće da stvaramo djecu	0	1	2	3	4
21. Djetetu pružaš ljubav i ono ti ju vraća	0	1	2	3	4
22. Zato što sam mlad/a i zdrav/a pa mogu rađati djecu	0	1	2	3	4
23. Uz djecu starost je sigurnija	0	1	2	3	4
24. Imati dijete je ljudska obveza	0	1	2	3	4
25. Zato što želim život koji ostaje iza mene	0	1	2	3	4
26. Djeca osmišljavaju život	0	1	2	3	4
27. Zbog povećanja nataliteta u Hrvatskoj	0	1	2	3	4
28. Zbog ljubavi prema djeci	0	1	2	3	4
29. Da ispunim domoljubnu dužnost	0	1	2	3	4
30. Dijete će unijeti više ljubavi između mene i supruga/e	0	1	2	3	4
31. Čovjek je bolje prihvaćen u društvu ako ima djecu	0	1	2	3	4
32. Radi dokazivanja sebe, da sam sposoban/a imati djecu	0	1	2	3	4
33. Zato što djeca uveseljavaju i upotpunjavaju život	0	1	2	3	4
34. Zato što je to prirodna pojava	0	1	2	3	4
35. Dijete znači veliku sreću	0	1	2	3	4
36. Žena je stvorena da ima djecu	0	1	2	3	4
37. Zato da imam kome ostaviti imanje	0	1	2	3	4
38. Djeca učvršćuju brak	0	1	2	3	4
39. Zato što volim djecu	0	1	2	3	4
40. Treba demografski obnoviti Hrvatsku	0	1	2	3	4
41. Čovjek je stvoren da ima djecu	0	1	2	3	4
42. Zato što želim upoznati taj osjećaj- biti majka / otac	0	1	2	3	4
43. Dijete pruža još jednu mogućnost da volim	0	1	2	3	4

44. Žena je biološki uvjetovana da ima djecu	0	1	2	3	4
45. Ako imam djecu netko će me paziti u starosti	0	1	2	3	4
46. Ako čovjek nema djecu negira svoju pravu prirodu	0	1	2	3	4
47. Zato da nekome mogu prenijeti svoje vrijednosti i ideale	0	1	2	3	4
48. To je dio onog što znači biti odrasla žena / muškarac	0	1	2	3	4
49. Da odgojim dijete onako kako sam ja želio da budem odgajan	0	1	2	3	4
50. Djeca zbližavaju muža i ženu	0	1	2	3	4
51. Djeca su dokaz moje muškosti / ženstvenosti	0	1	2	3	4
52. Bog nas je stvorio da rađamo djecu	0	1	2	3	4

Tablica 2: Čestice upitnika kojima se mjere četiri kategorije motivacije za roditeljstvo

Motivacija za roditeljstvo		ČESTICE
ALTRUISTIČKA		3, 4, 12, 14, 19, 21, 26, 28, 33, 35, 39, 43
FATALISTIČKA		9, 13, 15, 20, 24, 25, 34, 36, 41, 44, 46, 52
NARCISTIČKA		22, 32, 42, 48, 51
INSTRUMENTALNA	potvrđivanje sebe	2, 16, 17, 18, 23, 31, 45, 47, 49
	produženje obiteljske loze	1, 5, 6, 7, 10, 11, 37
	očuvanje stabilnosti braka	8, 30, 38, 50
	domoljubna motivacija	27, 29, 40

LITERATURA:

VITEZ, S. (1997). *Neki korelati motivacije za roditeljstvo*, Diplomski rad, Zadar.

LACKOVIĆ-GRGIN, K., VITEZ, S. (1997). Predikcija Rabinovih kategorija motivacije za roditeljstvo, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 36, 13, 43-62.

LANGBRIDGE, D., CONNOLLY, K., SHEERAN, P. (2000). Reasons for wanting a child: a network analytic study, *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18, 4, 321-338.

INTERPERSONALNI ODNOSI

SKALA INTERPERSONALNE ORIJENTACIJE – IO

Autor: Petar Bezinović

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Skala Interpersonalne orijentacije konstruirana je s namjerom mjerenja stavova prema generaliziranim drugima. Pri izradi skale respektirala se Sullivanova interpersonalna teorija razvoja prema kojoj se paralelno s razvojem samopoimanja razvija i interpersonalna orijentacija. Oba ova paralelna konstrukta u najvećoj su mjeri determinirana prirodom odnosa djece i mladih s njima značajnim drugima, posebice s roditeljima. I prema K. Horney (1976a, 1976b) neprijateljski odnos i emocionalno odbacivanje utječe na razvoj ličnosti, odnosno na razvoj neuroza koje nastaju zbog konflikta između tri stava prema generaliziranim drugima. Ti stavovi su: kretanje prema ljudima, kretanje od ljudi i kretanje protiv ljudi. Osobe koje normalno funkcioniraju mogu iskusiti konflikt između ovih stavova, dok su kod neurotičnih osoba ovi stavovi potpuno inkompatibilni jer predstavljaju sintezu neurotičnih potreba koje je identificirala K. Horney (detaljnije vidjeti u Allen, 1997, str. 106). Pri izradi skale respektiralo se navedeno shvaćanje.

Konstrukcija skale interpersonalne orijentacije odvijala se u nekoliko faza. Prikupljen je veliki broj tvrdnji koje su najprije faktorski analizirane a zatim kros-validirane na četiri uzorka (dva uzorka srednjoškolaca, studenata i odraslih). Nakon eksploratorne faktorske analize na uzorku učenika i u ostalim spomenutim uzorcima konfirmirana su dva generalna faktora: 1. faktor pozitivne (filantropske) orijentacije i 2. faktor negativne (mizantropske) orijentacije. Oba generalna faktora sadržavaju po dva subfaktora. Prvi faktor sadrži subfaktore: potrebe za ljudima i prijateljstva, a drugi faktor sadrži subfaktore: nepovjerenje (orijentacija «protiv ljudi») i socijalne izolacije (orijentacije «od ljudi») (Bezinović, 1987). Ovakva faktorska struktura potvrđena je i u istraživanju Lacković-Grgin i suradnici (1988) u kojem su provjerene pouzdanosti sve četiri subskale (potrebe za ljudima, prijateljstvo, nepovjerenje i socijalna izolacija). Pouzdanost tipa Cronbach alpha redom iznosi .85, .82, .81 i .79. Bezinović (1987) je utvrdio da medijan koeficijentata unutarne konzistencije, u skali filantropije, u četiri uzorka ispitanika iznosi .84, a koeficijent stabilnosti utvrđen retest metodom nakon 30 dana iznosio je .75 u uzorcima srednjoškolaca. U nekim nepubliciranim radovima utvrdili smo vrijednosti r_{tt} u iznosima od .66 do .79.

Objektive skale značajno koreliraju s nekim dimenzijama samopoimanja (s nekompetentnošću, samopoštovanjem ali i sa životnim zadovoljstvom). Pri tome skala mizantropije ima veći broj značajnih korelacija s dimenzijom samopoimanja, kao i sa skalom socijalne poželjnosti. Međutim, u ispitivanju Bezinovića dva aspekta interpersonalne orijentacije (filantropija i mizantropija) konceptualno su povezana s usamljenošću kako je ona definirana pomoću UCLA skale Russela i suradnika.

Kandijaš (1990) je našla značajnu povezanost interpersonalne orijentacije i altruizma ali samo u uzorku muških adolescenata prosječne dobi od 14 godina.

Spol, dob i obrazovanje značajno ne koreliraju s interpersonalnom orijentacijom iako su istraživanja pomoću nekih drugih skala interpersonalne orijentacije pokazala da žene postižu nešto više rezultate od muškaraca (Schwap i Rubin, 1983).

Ubuduće, valjalo bi ispitivanjima kod delinkvenata i na kliničkim uzorcima provjeriti diskriminativnu valjanost skale.

UPUTA

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji. Uz svaku tvrdnju nalazi se i skala od pet stupnjeva. Na skali zaokružite odgovarajući broj koji će označiti koliko se navedene tvrdnje odnose na Vas. Pri tome brojevi znače sljedeće:

- 0 - uopće se ne slažem
- 1 - uglavnom se ne slažem
- 2 - niti se slažem, niti se ne slažem
- 3 - uglavnom se slažem
- 4 - u potpunosti se slažem

1. Za mene je važno da uvijek mogu biti s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
2. U kontaktu s ljudima unosim cijeloga sebe.....	0	1	2	3	4
3. Ljudi su surovi i nemam dovoljno povjerenja u njih.....	0	1	2	3	4
4. Čovjekovo vrijeme je ionako ograničeno, a drugi ljudi mu ga pokušavaju još više oduzeti.....	0	1	2	3	4
5. U potpunosti se predajem svojim prijateljima.....	0	1	2	3	4
6. Moje najveće bogatstvo je u mnogim prijateljstvima.....	0	1	2	3	4
7. Često posjećujem mjesta na kojima ima puno ljudi.....	0	1	2	3	4
8. Ljudi uvijek u presudnom trenutku okrenu leđa.....	0	1	2	3	4
9. Sa svakim želim biti prijatelj.....	0	1	2	3	4
10. Bez obzira što radim, radije to radim surađujući s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
11. Život s drugim ljudima je vječita borba.....	0	1	2	3	4
12. Ljudi su mi toliko potrebni da čak i kad sam sam moram uključiti radio da bih čuo ljudski glas.....	0	1	2	3	4
13. Čovjek je čovjeku vuk.....	0	1	2	3	4
14. U mom životu ljudi su mi najvažniji.....	0	1	2	3	4
15. Što više ljudi upoznajem to mi je teže sačuvati mir i životno zadovoljstvo.....	0	1	2	3	4
16. Društvo drugih ljudi smatram nužnim zlom i trudim se da ga izbjegnem.....	0	1	2	3	4
17. Ljudi su najbolji lijek za moju tugu.....	0	1	2	3	4
18. Ljudi su po prirodi zli.....	0	1	2	3	4
19. Sve što u životu proživljavam moram podijeliti s nekim.....	0	1	2	3	4
20. Najbolje se osjećam kad sam u društvu prijatelja.....	0	1	2	3	4
21. Mislim da je druženje često puta rasipanje dragocjenog vremena.....	0	1	2	3	4
22. Najsretniji sam kad sam s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
23. Moja najsretnija iskustva vezana su uz ljude.....	0	1	2	3	4
24. Često poželim da se nisam ni rodio, samo zbog ljudi oko mene.....	0	1	2	3	4
25. Društvo drugih ljudi najviše mi pomaže kad sam nesretan.....	0	1	2	3	4
26. Najljepše se osjećam kad sam sam (sama).....	0	1	2	3	4
27. Moja potreba za ljudima je vrlo mala.....	0	1	2	3	4
28. Često odlazim u kino da bih bio među ljudima.....	0	1	2	3	4
29. Sretan sam kad pronađem neki miran kutak gdje me drugi ljudi ne mogu uznemirivati.....	0	1	2	3	4

Napomena: Skala se sastoji od četiri subskale:

1. **POTREBA ZA LJUDIMA** - čestice 1, 7, 12, 17, 22, 23, 25, 28
2. **PRIJATELJSTVO** - čestice 2, 5, 6, 9, 10, 14, 19, 20.
3. **NEPOVJERENJE** - čestice 3, 8, 11, 13, 15, 18, 24
4. **SOCIJALNA IZOLACIJA** - čestice 4, 16, 21, 26, 27, 29

Mogu se koristiti subskale 1 i 2 kao mjere pozitivne (filantropske) orijentacije, i subskale 3 i 4 kao mjere negativne (mizantropske) orijentacije.

Rezultati na svakoj skali formiraju se kao suma rezultata na svakoj pojedinoj čestici skale.

LITERATURA:

ALLEN, B.P. (1997). *Personality Theories*, Allyn and Bacon, London, str. 99-123.

BEZINOVIĆ, P. (1988). Koncept o sebi i interpersonalna orijentacija, *Primijenjena psihologija*, 8, 1, 59-65.

HORNEY, K. (1976a). *Naši unutrašnji konflikti*, NIP Pobjeda, Titograd

HORNEY, K. (1976b). *Neuroza i razvoj ličnosti*, NIP Pobjeda, Titograd

KANDIJAŠ, M. (1990). Prilog validaciji skale altruizma- relacije s nekim osobinama ličnosti i procjenama vršnjaka o prosocijalnom ponašanju, *Diplomski rad*, Zadar.

LACKOVIĆ-GRGIN, K., OPAČIĆ, G., ŽITNIK, E. (1988). Neki aspekti self-koncepta mladih iz obitelji s ocem i bez oca, *Radovi Filozofskog fakulteta - Razdio FPSP*, 27. 115-126.

SCHWAP, W., RUBIN, J. (1983). Measurement of interpersonal orientation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1, 208-219.

SKALA SPECIFIČNOG INTERPERSONALNOG POVJERENJA

(forma za žene; skraćena verzija)

Autor: Vera Čubela

Priredila: Vera Čubela

Jedan od središnjih koncepata u literaturi o razvoju i funkcioniranju interpersonalnih veza je povjerenje koje pojedinac ima u drugu osobu. Za razliku od tzv. *generaliziranog povjerenja*, koje se odnosi na generalizirano očekivanje da se u druge ljude općenito možemo pouzdati i vjerovati im, za razvoj i funkcioniranje veze važno je (ako ne i važnije) tzv. *relacijsko povjerenje* ili povjerenje u osobu s kojom smo u vezi, koje je rezultat razvoja same veze, te mimo percipirane pouzdanosti druge osobe reflektira našu spremnost da se izložimo interpersonalnim rizicima koje implicira razvoj veze i predanost vezi, poput odbacivanja ili izdaje (Jones i sur., 1997). Ova vrsta povjerenja smatra se najboljim pojedinačnim definirajućim obilježjem tzv. prijateljske ljubavi (eng. *companionate love*) (Brehm, 1992), i jednom od središnjih komponenti samootkrivanja (Jones i sur., 1997), koja je povezana sa zadovoljstvom vezom, predanošću vezi, privrženosti partneru, konfliktima i njihovim rješavanjem.

Dosadašnja istraživanja pokazuju također da u strukturi relacijskog povjerenja postoje neke spolne razlike (Jones i sur., 1997), pa se u mjerenju ovog konstrukta nerijetko koriste zasebne forme za muškarce i žene. To vrijedi i za *Skalu specifičnog interpersonalnog povjerenja* (*Specific Interpersonal Trust Scale, SIT*), koju su konstruirali Johnson-George i Swap (1982), u kojoj se forme za muškarce i žene sadržajno samo donekle preklapaju. Obje su forme, međutim, namijenjene mjerenju dvaju aspekata povjerenja: *povjerenje u pouzdanost druge osobe* (percipirana vjerojatnost da će ta osoba učiniti ono što je obećala) i *emocionalno povjerenje* (sigurnost u dobronamjernost druge osobe i njezinu spremnost da vodi računa o našem dobru i štiti našu dobrobit).

Kod nas je ova skala (konkretno: subskale pouzdanja i emocionalnog povjerenja u verziji za žene) do sada primijenjena u dvije nezavisne skupine studentica, koje su procjenjivale povjerenje u intimnog partnera i u osobu u vezi s kojom trenutno imaju problema (Čubela, 2001). U eksploratornim analizama latentne strukture pod modelom zajedničkih faktora dobivene su jednodimenzionalne solucije, a pod komponentnim modelom dvodimenzionalne. Kako sadržaj dobivenih komponenti nije u potpunosti odgovarao očekivanom, u hrvatskoj verziji su izbačene tri čestice koje nisu imale zadovoljavajuće visoke saturacije na zajedničkom

faktoru i na odgovarajućoj komponenti, tako da naša verzija ove skale sadrži po pet čestica za mjerenje dimenzije pouzdanja (čestice 1, 2, 3, 4 i 5) i dimenzije emocionalnog povjerenja (čestice 6, 7, 8, 9 i 10). Odgovarajuće subskele imaju zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (koeficijenti alpha za subskala pouzdanja iznosili su .70 i .74, a za subskalu emocionalnog povjerenja .80 i .87). U ovim je primjenama utvrđeno, također, da je korelacija između subskala značajna ali samo umjereno visoka ($r=.60$ u prvoj i $r=.45$ u drugoj studiji; oba $p<.05$), kao i da je povezanost izraženija kad je objekt povjerenja aktualni nego bivši partner. Naši rezultati pokazuju također da je subskala emocionalnog povjerenja osjetljivija na aktualni status veze: studentice koje su procjenjivale svoje povjerenje u aktualnog i bivšeg partnera nisu se razlikovale po procjenama na subskali pouzdanosti, dok su na subskali emocionalnog povjerenja veći rezultat postigle one koje su procjenjivale povjerenje u aktualnog partnera.

U validaciji ove skraćene verzije Skale specifičnog interpersonalnog povjerenja do sada su analizirane njezine povezanosti s mjerama različitih konstrukata, uključujući procjene zadovoljstva vezom, percepciju vlastite utjecajnosti u vezi i afektivnog tona veze (Skala psihološke veličine i distance; Grasha i Ichiyama, 1990), strategije rješavanja konflikata u datoj vezi (adaptirana verzija Skale smirivanja konflikata Allana i Gilberta; Ćubela, 1999) i stilove vezivanja (Skala shema ljubavi; Hatfield i sur., 1994). Utvrđeno je, između ostalog, da su rezultati na obje subskele u pozitivnoj vezi s procjenama zadovoljstva vezom, manje intenzivnim negativnim emocionalnim reakcijama na negativno ponašanje druge osobe i s tendencijom približavanja kao strategijom smirivanja interpersonalnog konflikta, a u negativnoj vezi s tendencijom povlačenja u konfliktnoj situaciji i s percipiranom interpersonalnom distancom. Rezultati na obje skale povjerenja su u pozitivnoj korelaciji s procjenama tipičnosti tzv. sigurnog stila vezivanja, a u negativnoj korelaciji s procjenama tipičnosti tzv. prevrtljivog stila vezivanja, dok je samo subskala emocionalnog povjerenja u značajnoj negativnoj korelaciji s procjenama tipičnosti tzv. ljepljivog stila.. Ove povezanosti sugeriraju da razina povjerenja u drugu osobu, mjerena ovom skalom, reflektira dijelom i neke stabilne dispozicije. U skladu s tim je i naš nalaz da je subskala emocionalnog povjerenja u slaboj ali značajnoj negativnoj korelaciji s tendencijom submisivnog ponašanja u različitim situacijama (Skala submisivnog ponašanja; Gilbert i Allan, 1994) i u situacijama interpersonalnim konflikata općenito (Skala smirivanja konflikata; Allan i Gilbert, 1997).

Pročitajte pažljivo sljedeći niz tvrdnji i uz svaku od njih zaokružite onaj broj na skali koji najbolje opisuje ono što Vi mislite o osobi _____

	izrazito se NE slažem					izrazito se slažem			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Kad bi ta osoba oštetila neku vrijednu stvar koju je posudila od mene, vjerujem da bi ponudila da plati popravak ili na neki drugi način nadoknadi štetu.									
2. Kad bih od te osobe zatražila da me nazove i probudi u određeno vrijeme jer se moj budilnik pokvario, mogla bih biti sigurna da će nazvati.									
3. Kad bih od te osobe zatražila da pripazi na mog kućnog ljubimca dok sam ja na putu, ne bih morala brinuti hoće li to napraviti kako treba.									
4. Kad bi me ta osoba trebala odvesti nekamo a ne bi došla na vrijeme, pomislila bih da sigurno postoji dobar razlog za njezino kašnjenje.									
5. Bila bih voljna posuditi toj osobi bilo koju svotu novca jer bi mi vratila čim uzmogne.									
6. Kad bi ta osoba rekla da ne može učiniti nešto što smo zajedno planirali jer je iskrsnulo nešto važno, ja bih povjerovala u to.									
7. S tom osobom mogu slobodno razgovarati i znati da će me htjeti saslušati.									
8. Kad bi ta osoba znala što povređuje moje osjećaje, ne bih se nikad brinula da bi to mogla iskoristiti protiv mene, čak i kad bi se naš odnos promijenio.									
9. Mogu se pouzdati u tu osobu i znati da drugima nikad neće govoriti o mojim brigama i problemima.									
10. Od te osobe mogu očekivati da će mi govoriti istinu.									

Ukupan rezultat određuje se kao zbroj ispitanikovih procjena na česticama 1, 2, 3, 4 i 5 (subskala pouzdanja), odnosno na česticama 6, 7, 8, 9 i 10 (subskala emocionalnog povjerenja).

LITERATURA:

- ALLAN, S., GILBERT, P. (1997). Submissive behaviour and psychopathology, *British Journal of Clinical Psychology*, 36, 467-488.
- BREHM, S. (1992). *Intimate Relationships*. New York: McGraw-Hill.
- ĆUBELA, V. (2001). Karakteristike adaptirane Skale specifičnog interpersonalnog povjerenja, (*Rukopis*).
- ĆUBELA, V. (1999). Submisivno ponašanje u konfliktnim situacijama: Prikaz Skale smirivanja konflikata, (*Rukopis*)
- GILBERT, P., ALLAN, S. (1994). Assertiveness, submissive behaviour and social comparison, *British Journal of Clinical Psychology*, 33, 295-306.
- JONES, W.H., COUCH, L., SCOTT, S. (1997). Trust and Betrayal. The Psychology of Getting Along and Getting Ahead. U: R. Hogan, J. Johnson i S. Briggs (ur). *Handbook of Personality Psychology* (465-482). San Diego: Academic Press.

KRATKA VERZIJA UCLA SKALE USAMLJENOSTI

Adaptirali: Katica Lacković-Grgin, Zvezdan Penezić i Marina Nekić

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Postoje brojne definicije usamljenosti. U većini definicija naglašava se da je usamljenost neugodno emocionalno i motivacijsko stanje koje proizlazi iz nemogućnosti zadovoljenja potrebe za intimnošću, ljubavi i pripadanjem. Usamljenost ne treba zamjenjivati sa srodnim konceptima kao što su to npr. egzistencijalna usamljenost, samoća i izolacija. Dobro razlikovanje ovih koncepata vrlo je važno i u praktičnome radu tj. u terapijskom radu.

Za mjerenje usamljenosti koriste se jednodimenzionalne i višedimenzionalne skale. Preciznije, razvijeno je nekoliko instrumenata i to na osnovi dvaju kriterija: 1. trajanja usamljenosti i 2. dimenzionalnosti usamljenosti. S obzirom na trajanje, usamljenost kao crtu ličnosti mjeri New York University Loneliness Scale (NYU) autora Rubinsteina i Shavera. Najčešće korištena je UCLA skala usamljenosti (Russell i sur., 1980) koja mjeri globalnu usamljenost shvaćenu kao stanje. Brojne studije, međutim, pokazuju da ta skala nije jednofaktorska a broj faktora razlikuje se od uzorka do uzorka. Također, glede spolnih razlika u usamljenosti nisu dobiveni konzistentni rezultati u različitim uzorcima ispitanika.

Zato su Allen i Oshagan (1995) predložili kratku formu UCLA skale koja sadrži sedam čestica. Skala je jednodimenzionalna a pokazala se invarijantnom s obzirom na različita obilježja ispitanika (po dobi, spolu, rasi, naobrazbi, ekonomskom statusu). U svim našim uzorcima (srednjoškolaca, studenata, mlađih i starijih odraslih) pod modelom zajedničkih faktora potvrđena je njezina jednofaktorska struktura s objašnjenih oko 43% zajedničke varijance čestica. Koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alpha kretale su se u vrijednostima od .83 do .85 što je s obzirom na mali broj čestica sasvim zadovoljavajuće (Lacković-Grgin i sur., 1998; 1998a).

Skala značajno negativno korelira sa samopoštovanjem, zadovoljstvom životom i samoaktualizacijom. Vrijednosti se kreću od -.44 do -.49 (Nekić, 1998).

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje se odnose na Vaše doživljavanje sebe. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan broj. Brojevi označuju slijedeće:

- 1 - uopće se ne odnosi na mene
- 2 - uglavnom se ne odnosi na mene
- 3 - niti se ne odnosi niti se odnosi na mene
- 4 - uglavnom se odnosi na mene
- 5 - u potpunosti se odnosi na mene

1. Nedostaje mi društvo	1	2	3	4	5
2. Već dugo nisam ni sa kim blizak	1	2	3	4	5
3. S drugima ne dijelim svoja mišljenja i ideje	1	2	3	4	5
4. Nitko me dobro ne poznaje	1	2	3	4	5
5. Moji socijalni odnosi su površni	1	2	3	4	5
6. Nesretan sam što sam tako povučen	1	2	3	4	5
7. Ljudi su oko mene, ali ne i samnom	1	2	3	4	5

Napomena: Ukupni rezultat formira se kao linearna kombinacija rezultata u svakoj pojedinoj čestici

LITERATURA:

- ALLEN, R.L., OSHAGAN, H. (1995). The UCLA Loneliness Scale: Invariance of Social Structural Characteristics, *Personality and Individual Differences*, 19, 2, 185-195.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., PENEZIĆ, Z., SORIĆ, I. (1998a). Usamljenost i samoća studenata: Uloga afilijativne motivacije i nekih osobnih značajki, *Društvena Istraživanja*, 4-5 (36-37), 543-558.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., GRGIN, T., SORIĆ, I., PENEZIĆ, Z. (1998). Osobna kontrola razvoja: neki korelati i dobne razlike, *Psihologijske teme*, 6-7, 67-78
- NEKIĆ, M. (1998). Usamljenost i samoća: njihovi korelati u kasnoj adolescenciji, *Diplomski rad*, Zadar.
- PENEZIĆ, Z. (1999). Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- RUSSELL, D., PEPLAU, L.A., CUTRONA, C.E. (1980). The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence, *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472-480.

SKALA PRISNOSTI U PRIJATELJSTVU (PUP)

Adaptirale: Katica Lacković-Grgin i Danijela Valčić

Priredila: Katica Lacković-Grgin

Prijateljstvo se može definirati kao trajan odnos između dvije osobe kojeg obilježavaju odanost, prisnost i uzajamna privlačnost. U većini definicija naglašava se upravo uzajamna privlačnost po kojoj se prijateljski odnos razlikuje od odnosa sa vršnjacima. Funkcionalna vrijednost prijateljstva ogleda se u potvrđivanju osobne vrijednosti, u stimulaciji na produkciju novih ideja i na preispitivanju sebe i svijeta te u osjećaju sigurnosti da se upravo u tome odnosu može biti slobodan i otvoren, bez straha od negativnih reakcija i razočaranja (Wright, 1984; Lea, 1989).

Prisno prijateljstvo sklop je različitih ali sukladno povezanih kvantitativno mjerljivih dimenzija. To su: iskrenost i spontanost, osjetljivost i poznavanje, privrženost, davanje i dijeljenje, zajedničke aktivnosti, povjerenje i odanost, ekskluzivnost i nametanje (u smislu stupnja do kojeg se od prijatelja može nešto tražiti (Sharabany, 1994). Ove dimenzije su povezane i čine jedan konstrukt. Specifične dimenzije pokazuju varijabilnost i različitu relevantnost za različite razvojne faze prijateljstva i za različitu dob pa multidimenzionalne skale pomažu pri registriranju specifičnih promjena u prisnom prijateljstvu.

Utvrđeno je da, za razliku od mlađe djece, u prisnom prijateljstvu adolescenata pažnja je usmjerena na uzajamnost i interpersonalnu kvalitetu a manje na tjelesnu privlačnost, odijevanje, popularnost u grupi i sl.

Postojanje bliskog prijateljstva pozitivno je povezano sa socijalnim, psihološkim i akademskim prilagođavanjem adolescenata.

Skala prisnosti u istospolnom prijateljstvu (autorice R. Sharabany) primijenjena je na 308 učenika srednje škole prosječne dobi od 16,5 godina. Izvršena je faktorska analiza metodom zajedničkih faktora. Dobivena su tri faktora koji su interpretirani kao *poznavanje i dijeljenje* (F1), *prisnost u prijateljstvu* (F2) i *povjerenje i odanost* (F3). Budući da je korelacija između faktora značajna (od .56 do .60) izvršena je faktorska analiza višega reda, koja je potvrdila postojanje općega faktora prisnosti u prijateljstvu. Pouzdanost cijele skale iznosi .81, a pouzdanosti pojedinih subskala kreću se u vrijednostima od .78 do .88.

Valja napomenuti da su se iz originalne skale neadekvatnima pokazale čestice koje su tipične za prijateljstvo u djetinjstvu a odnosile su se na neke zajedničke aktivnosti koje su

tipičnije za dječju dob. Također, za razliku od originalne skale koja se sastoji od 8 faktora, adaptirana verzija ima samo tri faktora, odnosno tri subskale.

Postoje razlike između djevojaka i mladića. Djevojke postižu više rezultate na sve tri subskale.

Prikazuje se skraćena i adaptirana verzija Skale prisnosti u prijateljstvu za adolescente.

Ispred Vas se nalazi lista od 32 tvrdnje s više mogućih odgovora. zadatak da za svaku tvrdnju odaberete samo jedan odgovor i to onaj koji najbolje opisuje Vaš odnos s Vašom najboljom prijateljicom. S obzirom da ovo nije test znanja, nema pravilnih i nepravilnih pravilnih odgovora već je najbolji Vaš spontani odgovor. Ispitivanje je anonimno te je na taj način zagaranirana vaša privatnost. Odgovarajte tako da zaokružite broj Vašeg odgovora

Mogući odgovori su:

- 1 - nikad
- 2 - gotovo nikad
- 3 - nekad
- 4 - često
- 5 - gotovo uvijek
- 6 - uvijek

1. S njom mogu slobodno razgovarati o svemu.	1 2 3 4 5 6
2. Ako učini nešto što mi se ne sviđa, s njom uvijek mogu razgovarati o tome.	1 2 3 4 5 6
3. S njom razgovaram o svojim nadama i planovima za budućnost.	1 2 3 4 5 6
4. Kažem joj kad učinim nešto što drugi ljudi ne bi odobravali.	1 2 3 4 5 6
5. Znam kako se osjeća bez da mi kaže.	1 2 3 4 5 6
6. Znam koju vrstu knjiga, igara i aktivnosti voli.	1 2 3 4 5 6
7. Znam što osjeća prema mladiću koji joj se sviđa.	1 2 3 4 5 6
8. Znam prepoznati kad je zabrinuta zbog nečega.	1 2 3 4 5 6
9. Bliska mi je.	1 2 3 4 5 6
10. Draga mi je.	1 2 3 4 5 6
11. Nedostaje mi kad nije u blizini.	1 2 3 4 5 6
12. Kad nije u blizini, pitam se gdje je i što radi.	1 2 3 4 5 6
13. Najuzbudljivije stvari se događaju kad smo zajedno i nema nikoga u blizini.	1 2 3 4 5 6
14. Ono što radim s njom prilično je različito od onog što radim s ostalima.	1 2 3 4 5 6
15. Smeta mi kad nam se pridruže drugi dok nas dvije nešto zajednički radimo.	1 2 3 4 5 6
16. Ostajem s njom kad želi raditi nešto što drugi ne žele.	1 2 3 4 5 6
17. Kada mi se dogodi nešto lijepo, iskustvo podijelim s njom.	1 2 3 4 5 6
18. Uvijek kada želi razgovarati o nekom problemu, prekidam ono što radim i pozorno je slušam	1 2 3 4 5 6
19. Dopuštam joj da upotrebljava moje stvari (kao npr. odjeću ili knjige).	1 2 3 4 5 6
20. Prepuštam joj ono što želi, čak ako i ja želim to isto.	1 2 3 4 5 6
21. Sigurna sam da će mi pomoći kad god to zatražim.	1 2 3 4 5 6
22. Mogu planirati kako ćemo provesti zajedničko vrijeme bez da je prethodno pitam.	1 2 3 4 5 6
23. Ako trebam njenu pomoć, dovoljno je pitati.	1 2 3 4 5 6
24. Mogu koristiti njene stvari bez da zatražim dopuštenje.	1 2 3 4 5 6
25. Stalno smo zajedno.	1 2 3 4 5 6
26. Volim se družiti s njom.	1 2 3 4 5 6
27. Zajedno se bavimo njenim hobijima.	1 2 3 4 5 6
28. Zajedno radimo na nekim njenim školskim zadacima.	1 2 3 4 5 6
29. Sve što joj kažem ostaje naša tajna.	1 2 3 4 5 6
30. Uvijek ću biti na njejoj strani i kad su drugi protiv nje.	1 2 3 4 5 6
31. Branim je kad drugi govore loše o njoj.	1 2 3 4 5 6
32. Drugima govorim lijepe stvari o njoj.	1 2 3 4 5 6

Napomena:

Subskala **POZNAVANJE I DIJELJENJE** - čestice 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 19, 20, 22, 24.

Subskala **PRIVRŽENOST** - čestice 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16

Subskala **POVJERENJE I ODANOST** - čestice 17, 18, 21, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 32

Rezultati na svakoj skali formiraju se kao suma rezultata na svakoj pojedinoj čestici skale.

LITERATURA:

- LEA, M. (1989). Factors underlying friendship: An analysis of responses on the acquaintance description form in relation to Wright's friendship model, *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 275-292.
- SHARABANY, R. (1994). Intimate Friendship Scale: Conceptual Underpinnings, Psychometric Properties and Construct Validity, *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 449-469.
- VALČIĆ, D. (2000). Odnos afilijativne motivacije i prisnosti u prijateljstvu kod adolescenata, *Diplomski rad*, Zadar.
- WRIGHT, P.H. (1984). Self Referent Motivation and the Intrinsic Quality of Friendship, *Journal of Social and Personal Relationships*, 1, 115-130.

UPITNIK BRAČNE USKLAĐENOSTI

Adaptirali: Vera Ćubela i Andrea Rakić

Priredila: Vera Ćubela

U istraživanjima bračne interakcije i bračnoj terapiji često se javlja potreba za nekom jednostavnom mjerom subjektivne kvalitete braka koja bi pružila više informacija od grube procjene zadovoljstva brakom. Neke koncepcije kvalitete braka ukazuju na važnost uzajamne prilagodbe partnera i usklađenost u različitim domenama interakcije za zadovoljstvo brakom i partnerom, kao i za subjektivnu dobrobit partnera i općenito funkcioniranje njihove bračne veze (cf. Duck, 1998; Freeston i Pléchaty, 1997; Karney i Bradbury, 1995; Laughrea i sur., 1997; Pléchaty i sur., 1994). Među do sada konstruiranim instrumentima, koji su namijenjeni mjerenju ovako koncipirane subjektivne kvalitete braka, srazmjerno je najčešće korišten *Marital Adjustment Test* (MAT), koji su konstruirali Locke i Wallace 1959. godine. U odnosu na neke druge instrumente (npr. Spanierova Skala dijadne prilagodbe iz 1976. godine), ovaj je upitnik kraći i jednostavniji za primjenu. Sadrži 15 čestica koje se odnose na procjenu *generalnog zadovoljstva brakom i partnerom* (čestice 1, 13, 14), stupnja *(ne)slaganja s partnerom oko različitih pitanja* (čestice 2-9), te *stila veze* (čestice 10, 11, 12) (Freeston i Pléchaty, 1997).

Osim po obliku, čestice na ovom upitniku donekle se razlikuju i po načinu bodovanja. Npr. na prvoj čestici, na kojoj se od ispitanika traži da na skali sa sedam stupnjeva označi koliko je općenito sretan u svom braku, odgovori se boduju tako da se procjenama veće sreće daje nesrazmjerno veća težina (v. tablica dolje). Kod narednih osam čestica, koje se odnose na stupanj *(ne)slaganja s partnerom u osam različitih područja*, na svim česticama osim onih koje se odnose na slaganje u seksualnim odnosima i u načinu iskazivanja ljubavi i pažnje, ispitanik dobiva 6 bodova za odgovor “uvijek se slažemo” a za odgovor “nikad se ne slažemo” 0 bodova; na spomenute dvije čestice se odgovori ponderiraju tako da se većem slaganju daje veća težina. I na preostalih šest čestica se odgovori diferencijalno ponderiraju, pri čemu se veća težina daje onim odgovorima koji indiciraju kompromisno rješavanje sukoba, sličnost preferencija za slobodno vrijeme, zadovoljstvo i povjerenje u datog partnera. Mimo ovog tradicionalnog sustava bodovanja, koji su predložili sami autori i koji je uglavnom korišten u dosadašnjim primjenama, predložene su i neke modifikacije, kao što je jednako bodovanje svih čestica koje se odnose na percepciju usklađenosti s partnerom (tzv. Huntov sustav bodovanja). Freeston i Pléchaty (1997) su usporedili tradicionalni i Huntov sustav bodovanja u jednom istraživanju sa

četiri nezavisna uzorka, te su zaključili da proizvode slične rezultate. Isti autori smatraju da je u tradicionalnom sustavu način bodovanja čestica broj 10 i 12 za današnje prilike neadekvatan jer se, na primjer, nejednako boduju popuštanje žene i popuštanje muža ili preferiranje oba partnera da u slobodno vrijeme ostanu kod kuće i da izađu vani. Da takav način bodovanja doista reflektira jedno zastarjelo shvaćanje bračne prilagodbe sugeriraju i rezultati jedne naše primjene ovog upitnika u skupini od 99 muškaraca i 104 žene koji su bili u braku u prosjeku oko četiri godine (Ćubela i Rakić, 2000). Tako je, na primjer, gotovo polovica naših ispitanika na čestici broj 12 odgovorila da u slobodno vrijeme oboje preferiraju biti vani, što je, po tradicionalnom sustavu bodovanja, odgovor koji ukazuje na "manju usklađenost" (tj. nosi samo 2 boda) nego odgovor da oboje preferiraju ostati doma (koji nosi 10 bodova u tradicionalnom sustavu bodovanja).

Sukladno navodima drugih autora (npr. Freeston i Pléchaty, 1997), i u našoj je primjeni utvrđeno da sve čestice saturiraju jedan zajednički faktor, te da je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije zadovoljavajuće visoka ($\alpha=.78$). Iako ovakvi nalazi opravdavaju korištenje ukupnog rezultata kao pokazatelja percipirane bračne usklađenosti, u primjeni ovog upitnika treba ipak voditi računa o mogućim spolnim razlikama u iskustvima i strukturi percipirane bračne usklađenosti. U prilog tome govore i rezultati koje su Ćubela i Rakić dobile u komponentnoj analizi ovog upitnika: i kod muškaraca i kod žena dobivene su solucije sa četiri komponente, od kojih su tri (zadovoljstvo vezom, zadovoljstvo partnerom i slaganje u pogledu nekih općih pitanja) bile komparabilne kod muških i ženskih ispitanika, dok je četvrta komponenta po svojoj strukturi bila posve različita.

Dosadašnje primjene su pokazale, između ostalog, da ovaj upitnik dobro diskriminira skupine pojedinaca koji zbog problema u braku traže stručnu pomoć. Osim što partneri iz takvih brakova na ovom upitniku postižu niže rezultate, i slaganje između njihovih rezultata na ovom upitniku je manje nego kod partnera koji nisu tražili stručnu pomoć zbog problema u braku (Freeston i Pléchaty, 1997). U novije je vrijeme ovaj upitnik često korišten u istraživanjima komunikacije među partnerima, rješavanja konflikata u braku i atribucija negativnih ponašanja partnera (cf. Laughrea i sur., 1997; Rakić, 2000).

Na dolje navedenoj skali zaokružite onu točku koja najbolje opisuje koliko ste Vi, općenito govoreći, sretni u svom braku. Središnja točka "sretan" označava onaj stupanj sreće koji većina ljudi nalazi u svom braku.

0	2	7	15	20	25	35
□	□	□	□	□	□	□
VRLO NESRETAN			SRETAN	VRLO SRETAN		

Koliko se Vi i Vaš partner (ne) slažete u vezi s različitim pitanjima?

Neka od njih navedena su u donjoj tablici. Procijenite za svako od njih stupanj vašeg (ne)slaganja. Stavite znak X u odgovarajući stupac.

	uvijek se slažemo	skoro uvijek se slažemo	povremeno se NE slažemo	često se NE slažemo	skoro uvijek se NE slažemo	nikad se NE slažemo
POSTUPANJE S OBITELJSKIM NOVCEM						
NAČIN ORGANIZIRANJA SLOBODNOG VREMENA (NPR. REKREACIJA)						
NAČIN ISKAZIVANJA LJUBAVI I PAŽNJE						
PRIJATELJI						
SEKSUALNI ODNOSI						
PITANJA SOCIJALNIH KONVENCIJA (NPR. ŠTO JE PRIKLADNO PONAŠANJE, ŠTO JE DOBRO, ŠTO NIJE DOBRO)						
ŽIVOTNA FILOZOFIJA						
PONAŠANJE PREMA PARTNEROVIM RODITELJIMA						

Uz svaku dolje navedenu tvrdnju izaberite (zaokružite) onaj odgovor koji najbolje opisuje situaciju u Vašem braku.

KAD U VAŠEM BRAKU DOĐE DO NESLAGANJA, ONDA OBIČNO:

- a) muž popušta
- b) žena popušta
- c) pronalazite kompromisno rješenje

JESTE LI IKAD POŽELJELI DA SE NISTE VJENČALI?

- a) često
- b) povremeno
- c) rijetko
- d) nikad

U KOLIKO AKTIVNOSTI IZVAN KUĆE VI I VAŠ PARTNER ZAJEDNO SUDJELUJETE?

- a) u svima
- b) u nekima
- c) u malo njih
- d) ni u jednoj

KAD BISTE PONOVRNO ŽIVJELI SVOJ ŽIVOT, DA LI BISTE:

- a) vjenčali se s istom osobom
- b) vjenčali se s drugom osobom
- c) uopće se ne biste vjenčavali

DA LI U SLOBODNO VRIJEME OPĆENITO VIŠE VOLITE:

- a) biti vani, "u pokretu"
- b) ostati kod kuće

DA LI IMATE POVJERENJA U VAŠEG PARTNERA?

- a) skoro nikad
- b) u nekim stvarima
- c) u većini stvari
- d) u svemu

DA LI VAŠ PARTNER OPĆENITO VIŠE VOLI:

- a) biti vani, "u pokretu"
- b) ostati kod kuće

Napomena: Koristi se nekoliko različitih načina bodovanja MAT-a. Detaljnije informacije o pojedinim načinima bodovanja mogu se naći u navedenoj literaturi ili dobiti od autorice ovog priloga.

LITERATURA:

- ĆUBELA, V., RAKIĆ, A. (2000). Prikaz Upitnika bračne usklađenosti, *Rukopis*.
- DUCK, S. (1998). *Human Relationships*. London: Sage.
- FREESTON, M. H., PLÉCHATY, M. (1997) Reconsideration of The Locke-Wallace Marital Adjustment Test: Is it stil relevant for the 1990s? *Psychological Reports*, 81, 419-434.
- KARNEY, B.R., BRADBURY, T.N. (1995) The Longitudinal Course of Marital Quality and Stability: A Review of Theory, Method and Research. *Psychological Bulletin*, 118 (1), 3-34.
- LAUGHREA, K., BÉLANGER, C., WRIGHT, J., MCDUFF, P. (1997) L' étude de la colère au sein des relations conjugales. *Journal International de Psychologie*, 32 (3), 155-167.
- PLÉCHATY, M., FREESTON, M., BRAULT, M. (1994) Fondements Théoriques et Méthodologiques du Curriculum Vitae Conjugal (C.V.C.). *Journal de Thérapie Comportementale et Cognitive*, 4 (2), 36-47.
- RAKIĆ, A. (2000). Zadovoljstvo brakom i atribucije negativnog ponašanja partnera, *Diplomski rad.*, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zadru.

SKALA ALTRUIZMA

Autorica: Zora Raboteg-Šarić

Priredila: Zora Raboteg-Šarić

1. Teorijska pozadina i definicija konstrukta

U najširem smislu, prosocijalno ponašanje definira se kao voljno, intencionalno ponašanje koje ima pozitivne posljedice za druge (Eisenberg & Miller, 1987a; Staub, 1978). Ovakva definicija temelji se na posljedicama ponašanja, pri čemu motivi mogu biti različiti. Altruizam je poseban oblik prosocijalnog ponašanja koji podrazumijeva istinski nesebično ponašanje, bezinteresnu naklonost prema drugima. Za istraživačke svrhe i operacionalizaciju pojma altruističnog ponašanja najčešće se navode sljedeći kriteriji: 1. da je ponašanje voljno započeto, tj. slobodno od prisile, 2. da je poduzeto s namjerom poboljšanja ili održanja dobrobiti drugih i 3. da isključuje očekivanje materijalnih ili društvenih nagrada ili izbjegavanje izvanjskih averzivnih podražaja i kazni (Bar-Tal *et al.*, 1982; Eisenberg & Miller, 1987b).

Rushton i suradnici (1981) konstruirali su skalu za mjerenje altruizma odraslih ispitanika (*Self-Report Altruism Scale* - SRA). Prema rezultatima njihovog istraživanja, ta se skala pokazala kao pouzdan i valjan instrument za mjerenje individualnih razlika u altruističnom ponašanju. Rezultati na SRA skali pokazuju pozitivne korelacije s mjerama moralnog rasuđivanja, socijalne odgovornosti, empatije i prosocijalnih vrednota. Podaci govore u prilog mjerenja altruizma pomoću samoiskaza ispitanika o njihovom ponašanju u nizu različitih situacija. Zato smo, po uzoru na Rushtonovu SRA skalu konstruirali skalu za mjerenje altruističnog ponašanja namijenjenu adolescentskoj populaciji.

2. Konstrukcija i rezultati primjene skale u različitim istraživanjima

Preliminarna verzija Skale altruizma napravljena je i primijenjena na uzorku od 94 učenika trećih razreda usmjerenog obrazovanja (Raboteg-Šarić, 1988). Prethodno je provedeno pilot-istraživanje u kojemu su studenti psihologije opisivali situacije iz svakodnevnog života kada su nekome pomogli ili učinili neku uslugu, bez da su za to tražili nešto za uzvrat. Na osnovi odgovora ispitanika sastavljeno je 20 tvrdnji koje opisuju svakodnevno prosocijalno ponašanje, a nakon analize čestica odbačene su tri tvrdnje koje nisu korelirale s ukupnim

rezultatom. Analiza čestica konačne verzije Skale altruizma od 17 tvrdnji pokazala je na ovom uzorku zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach $\alpha = 0.84$).

Tablica 1. Skala altruizma: metrijske osobine čestica

Redni broj čestice	M	SD	$r_{it(cor.)}^1$
1.	2.80	1.126	.51
2.	2.32	1.231	.52
3.	1.95	1.197	.42
4.	2.44	1.218	.56
5.	3.13	.902	.63
6.	1.91	1.149	.55
7.	2.69	1.305	.66
8.	1.98	1.280	.63
9.	2.47	1.019	.59
10.	2.40	1.161	.47
11.	2.22	1.064	.56
12.	1.64	1.254	.43
13.	3.19	.914	.40
14.	2.56	1.094	.59
15.	2.89	.984	.59
16.	2.54	.987	.42
17.	2.72	.821	.46
	41.84	11.222	Cronbach $\alpha = .84$

¹Pearsonov koeficijent korelacije između pojedine čestice i ukupnog rezultata (kad se od njega oduzme rezultat na čestici)

Analiza rezultata metodom glavnih komponenti na ovom uzorku dala je četiri faktora koji objašnjavaju 58.4% ukupne varijance. Tvrdnje koje su najviše zasićene pojedinim faktorom odvojene su u zasebne subskale, ali se njihova pouzdanost pokazala pre niskom da bi se mogle vršiti interpretacije rezultata na razini pojedinih faktora. Sličnu faktorsku strukturu dobila je Kandijaš (1990) primjenom skale na uzorku od 169 četrnaestogodišnjaka.

U istraživanju koje je provela Raboteg-Šarić (1993, 1995) na uzorku od 311 ispitanika prosječne dobi od 14 godina proveden je s jednim dijelom ispitanika (N=54) retest postupak, približno 15-20 dana nakon glavnog ispitivanja. Dosljednost rezultata na Skali altruizma na ovom uzorku iznosi $r_{tt} = 0.75$.

Na konstruktnu valjanost skale ukazuju značajne pozitivne korelacije između rezultata na Skali altruizma i mjera nesebičnosti (Hrnjica, 1982) i pozitivne interpersonalne orijentacije ili filantropije (Bezinović, 1987) koje je dobila Kandijaš (1990) u svojem istraživanju. U već spomenutom istraživanju koje je provela Raboteg-Šarić (1993) dobivena je značajna pozitivna korelacija između rezultata na Skali altruizma i Skali emocionalne empatije ($r = .45, p < .001$). U ovom istraživanju rezultati na Skali altruizma bili su također značajno pozitivno povezani ($r = .23, p < .001$) s rezultatima na skraćenoj verziji Marlowe-Crowne skale socijalne poželjnosti (Zook i Sipps, 1985). Međutim, analiza parcijalnih korelacija pokazala je da se korelacije rezultata na Skali altruizma s drugim varijablama ne mijenjaju kada se kontroliraju rezultati ispitanika na skali socijalne poželjnosti. Značajna korelacija u ovom slučaju ne mora samo odražavati stil odgovaranja ispitanika na mjerama tipa samoiskaza, već u osnovi te povezanosti mogu biti afilijativne tendencije ispitanika.

Spolne razlike u altruističnom ponašanju

U svim navedenim istraživanjima, ženski ispitanici postižu značajno veće rezultate na Skali altruizma. Rezultati istraživanja Raboteg-Šarić (1993) pokazali su da djevojčice postižu značajno veće rezultate ne samo na Skali altruizma, nego i na Skali emocionalne empatije. Analiza parcijalnih korelacija pokazala je da se spolne razlike u rezultatima ispitanika na Skali altruizma mogu objasniti upravo razlikama u emocionalnoj empatiji dječaka i djevojčica.

A – UPITNIK

Uputa

Ovaj upitnik sadrži opise ponašanja u svakodnevnim situacijama. Tvoj zadatak je da odgovoriš jesi li se, i koliko često, ponašao na opisani način. Uz svaku od situacija predloženi su sljedeći odgovori:

- 0 - nikada
- 1 - jednom
- 2 - svega par puta
- 3 - često
- 4 - veoma često

Zaokruži broj koji odgovara tvom ponašanju!

Uz svaku tvrdnju zaokruži samo jedan broj. Provjeri jesi li odgovorio na sve tvrdnje.

1. Pokazao sam prijatelju koji je bio bolestan školsko gradivo.	0	1	2	3	4
2. Kupio sam susjedima nešto u samoposluzi.	0	1	2	3	4
3. Odnio sam prijatelju neke moje stvari kući, iako sam znao da je sam morao doći po njih.	0	1	2	3	4
4. Pomogao sam starijoj osobi nositi stvari koje su joj bile teške.	0	1	2	3	4
5. Pokazao sam nepoznatoj osobi koja me zaustavila na ulici kako će doći do određenih mjesta u gradu (pošta, banka, trgovina i sl.)	0	1	2	3	4
6. Posudio sam prijatelju knjigu ili bilježnicu koja je i meni hitno trebala.	0	1	2	3	4
7. Ustupio sam svoje sjedište u autobusu starijoj nepoznatoj osobi.	0	1	2	3	4
8. Nakon što sam duže čekao u redu (u trgovini, ispred telefonske govornice i sl.) pustio sam nekog kome se jako žurilo.	0	1	2	3	4
9. Sam sam se ponudio da pomognem nešto raditi (susjedima, rođacima ili prijateljima) kada je bilo potrebno.	0	1	2	3	4
10. Dao sam dio mog džeparca prijatelju kome je novac hitno trebao.	0	1	2	3	4

11. Učinio sam neku uslugu poznaniku iako me je on znao ponekad iznevjeriti.	0	1	2	3	4
12. Sudjelovao sam u nekoj dobrotvornoj akciji.	0	1	2	3	4
13. Podijelio sam svoj sendvič (čokoladu, slatkiš i sl.) s nekim u društvu, iako sam bio gladan.	0	1	2	3	4
14. Obavio sam umjesto prijatelja neki posao kad je on bio spriječen.	0	1	2	3	4
15. Ljubazno sam odgovorio kad me netko zaustavio na ulici i pitao za uslugu.	0	1	2	3	4
16. Pokušao sam zaštititi nekog u društvu kada su ga drugi ismijavali.	0	1	2	3	4
17. Izašao sam vani s prijateljem koji me molio da mu činim društvo, iako bih radije bio ostao kod kuće.	0	1	2	3	4

LITERATURA:

- ARONOFF, J., WILSON, J. P. (1985). *Personality in the social process*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- BAR-TAL, D., SHARABANY, R., RAVIV, A. (1982). Cognitive basis of the development of altruistic behavior. In V. J. Derlega & J. Grzelak (Eds.) *Cooperation and helping behavior: Theories and research*. New York: Academic Press.
- BEZINOVIĆ, P. (1987). Koncept o sebi i interpersonalna orijentacija. *Primijenjena psihologija*, 1, 59-72.
- EISENBERG, N., MILLER, P. (1987a). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101, 91-119.
- EISENBERG, N., MILLER, P. (1987b). Empathy, sympathy, and altruism: empirical and conceptual links. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.) *Empathy and its development*. New York: Cambridge University Press.
- HRNJICA, S. (1982). *Zrelost ličnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- KANDIJAŠ, M. (1990). Prilog validaciji Skale altruizma - relacije s nekim osobinama ličnosti i procjenama vršnjaka o prosocijalnom ponašanju ispitanika. *Diplomski rad*, Filozofski fakultet u Zadru, Sveučilište u Splitu.
- LENNON, R., EISENBERG, N. (1987). Gender and age differences in empathy and sympathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.) *Empathy and its development*. New York: Cambridge University Press.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1988). Konstrukcija skale za mjerenje altruističnog ponašanja adolescenata, neobjavljeni rad.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1993). Empatija, moralno rasuđivanje i različiti oblici prosocijalnog ponašanja. *Disertacija*, Filozofski fakultet u Zagrebu, Sveučilište u Zagrebu.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z. (1995). *Psihologija altruizma*. Zagreb: Alinea.
- RUSHTON, J.P. (1981). The altruistic personality. In J. P. Rushton & R. M. Sorrentino (Eds.) *Altruism and helping behavior: Social, personality, and developmental perspectives*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- RUSHTON, J.P., CHRISJOHN, R.D., FEKKEN, G.C. (1981). The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Personality and Individual Differences*, 2, 293-302.
- STAUB, E. (1978). *Positive social behavior and morality: Social and personal influences*. Vol. 1., New York: Academic Press.
- ZOOK, A., SIPPS, G.J. (1985). Cross-validation of a short form of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 41, 236-238.

STAVOVI

SKALA STAVOVA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Adaptirali: Marica Ravlić i Zora Raboteg-Šarić

Priredila: Zora Raboteg-Šarić

1. Teorijska pozadina i definicija konstrukta

Očekivanja u vezi s ponašanjem pripadnika različitog spola očituju se u raznim područjima društvenog života: u interpersonalnim odnosima, u braku, odnosima roditelja i djece, u području zapošljavanja i obrazovanja. C. A. Beere i suradnici (1984) konstruirali su skalu za mjerenje stavova o ravnopravnosti spolova. Egalitaran stav definiran je kao tendencija pojedinca da prosuđuje o društvenim ulogama drugih ljudi bez obzira na njihov spol. Osobe s egalitarnim stavom neće lošije vrednovati žene u netradicionalnim ulogama, a isto tako neće ni diskriminirati muškarce koji se ne ponašaju u skladu sa svojom tradicionalnom ulogom. U skladu s definicijom konstrukta, tvrdnje Skale egalitarizma spolnih uloga (*Sex-Role Egalitarianism Scale – SRE*) sadrže eksplicitnu ili implicitnu usporedbu oba spola, te opise žena i muškaraca u tradicionalnim i netradicionalnim ulogama. Na osnovi racionalne prosudbe glavnih uloga u životu odraslih, određeno je pet različitih područja u kojima se očituju stavovi o ulogama spolova: vjerovanja o jednakosti i nejednakosti supružnika u njihovim međusobnim odnosima i životu kod kuće (Skala bračnih uloga) kao i s obzirom na različite aspekte uloge majke i oca (Skala roditeljskih uloga), vjerovanja o jednakosti i nejednakosti žena i muškaraca u njihovim odnosima prema društvenim grupama i pojedincima, te jednih s drugima na interpersonalnoj i seksualnoj osnovi (Skala socijalno-interpersonalno-heteroseksualnih uloga), uloga žena i muškaraca na poslu (Skala profesionalnih uloga) te jednakost ili nejednakost muškaraca i žena u ulogama studenata ili učenika ili pak onih koji obrazuju druge (Skala obrazovnih uloga). Polazeći od ovih teorijskih postavki, autori su konstruirali dvije paralelne forme skale (B i K), od kojih svaka sadrži 95 tvrdnji, po 19 za svaku od pet sadržajnih domena. Kasnije je izrađena kraća verzija Skale egalitarizma spolnih uloga od 25 tvrdnji i to u dva alternativna oblika: BB i KK. Za kraći oblik skale autori preporučuju računanje samo ukupnog rezultata (King i King, 1991).

Koeficijenti unutarnje konzistencije skale na različitim uzorcima ispitanika kreću se iznad 0.90 za cijelu skalu (oblik B i K), odnosno iznad 0.80 za pojedine subskale. Skala pokazuje također visoku pouzdanost tipa test-retest kao i pri primjeni paralelnih oblika. Na

konvergentnu valjanost skale ukazuju značajne visoke pozitivne korelacije sa skalom stavova prema ženama (*Attitudes Toward Women Scale*, Spence & Heilmreich, 1972) koje su dobivene u više ispitivanja. Rezultati istraživanja koji pokazuju da SRE skala, kao skala stavova prema drugima, ne korelira s Inventarom spolnih uloga (BSRI; Bem, 1974) koji mjeri maskulinitet, femininost i androgenost kao osobinu ličnosti, idu u prilog diskriminativne valjanosti skale (prema King i King, 1991). Primjena Skale egalitarizma spolnih uloga na uzorcima ispitanika različite dobi i spola pokazala je da ženski ispitanici imaju egalitarnije stavove u svim ispitivanim područjima i da stariji ispitanici imaju tradicionalnije stavove od studenata (Beere *et al.*, 1984).

2. Opis skale

Skala stavova o ravnopravnosti spolova (Raboteg-Šarić i Ravlić, 1990) predstavlja modificiranu verziju SRE skale (Beere *et al.*, 1984) koja je adaptirana u svrhu mjerenja stavova srednjoškolaca prema jednakosti muškaraca i žena. Skala se sastoji od 64 tvrdnje koje sadrže opise ponašanja žena ili muškaraca u tradicionalnim i netradicionalnim ulogama ili usporedbu ponašanja oba spola. Odgovara se na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva. Visoki rezultat na skali pokazuje da osoba ne diskriminira ljude prema spolu, dok niski rezultat ukazuje na tradicionalne ili konzervativne stavove o ulogama muškaraca i žena. Skala sadrži pet subskala koje mjere stavove prema ravnopravnosti žena i muškaraca u različitim područjima društvenog života. Skala roditeljskih uloga (*R skala*) sastoji se od 15 tvrdnji, Skala socijalno-interpersonalno-heteroseksualnih uloga (*SIH skala*) sadrži 12 tvrdnji, Skala profesionalnih uloga (*P skala*) 16 tvrdnji, Skala bračnih uloga (*B skala*) 12 tvrdnji i Skala obrazovnih uloga (*O skala*) 9 tvrdnji. Rezultat za svaku sadržajnu domenu je zbroj odgovora na česticama uz tu domenu, a ukupan rezultat dobije se zbrajanjem odgovora na svim tvrdnjama (N=64).

3. Konstrukcija i rezultati primjene skale

Na uzorku od 142 učenika završnih razreda srednje škole (Ravlić, 1988) provedeno je ispitivanje. Za svrhe ispitivanja prevedene su tvrdnje iz SRE skale. Sastavljeno je pet skala od po 19 tvrdnji koje su uglavnom preuzete iz forme K originalnog upitnika, a manji dio tvrdnji preuzet je iz forme B. Neke tvrdnje preformulirane su tako da bolje odgovaraju običajima naše sredine.

Rezultati na svakoj od pet subskala obrađeni su item analizom. Da bi se postigla veća homogenost pojedinih skala, u konačnoj verziji zadržane su samo one tvrdnje koje koreliraju više od 0.35 s ukupnim rezultatom. Koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach α) ovako

skraćenih skala iznose: za Skalu roditeljskih uloga 0.80, za Skalu socijalno-interpersonalno-heteroseksualnih uloga 0.74, za Skalu profesionalnih uloga 0.81, za Skalu bračnih uloga 0.78 i za Skalu obrazovnih uloga 0.71.

Dobivene su visoke i statistički značajne interkorelacije rezultata na pojedinim skalama (od 0.61 do 0.81). Faktorskom analizom izlučen je jedan faktor koji objašnjava 76,94% ukupne varijance. I autori originalnih skala dobili su za obje forme jednofaktorsku strukturu ukupnog upitnika (Beere *et al.*, 1984) ali ipak preporučuju da se skale odvojeno primjenjuju radi boljeg određenja sadržajne valjanosti konstrukta egalitarnosti spolnih uloga. Korelacije rezultata na subskalama i kratke forme Marlowe-Crowne skale socijalne poželjnosti (Zook & Sippes, 1985) nisu statistički značajne, što govori u prilog diskriminativne valjanosti skale.

Prosječni rezultati na svim skalama kreću se u području egalitarnih stavova. Žene imaju značajno egalitarnije stavove na svim subskalama osim na Skali socijalno-interpersonalno-heteroseksualnih uloga. Beere i suradnici (1984) navode da žene na svim subskalama SRE skale, kao i na ukupnoj skali, imaju značajno liberalnije stavove.

U ovom istraživanju uspoređeni su također rezultati ispitanika koji žive na selu i onih koji stanuju u gradu. Iako dijele slična obrazovna iskustva, tj. pohađaju iste škole, ispitanici sa sela imaju tradicionalnije stavove o spolnim ulogama u svim ispitivanim područjima društvenog života. Rezultati niza istraživanja u kojima se koristila SRE skala, uključujući i navedeno istraživanje Ravlić i Raboteg (1990), opisani su u priručniku koji se, zajedno s dužim i kraćim oblikom skale, može naručiti na sljedećoj web adresi: www.sigmaassessment.com.

Prilog:**SKALA STAVOVA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA****Uputa:**

U ovom upitniku navedene su neke tvrdnje o ženama i muškarcima. Svaku tvrdnju pažljivo pročitajte. Nakon toga, odlučite se u kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa svakom tvrdnjom.

Nas zanima vaše vlastito mišljenje, a ne mišljenje o muškarcima i ženama koje je u našem društvu opće prihvaćeno.

Pored svake tvrdnje napisana je skala u rasponu od -2 do 2 na kojoj trebate zaokružiti samo jedan broj koji označava Vaš stupanj slaganja s određenom tvrdnjom. Brojevi znače sljedeće:

- 2 uopće se ne slažem
- 1 uglavnom se ne slažem
- 0 niti se slažem, niti ne slažem
- 1 uglavnom se slažem
- 2 u potpunosti se slažem

Pazite da ne propustite ni jednu tvrdnju!

1. Ako se želi biti siguran da će dijete biti pravilno cijepljeno u odgovarajućoj dobi, odgovornost za to treba imati majka a ne otac.	-2	-1	0	1	2
2. Gore je vidjeti pijanu ženu nego pijanog muškarca.	-2	-1	0	1	2
3. Inteligentan muškarac biti će uspješniji u svojoj karijeri od inteligentne žene.	-2	-1	0	1	2
4. Žena je sposobna jednako kao i muškarac napraviti manje popravke u kućanstvu.	-2	-1	0	1	2
5. Tajnice se više posvećuju svome poslu od njihovih muških kolega.	-2	-1	0	1	2
6. Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da više dominiraju muškarci nego žene.	-2	-1	0	1	2
7. Žene bi trebale imati jednaku slobodu kao i muškarci da izlaze same uvečer vani.	-2	-1	0	1	2
8. Žena ima jednako pravo kao i njen suprug odlučivati o tome gdje će živjeti obitelj.	-2	-1	0	1	2
9. Očevi, a ne majke, morali bi voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer.	-2	-1	0	1	2
10. Tečajevi za šivanje i pletenje primjereni su samo ženama.	-2	-1	0	1	2
11. Očevi moraju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama.	-2	-1	0	1	2
12. Žene su sposobne školovati se za kapetana broda ili aviona.	-2	-1	0	1	2

13. Žene bi trebalo birati na rukovodeća radna mjesta podjednako kao i muškarce.	-2	-1	0	1	2
14. Muškarci trebaju predstavljati obitelj na sastancima kućnog savjeta.	-2	-1	0	1	2
15. Radnoj organizaciji se više isplati zaposliti muškarca nego li ženu.	-2	-1	0	1	2
16. Briga o dječjim izvanškolskim aktivnostima uglavnom bi trebala biti majčina, a ne očeva.	-2	-1	0	1	2
17. Prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima.	-2	-1	0	1	2
18. Muški odgajatelj predškolske djece ne može biti tako dobar kao ženska odgajateljica.	-2	-1	0	1	2
19. Kada par prvi put izađe na večeru, normalno je da muškarac vodi računa o plaćanju.	-2	-1	0	1	2
20. Majka zna bolje od oca ocijeniti koje TV programe smiju gledati njihova mala djeca.	-2	-1	0	1	2
21. Zajednička zarada bračnih supružnika trebala bi zakonski biti pod kontrolom muža.	-2	-1	0	1	2
22. Žena bi se trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac da ide sama u kino.	-2	-1	0	1	2
23. Ima mnogo dobrih razloga zbog kojih žena ne bi trebala biti predsjednik države.	-2	-1	0	1	2
24. Majke mogu bolje od očeva kupovati djeci odjeću za školu.	-2	-1	0	1	2
25. Žene su jednako kao i muškarci sposobne za izvršavanje dugotrajnih radnih zadataka.	-2	-1	0	1	2
26. Muškarci trebaju ozbiljnije shvaćati svoje obrazovanje jer će jednog dana biti hranitelji obitelji.	-2	-1	0	1	2
27. Muškarcima bi trebalo dati prednost na natjecajima za rukovodeća radna mjesta.	-2	-1	0	1	2
28. Otac i majka trebaju biti jednako odgovorni da vode dijete na redovitu kontrolu kod zubara.	-2	-1	0	1	2
29. Žene su jednako sposobne kao i muškarci donositi važne odluke o organizaciji poslovanja.	-2	-1	0	1	2
30. Supruga treba brinuti o tome da se rođendanske čestitke i pokloni pošalju na vrijeme.	-2	-1	0	1	2
31. Ako djecu treba kazniti, onda to treba činiti otac.	-2	-1	0	1	2
32. Zaposleni muž i žena moraju podjednako dijeliti kućne poslove.	-2	-1	0	1	2

33. Žena može jednako dobro kao i muškarac podnositi pritiske na poslu.	-2	-1	0	1	2
34. Muškarac bi trebao biti glava obitelji.	-2	-1	0	1	2
35. Očevi znaju bolje od majki pružiti djeci pravilno seksualno obrazovanje.	-2	-1	0	1	2
36. Muškarci su općenito nezavisniji od njihovih supruga.	-2	-1	0	1	2
37. Profesori matematike trebali bi očekivati veće znanje od muških učenika.	-2	-1	0	1	2
38. Muški rukovodioci bolji su organizatori poslovanja.	-2	-1	0	1	2
39. Žena bi se trebala osjećati slobodnom da u spolnom odnosu ima aktivnu ulogu.	-2	-1	0	1	2
40. Ako žele koristiti obiteljski auto, djeca trebaju za dopuštenje pitati oca, a ne majku.	-2	-1	0	1	2
41. Da bi brak bio uspješan, žena treba svoje potrebe prilagođavati muževljevim.	-2	-1	0	1	2
42. Očevi, a ne majke, trebaju određivati koliki će biti dječji džeparac.	-2	-1	0	1	2
43. Žene bi se trebale osjećati jednako slobodnima kao i muškarci da odlaze same u noćne klubove.	-2	-1	0	1	2
44. Muškarci mogu lakše od žena izaći na kraj s različitim tipovima ljudi.	-2	-1	0	1	2
45. Žene su na poslu jednako pouzdane kao i muškarci.	-2	-1	0	1	2
46. Za razvoj dječjeg morala važno je da otac ima autoritet, a ne majka.	-2	-1	0	1	2
47. Prema ženama treba biti uljudniji nego prema muškarcima.	-2	-1	0	1	2
48. Većina žena sposobna je voditi obiteljske financije jednako dobro kao i njihovi muževi.	-2	-1	0	1	2
49. Očevi i majke trebaju imati jednaku odgovornost da se u svoje slobodno vrijeme igraju s djecom.	-2	-1	0	1	2
50. Muškarac liječnik ulijeva više povjerenja od žene liječnice.	-2	-1	0	1	2
51. Žene su jednako sposobne kao i muškarci školovati se za automehaničara.	-2	-1	0	1	2
52. Muškarci ne bi trebali raditi kao staratelji u staračkim domovima.	-2	-1	0	1	2
53. U društvu bi se žena trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac da izrazi svoje najiskrenije mišljenje.	-2	-1	0	1	2

54. Očevi nisu tako sposobni tako dobro kao majke brinuti se o svojoj bolesnoj djeci.	-2	-1	0	1	2
55. Muškarcima i ženama potrebno je različito vrijeme da se prilagode novim radnim uvjetima.	-2	-1	0	1	2
56. Žene vole više ogovarati svoje poznanike nego li muškarci.	-2	-1	0	1	2
57. Karijera udate žene trebala bi biti jednako važna kao i karijera njenog supruga.	-2	-1	0	1	2
58. Muški učitelji mlađe djece ne mogu jednako dobro razvijati dječje sklonosti i interese kao ženske učiteljice.	-2	-1	0	1	2
59. Spol kandidata trebao bi biti važna stavka pri zapošljavanju radnika na određeno radno mjesto.	-2	-1	0	1	2
60. Žena može jednako dobro kao i njen suprug odlučivati o tome koje će auto obitelj kupiti.	-2	-1	0	1	2
61. Žene su jednako sposobne kao i muškarci za istraživački rad.	-2	-1	0	1	2
62. Žene su jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu.	-2	-1	0	1	2
63. Važno je da očevi, jednako kao i majke, vode računa o školskim obvezama djece.	-2	-1	0	1	2
64. Izbor studija nije toliko važan za žene kao i za muškarce.	-2	-1	0	1	2

Sadržajne domene i bodovanje odgovora uz pojedine tvrdnje

R skala (N=15)	SIH skala (N=12)	P skala (N=16)	B skala (N=12)	O skala (N=9)
1.-	2.-	3.-	4.+	10.-
9.-	6.-	5.-	8.+	12.+
11.+	7.+	13.+	14.-	26.-
16.-	17.-	15.-	21.-	27.-
20.-	19.-	18.-	30.-	37.-
24.-	22.+	23.-	32.+	51.+
28.+	39.+	25.+	34.-	58.-
31.-	43.+	29.+	36.-	62.+
35.-	44.-	33.+	41.-	64.-
40.-	47.-	38.-	48.+	
42.-	53.+	45.+	57.+	
46.-	56.-	50.-	60.+	
49.+		52.-		
54. -		55.-		
63. +		59.-		
		61.+		

Napomena:

1. Tvrdnje označene "+" boduju se od 1 do 5 na taj način da slaganje s tvrdnjom dobiva veći broj bodova (-2 = 1; -1 = 2; 0 = 3; 1 = 4; 2 = 5).
2. Tvrdnje označene "-" obrnuto se boduju, tako da neslaganje s tvrdnjom dobiva veći broj bodova (-2 = 5; -1 = 4; 0 = 3; 1 = 2; 2 = 1).

LITERATURA:

- BEERE, C.A., KING, D.W., BEERE, D.B., KING, L.A. (1984). The Sex-Role Egalitarianism Scale: A measure of attitudes toward equality between the sexes. *Sex Roles, 10*, 563-576.
- BEM, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*, 155-162.
- KING, L.A., KING, D.W. (1991). Sex-role egalitarianism: A psychometric review. Paper presented at the XXIII Interamerican Congress of Psychology, San Jose, Costa Rica.
- RABOTEG-ŠARIĆ, Z., RAVLIĆ, M. (1990). Stavovi adolescenata prema jednakosti među spolovima u različitim područjima društvenog života. *Psihologija, 23*, 41-49.
- RAVLIĆ, M. (1988). Ispitivanje egalitarizma spolnih uloga kod adolescenata. *Diplomski rad*, Filozofski fakultet u Zadru, Sveučilište u Splitu.
- SPENCE, J.T., HELMREICH, R. (1972). The Attitudes Toward Women Scale: An objective instrument to measure attitudes toward the rights and roles of women in contemporary society. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 2*, 66. (Ms. No. 153)
- ZOOK, A., SIPPS, G. J. (1985). Cross-validation of a short form of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology, 41*, 236-238.

SKALE STAVOVA PREMA OSOBAMA S TJELESNIM TEŠKOĆAMA (KKS I AKS)

Autori: Anita Pedisić i Anita Vulić-Prtorić

Priredila: Anita Pedisić

Ispitivanja stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama imaju svoju praktičnu važnost koja se očituje u poznavanju stavova onih koji se obučavaju ili rade na poslovima pružanja skrbi i rehabilitacije osobama s teškoćama te onih koji donose zakone relevantne za ove osobe. Rezultati ovakvih ispitivanja i teorijski su relevantni posebice za područje valjanosti komponenti stavova.

Recentnije analize stavova oslanjaju se na multidimenzionalni pristup prema kojem su stavovi sastavljeni od tri komponente: kognitivne, afektivne i bihevioralne.

I neke od postojećih skala za ispitivanje stavova prema osobama s teškoćama orijentiraju se na mjerenje jedne ili više navedenih komponenti stavova.

Neke od najčešće korištenih skala za ispitivanje stavova prema osobama s teškoćama su:

"Attitudes Toward Disabled Persons Scale (ATDP - "Skala stavova prema ' osobama s teškoćama"; Yuker i sur., 1960,1966); "Scale of Attitudes Toward Disabled Persons" (SADP - "Skala stavova prema osobama s teškoćama"; Antonak, 1982) i "Interactions with Disabled Persons Scale" (IDP - "Skala interakcije s osobama s teškoćama"; Gething, 1991).

Budući da se vrlo malo autora bavilo pitanjem međusobnog odnosa navedenih skala, što bi pomoglo daljnjem rasvjetljivanju dimenzija koje mjere te da skale uglavnom nisu korištene na hrvatskom uzorku ispitanika, bilo ih je potrebno primijeniti na našem uzorku te provjeriti njihovu faktorsku strukturu i pouzdanost.

U istraživanju su izvršene neke modifikacije skala stavova, a koje su uključivale promjenu načina odgovaranja (od 1 do 5) i bližu specifikaciju objekta stava koja se i odnosila na osobe s **tjelesnim** teškoćama (Pedisić, 1998).

U prvom ispitivanju sudjelovao je 141 student druge, treće i četvrte godine razredne nastave, predškolskog odgoja, pedagogije i psihologije, a u drugom sudjelovalo je 224 studenta Fakulteta za defektologiju i Ekonomskog fakulteta.

Psihometrijskom analizom rezultata prvog ispitivanja koja je uključivala primjenu faktorske analize zajedničkih faktora i item - analize na skalama stavova, zadržano je ukupno 36 čestica. Faktorska analiza na tom skupu čestica ukazala je na trofaktorsko interpretabilno rješenje koje se sastojalo od 2 faktora kognitivne komponente stavova i **jednog** faktora afektivne komponente stavova. Tih 36 čestica činile se adaptirane skale stavova koje su primijenjene kod studenata ekonomije i defektologije.

Psihometrijskom analizom tih rezultata odabrano je konačnih 25 čestica koje su pokazale zadovoljavajuću pouzdanost i valjanost kod oba uzorka ispitanika. Ovako formirana skala stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama daje mogućnost prikaza rezultata na pojedinim subskalama (dva faktora kognitivne i jedan faktor afektivne komponente stavova) kao i mogućnost prikaza ukupnog rezultata na skali.

1. faktor kognitivne komponente stavova:

Implikacija devijantnih karakteristika i segregacije osoba s tjelesnim teškoćama
(9 čestica; $\alpha = .77$ kod studenata ekonomije; $\alpha = .77$ kod studenata defektologije)

2. faktor kognitivne komponente stavova:

Tragično sagledavanje osoba s tjelesnim teškoćama (10 čestica; $\alpha = .80$ kod studenata ekonomije; $\alpha = .82$ kod studenata defektologije)

faktor afektivne komponente stavova:

Nelagoda u interakciji (6 čestica; $\alpha = .78$ kod studenata ekonomije; $\alpha = .81$ kod studenata defektologije)

Rezultati vanjske validacije skale stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama ukazuju na sljedeće:

- ukupni rezultat i rezultati na pojedinim faktorima dobro diferenciraju stavove studenata različitog profesionalnog usmjerenja;
- strah od negativne evaluacije, važnost koja se pridaje tjelesnom izgledu drugih i kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama bolji su prediktori afektivne nego kognitivnih komponenti, što doprinosi razlikovanju i konstruktnoj valjanosti ovih komponenti stavova.

UPUTA

Ova skala se sastoji od određenih tvrdnji koje odražavaju mišljenja o osobama s tjelesnim teškoćama. Nas zanima kakvo je Vaše mišljenje o njima. Molimo Vas da što iskrenije odgovorite koliko se slažete ili ne slažete sa svakom od ovih tvrdnji zaokruživanjem odgovarajućeg broja.

Brojevi imaju sljedeća značenja:

- 1- u potpunosti se ne slažem
- 2 - uglavnom se ne slažem
- 3 - niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - uglavnom se slažem
- 5 - u potpunosti se slažem

1. Osobe s tjelesnim teškoćama nisu sposobne donositi moralne odluke	1	2	3	4	5
2. Osobe s tjelesnim teškoćama trebalo bi spriječiti da imaju djecu	1	2	3	4	5
3. Osobama s tjelesnim teškoćama trebala bi jedino odgovarajuća	1	2	3	4	5
sredina i prilika da bi razvile i izrazile svoje kriminalne tendencije					
4. Jednostavan jednoličan posao je prikladan za osobe s tjelesnim	1	2	3	4	5
teškoćama					
5. Osobe s tjelesnim teškoćama pokazuju devijantan profil ličnosti	1	2	3	4	5
6. Osobe s tjelesnim teškoćama upuštaju se u bizarne i devijantne	1	2	3	4	5
seksualne aktivnosti					
7. Osobe s tjelesnim teškoćama su u mnogo čemu poput djece	1	2	3	4	5
8. Osobe s tjelesnim teškoćama su jednako inteligentne kao i drugi	1	2	3	4	5
ljudi					
9. Većina osoba s tjelesnim teškoćama sažalijeva samu sebe	1	2	3	4	5
10. Osobe s tjelesnim teškoćama iste su kao i drugi ljudi	1	2	3	4	5
11. Za osobe s tjelesnim teškoćama bilo bi najbolje da žive i rade u	1	2	3	4	5
odvojenim zajednicama					
12. Većina osoba s tjelesnim teškoćama je pretjerano zabrinuta	1	2	3	4	5
13. Gotovo je nemoguće za osobu s tjelesnom teškoćom da živi	1	2	3	4	5
1 2 3 4 5					
normalnim životom					
14. Ne treba previše očekivati od osoba s tjelesnim teškoćama	1	2	3	4	5
15. Osobe s tjelesnim teškoćama najviše vremena posvećuju sebi	1	2	3	4	5
1 2 3 4 5					
samima					
16. Osobe s tjelesnim teškoćama se lakše uznemire od drugih ljudi	1	2	3	4	5

17. Osobe s tjelesnim teškoćama ne mogu imati normalan društveni život	1	2	3	4	5
18. Većina osoba s tjelesnim teškoćama osjeća da nisu tako dobri kao i drugi ljudi	1	2	3	4	5
19. Osobe s tjelesnim teškoćama su često mrzovoljne	1	2	3	4	5

UPUTA

Dolje su navedene tvrdnje koje opisuju osjećaje koje ljudi imaju kada su u kontaktu s osobama s tjelesnim teškoćama. Voljeli bismo znati kako se Vi općenito osjećate u susretu s osobama s tjelesnim teškoćama ili kako biste se osjećali pri takvom susretu. Molimo Vas da što iskrenije odgovorite koliko se sadržaj svake od ovih tvrdnji odnosi na Vas. Uz svaku tvrdnju označite odgovarajući broj. Brojevi imaju sljedeća značenja:

- 1- u potpunosti se ne slažem
- 2 - uglavnom se ne slažem
- 3 - niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - uglavnom se slažem
- 5 - u potpunosti se slažem

1. Osjećam se neugodno jer ne znam kako im pomoći	1	2	3	4	5
2. Ne mogu a da u njih ne gledam	1	2	3	4	5
3. Nesiguran sam jer ne znam kako da se ponašam	1	2	3	4	5
4. Osjećam se neugodno i teško mi je opustiti se	1	2	3	4	5
5. Bojim se pogledati tim osobama ravno u oči	1	2	3	4	5
6. Nastojim imati što kraće kontakte s osobama s tjelesnim	1	2	3	4	5

teškoćama i što prije ih završiti

Skala (KKS) na kojoj je prikazano 19 čestica sadržava dva faktora kognitivne komponente stavova. Prvi faktor sastoji se od čestica: 1, 2, 4, 5, 6, 8, 10, 11 i 14, a drugi faktor se sastoj i od čestica: 3, 7, 9, 12, 13, 15, 16, 17, 18 i 19.

Skala (AKS) na kojoj je prikazano 6 čestica čini faktor afektivne komponente stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama.

LITERATURA:

- ANTONAK, R.F. (1982). Development and Psychometric Analysis of the Scale of Attitudes Toward Disabled Persons, *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 13, 2, 22-29.
- GETHING, L. (1991). Generality vs. Specificity of Attitudes Towards People with Disabilities. *British Journal of Medical Psychology*, 64, 55-64.
- PEDISIĆ, A. (1998). Stavovi prema osobama s tjelesnim teškoćama. Filozofski fakultet u Zadru, Odsjek za psihologiju, *Diplomski rad*.
- YUKER, H.E. (1994). Variables that Influence Attitudes Toward People with Disabilities: Conclusion from the Dana. *Journal of Social Behavior and Personality*, 9, 5, 3-22.

YUKER, H.E., BLOCK, J.R. (1986). *Research with the Attitudes Towards Disabled Persons Scales (ATDP) 1960-1985*. Hofstra University, Hempstead, New York.

SKALA STAVOVA NASTAVNIKA PREMA INTEGRACIJI DJECE S TEŠKOĆAMA

Adaptirao: Marijan Mihić

Priredila: Anita Vulić - Prtorić

Skala stavova nastavnika prema integraciji (TIAQ) procjenjuje stavove nastavnika prema uključivanju djece s teškoćama u redovne osnovne škole. Autori Sideridis i Chandler (1997) su konstruirali ovaj upitnik s namjerom da njime mjere 4 konstrukta koji se odnose na uključivanje učenika s teškoćama u redovne škole. Ta 4 konstrukta definirali su na slijedeći način:

1. Vještine: percipirane vještine i kompetentnost nastavnika da uspješno podučavaju i upravljaju ponašanjem učenika s teškoćama koji su integrirani u njihov razred;
2. Dobiti: dobiti od integracije učenika sa i bez teškoća;
3. Prihvatanje: nastavnikova percepcija socijalnog prihvatanja ili odbacivanja učenika s teškoćama, te spremnost nastavnika da prihvate učenika s teškoćom u svoj razred;
4. Podrška: podrška nastavnicima u obliku dostupnosti primjerenih sredstava, materijala i pomoćnog osoblja (defektologa, logopeda, psihologa i sl.) u radu s učenicima s teškoćama.

Skala je konstruirana prema Thurstoneovom modelu i sastoji se od 12 tvrdnji. Na prvih 8 čestica nastavnici procjenjuju 5 kategorija djece:

- djeca s tjelesnim teškoćama;
- djeca s višestrukim teškoćama;
- djeca s mentalnom retardacijom;
- djeca s problemima u ponašanju;
- djeca s teškoćama u učenju.

Na svaku česticu nastavnici odgovaraju na skali od 4 stupnja Likertovog tipa. Za razliku od originalne verzije upitnika nastavnici su trebali odgovoriti na sve čestice, bez obzira da li su imali iskustva u radu s djetetom sa svakom pojedinom teškoćom. Naime, prema našim zakonskim regulativama u svakom trenutku u njihov razred može biti integrirano dijete s teškoćom bez obzira da li se oni s tim slažu ili ne. Osim te adaptacije, za razliku od originalne verzije upitnika brojevi na skali su imali obrnuto značenje (1= u potpunosti se slažem, do 4= u potpunosti se ne slažem).

U dosadašnjim istraživanjima (Sideridis i Chandler, 1995a, 1995b, 1997) dobivena je zadovoljavajuća pouzdanost upitnika (koeficijenti Cronbach alpha su iznosili između 0.77 i 0.92).

Faktorska struktura pokazuje da je upitnik zasićen sa 4 faktora koji se mogu objasniti kao faktori *vještina, dobiti, prihvaćanja i podrške* (Sideridis i Chandler, 1997).

Upitnik je preveden i prilagođen za potrebe jednog šireg istraživanja (Mihčić, 1999.). Upitnike je ispunilo 108 nastavnica nižih razreda redovnih osnovnih škola (I. do IV. razredi) u Zadru i Šibeniku. Upitnik su anonimno primijenili educirani apsolvenci psihologije i školski psiholog.

Nakon provedene statističke obrade rezultata utvrđeno je slijedeće:

- A) faktorskom analizom** na zajedničke faktore utvrđena je dvofaktorska struktura upitnika TIAQ. Na prvom faktoru zasićenje imaju čestice od 1. do 8., a na drugom čestice pod rednim brojem 9., 10., 11. Čestica br. 12. nema zasićenje veće od 0.30 niti na jednom faktoru, iako je njeno zasićenje na prvom faktoru 0.28. Ovako dobiveni rezultati donekle se uklapaju u pretpostavke i rezultate koje su dobili Sideridis i Chandler (1997) primjenom ovog upitnika. Oni su utvrdili da čestice 9., 10., i 11. čine faktor *Podrške*, što se dobilo i u ovom istraživanju. Budući da ostale čestice, osim čestice 12., imaju zasićenje na jednom faktoru, taj bi se faktor mogao nazvati *Vještine – dobiti – prihvaćanje*;
- B) analizom čestica** Skale stavova nastavnika prema integraciji utvrđeno je da većina čestica ima zadovoljavajuću povezanost s ukupnim rezultatom u upitniku. U tom smislu problematičnim su se pokazale čestice 8. tvrdnje koje imaju nisku i negativnu povezanost s ukupnim rezultatom, te čestice 9., 10., 11., 12. koje imaju povezanost s ukupnim rezultatom manju od 0.30. Pouzdanost cijelog upitnika (mjerena Cronbach alfa koeficijentom) iznosi 0.89, dok je prosječna povezanost među česticama 0.17. Kako su u prethodnim istraživanjima dobiveni koeficijenti pouzdanosti od 0.76 do 0.92 (prema Sideridis i Chandler, 1995a) podaci o pouzdanosti dobiveni u ovom uzorku ukazuju na zadovoljavajuću pouzdanost upitnika TIAQ.

Kao indikator pozitivnog stava uzima se rezultat koji je veći od 2.51, a kao indikator negativnog stava rezultat koji je manji od 2.50. Tvrdnja pod rednim brojem 8. se boduje obrnuto.

U istraživanju koje je proveo Mihčić (1999) rezultati na skali TIAQ pokazuju da su stavovi nastavnica u ispitivanim školama uglavnom pozitivni. Najnegativnije stavove nastavnice imaju prema integraciji djece s mentalnom retardacijom, a najpozitivnije prema integraciji djece s teškoćama u učenju. Autor je također utvrdio da postoji značajna povezanost između iskustva u radu s djecom s višestrukim teškoćama, mentalnom retardacijom i poremećajima u ponašanju i stavova prema integraciji te djece u redovne osnovne škole.

TIAQ	<i>Ime i prezime:</i>	<i>Današnji datum:</i>
-------------	-----------------------	------------------------

Molimo Vas da odgovorite na dolje navedene tvrdnje koristeći skalu u kojoj brojevi imaju slijedeće značenje:

1 = u potpunosti se <u>ne</u> slažem 2 = donekle se <u>ne</u> slažem 3 = donekle se slažem 4 = u potpunosti se slažem
--

Svaka tvrdnja se odnosi na sve navedene kategorije teškoća. Zaokružite onaj broj koji najbolje opisuje Vaše osjećaje prema svakoj kategoriji djece s teškoćama u razvoju.

1. Smatram da imam potrebno znanje o obrazovanju djece s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

2. Smatram da će interakcija koju omogućava smještaj u redovne razrede koristiti djeci s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

3. Smatram da će djeci bez teškoća koristiti integracija u redovne razrede djece s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

4. Smatram da djeca bez teškoća socijalno prihvaćaju svoje vršnjake s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

5. Smatram da sam u stanju nadvladati probleme u učenju djece s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

6. Smatram da sam u stanju izaći na kraj s ponašanjem djece s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

7. Drago mi je imati u svom razredu djecu s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

8. Smatram da u redovnom razredu djeca bez teškoća znatno ponižavaju svoje vršnjake s

Tjelesnim teškoćama	1	2	3	4
Višestrukim teškoćama	1	2	3	4
Mentalnom retardacijom	1	2	3	4
Poremećajima u ponašanju	1	2	3	4
Teškoćama u učenju	1	2	3	4
Nešto drugo	1	2	3	4

9. *Smatram da su mi dostupna prikladna nastavna sredstva za podučavanje djece s teškoćama*

10. *Smatram da su mi uvijek na raspolaganju pomoćne službe kao što su logopedi, defektolozi, školski psiholozi, specijalisti za dijagnostiku i bolničko osoblje*

11. *Smatram da imam dovoljno materijalnih sredstava za pribavljanje pomoćnih nastavnih sredstava za planiranje i rad s djecom s teškoćama*

12. *Spreman sam pohađati dodatne radionice u svrhu stjecanja novih znanja o edukaciji djece s teškoćama*

1	2	3	4
1	2	3	4
1	2	3	4
1	2	3	4

**Molimo Vas da provjerite da li ste odgovorili na sva pitanja !
Hvala za suradnju !!!**

LITERATURA:

- MIHIĆ M. (1999) Odnos samoaktualiziranosti nastavnika i njihovih stavova prema integraciji djece s teškoćama u razvoju u redovne osnovne škole, *Diplomski rad*, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zadru.
- SIDERIDIS G.D., CHANDLER J.P. (1995a) Attitudes and characteristics of general music teachers toward integrating children with developmental disabilities, *Applications of Research in Music Education*, 11-15.
- SIDERIDIS G.D., CHANDLER J.P. (1995b) Estimates of reliabilities for The Teachers Integration Attitudes Questionnaire, *Perceptual and Motor Skills*, 80, 12-14.
- SIDERIDIS, G.D., CHANDLER J.P. (1996) Comparison of attitudes of teachers of physical and musical education toward inclusion of children with disabilities, *Psychological Reports*, 78, 768-770.
- SIDERIDIS, G.D., CHANDLER J.P. (1997) Assessment of teacher attitudes toward inclusion of students with disabilities: a confirmatory factor analysis, *Adapted Physical Activity Quarterly*, 14, 51-64.

ANKSIOZNOST, STRES I SUOČAVANJE

ENDLEROVE MULTIDIMENZIONALNE SKALE ANKSIOZNOSTI

Adaptirala: Izabela Sorić

Priredila: Izabela Sorić

Endlerov interakcijski model anksioznosti uključuje važnost razlikovanja crte i stanja anksioznosti. Međutim, za razliku od Spilbergerova koji također razlikuje crtu i stanje anksioznosti, Endlerov interakcijski model pretpostavlja multidimenzionalnost kako crte tako i stanja anksioznosti. Dimenzije anksioznosti zavise o različitosti konteksta odnosno situacije u kojoj je anksioznost izazvana. Dakle, stanje anksioznosti treba promatrati u funkciji dvaju faktora: specifične dimenzije crte anksioznosti i odgovarajuće prijeteće situacije koja je stanje anksioznosti izazvala. Kod crte anksioznosti možemo razlikovati četiri dimenzije: dimenziju socijalne evaluacije, dimenziju fizičke opasnosti, dimenziju novih, nejasnih situacija i dimenziju svakodnevnih situacija (Endler i Parker, 1990). Pored ovih dimenzija sam autor ne isključuje postojanje i drugih (Endler, 1980). Stanje anksioznosti je dvodimenzionalan konstrukt, pri tome jednu dimenziju možemo opisati kao zabrinutost vezanu za eventualni neuspjeh ili spoznaju o vlastitoj neadekvatnosti (komponenta kognitivne zabrinutosti), dok se druga dimenzija može opisati tjelesnim reakcijama uvjetovanim povećanom aktivnošću simpatičkog živčanog sustava (autonomno-emocionalna komponenta).

U funkciji provjere ovako postavljenog interakcijskog modela anksioznosti autor je razvio Multidimenzionalne skale anksioznosti (Endler Multidimensional Anxiety Scales - EMAS) koje se sastoje od tri dijela. Prvi dio originalne EMAS skale nazvan je EMAS-S i odnosi se na stanje anksioznosti koje se procjenjuje na osnovi spomenutih subskala, subskale kognitivne zabrinutosti i autonomno-emocionalne subskale (svaka subskala ima deset čestica). Čestice ovih dviju subskala slučajno su raspoređene unutar cjelokupne skale, a ispitanici procjenjuju na 5-djelnoj skali Likertova tipa (1- nimalo, 5- vrlo jako) u kojoj mjeri svaka čestica opisuje kako se osjećaju u tom trenutku. Za ukupan rezultat na skali EMAS-S uzima se suma procjena na jednoj i drugoj subskali.

Drugi dio EMAS upitnika anksioznosti mjeri crtu anksioznosti, a naziva se EMAS-T skala. U skladu s Endlerovim modelom sastoji se od četiri dimenzije: dimenzije socijalne evaluacije; fizički opasnih situacija; nejasnih, novih situacija i svakodnevnih situacija. Svaku dimenziju mjeri subskala koja se sastoji od 15 čestica uz pomoć kojih ispitanici na 5-djelnoj skali

procjenjuju u kolikoj mjeri pojedina čestica opisuje njihove reakcije i stavove u tako definiranim situacijama (od 1-uopće ne, nimalo do 5 - vrlo jako). Procjene na svih petnaest čestica sumiraju se odvojeno za svaku subskalu.

Treći dio, nazvan EMAS-P odnosi se na precepciju vrste i jačine prijetnje izazvane specifičnom situacijom, definiranom u skladu sa četverodimenzionalnim modelom crte anksioznosti (situacija socijalne evaluacije, situacija fizičke opasnosti, nova i nejasna situacija i svakodnevna situacija). Dakle, EMAS-P skala sastoji se od pet čestica na kojima ispitanici, opet na 5-djelnim skalama, procjenjuju koliko situaciju u kojoj se nalaze doživljavaju kao prijeteću, kao situaciju socijalne evaluacije, kao situaciju fizičke opasnosti, kao novu i nejasnu situaciju, te kao svakodnevnu situaciju. Procjene na ovim česticama ne sumiraju se.

ADAPTACIJA I PRIMJENA SKALE EMAS-S

Prvi pokušaj adaptacije Endlerovih skala anksioznosti za našu populaciju napravili su Sorić i sur. (1995) primjenivši ih na uzorku studenata. Rezultati su potvrdili postavku o dvofaktorskoj strukturi skale stanja anksioznosti. Subskale su skraćene (po dvije čestice na svakoj subskali nisu imale zadovoljavajuća zasićenja). Unutarnja konzistentnost (Cronbach alpha) za subskalu *kognitivne zabrinutosti* iznosila je 0.87, a za subskalu *autonomno-emocionalne komponente* 0.83. Utvrđena je visoka korelacija između subskala (0.67), a unutarnja pouzdanost cijele EMAS-S skale iznosila je 0.90. Skraćena skala EMAS-S (16 čestica) primjenjena je (Sorić, 1994) na uzorku srednjoškolaca i opet je potvrđena dvofaktorska struktura i visoka pouzdanost skale (obje subskale 0.88, a cijela skala 0.92).

Primjenom kompletne (20 čestica) EMAS-S skale na uzorku srednjoškolaca (Cvenić, 1995), zatim primjenom na uzorku studenata (Sorić i Klarin, 1997) i primjenom na pacijentima u očekivanju zubarskog tretmana (Cvitanović, 1998) također je utvrđena dvofaktorska struktura skale, i visoka unutarnja konzistentnost (Cronbach alpha koeficijenti kretali su se od 0.89 do 0.96). U istraživanju Gregov i suradnika (1995) na uzorku pripadnika HV skala je skraćena na jedanaest čestica, ali je svejedno pokazala dvofaktorsku strukturu i zadovoljavajuće visoke koeficijente pouzdanosti (0.86 i 0.89).

S obzirom da su opisana istraživanja provedena na različitim uzorcima (srednjoškolci, kandidati na klasifikacijskom ispitu, studenti, zubarski pacijenti i pripadnici HV) čini se da EMAS-S skala odista predstavlja valjanu mjeru stanja anksioznosti (kako odvojenih komponenti kognitivne zabrinutosti i emocionalno-autonomne komponente, tako i ukupnog stanja anksioznosti) za našu populaciju. Pri tome ipak treba imati na umu da je većina ovih istraživanja rađena na tzv. prigodnim uzorcima, pa se čini da mjesta za daljnje provjere EMAS-S skale još uvijek ima.

UPUTA: Za svaku od slijedećih tvrdnji molimo Vas da zaokružite broj na skali od pet stupnjeva da biste označili kako se **UPRAVO SADA OSJEĆATE**.

Brojevi na skali imaju sljedeće značenje: 5- jako
4- prilično
3- donekle
2- malo
1- uopće ne

KAKO SE OSJEĆATE UPRAVO SAD?

1. Ruke su mi vlažne	1	2	3	4	5
2. Nemam povjerenja u sebe	1	2	3	4	5
3. Nepravilno dišem	1	2	3	4	5
4. Ni na što se ne mogu usmjeriti	1	2	3	4	5
5. Osjećam napetost u želucu	1	2	3	4	5
6. Srce mi ubrzano kuca	1	2	3	4	5
7. Osjećam se bespomoćno	1	2	3	4	5
8. Ne mogu se koncentrirati	1	2	3	4	5
9. Znojim se	1	2	3	4	5
10. Bojim se neuspjeha	1	2	3	4	5
11. Suše mi se usta	1	2	3	4	5
12. Zaokupljen/a sam samim/om sobom	1	2	3	4	5
13. Osjećam se nesigurno	1	2	3	4	5
14. Napet/a sam	1	2	3	4	5
15. Osjećam se nedoraslo situaciji	1	2	3	4	5
16. Drhte mi ruke	1	2	3	4	5
17. Osjećam da su mi porumenili obrazi	1	2	3	4	5
18. Osjećam se smeteno	1	2	3	4	5
19. Osjećam se nekompetentno	1	2	3	4	5
20. Steglo mi se grlo	1	2	3	4	5

Napomena: Tvrdnja broj 18. u originalu glasi „I feel self-conscious” pa su je neki autori u opisanim istraživanjima i drugačije prevodili.

Ključ za bodovanje: Subskala autonomno-emocionalne komponente stanja anksioznosti uključuje tvrdnje rednih brojeva 1.,3.,5.,6.,9.,11.,14.,16.,17. i 20., a subskala komponente kognitivne zabrinutosti tvrdnje 2.,4.,7.,8.,10.,12.,13.,15.,18.i 19.

ADAPTACIJA I PRIMJENA EMAS-T SKALE

Rezultati provjere metrijskih karekterstika EMAS-T skale koja mjeri crtu anksioznosti nisu posve suglasni.

U spomenutom istraživanju Sorić i suradnika (1995) provjera faktorske strukture EMAS-T skale dijelom je potvrdila autorove navode o jednofaktorskoj strukturi subskala koje mjere četiri dimenzije crte anksioznosti. Faktorskom analizom dobivena je jednofaktorska struktura subskala dimenzije socijalne evaluacije, dimenzije fizičke opasnosti i dimenzije nove, nejasne situacije. Međutim, čak šest čestica nije imalo zadovoljavajuća zasićenja (veća od 0.30) ekstrahiranim faktorom, pa su ove subskale skraćene na 9 čestica. Cronbach alpha koeficijenti iznosili su, gornjim redosljedom, 0.90, 0.895 i 0.90 (Sorić i sur. 1995). Međutim subskala svakodnevnih situacija raspodijelila se na dva faktora. S obzirom na značajnu korelaciju između rezultata obaju faktora (0.61) i visoku unutarnju pouzdanost cijele subskale (Cronbach alpha od 0.89) preporučeno je korištenje ukupnog rezultata, odnosno, rezultata na istih devet čestica i za subskalu svakodnevnih situacija.

Knežević je (1995) u istraživanju provedenom na studentima, također upotrijebila sve četiri subskale EMAS-T skale, te utvrdila dvofaktorsku strukturu za subskalu socijalnih situacija, subskalu fizički opasnih situacija i subskalu novih, nepoznatih situacija. Raspored čestica na ova dva faktora bio je jednak za sve tri subskale pa ih je autorica identificirala kao kognitivnu komponentu (sedam čestica) i autonomno-emocionalnu komponentu (osam čestica) crte anksioznosti. Ovakva interpretacija nije u skladu s originalnim Enderlovim navodima o jednofaktorskoj strukturi ovih subskala. Za subskalu svakodnevnih situacija ekstrahirana su čak četiri faktora, ali se autorica odlučila i ovu subskalu tretirati kao dvofaktorsku. O unutarnjoj pouzdanosti ovako formiranih subskala autorica nije izvijestila. U nekoliko istraživanja korištena je samo jedna subskala EMAS-T skale i to ona koja je bila kongruentna situaciji ispitivanja. Tako je u, već spomenutom, istraživanju Gregov i suradnika (1995) na pripadnicima HV korištena subskala za mjerenje crte anksioznosti u fizički opasnim situacijama. Faktorskom analizom izdvojena su dva faktora. Prvi faktor koji je uključivao četiri čestice interpretiran je kao "traženje uzbuđenja", a drugi faktor koji je uključivao osam čestica interpretiran je kao crta anksioznosti u fizički opasnim situacijama. Autori su u ovom istraživanju bili skloniji interpretirati samo drugi faktor kao crtu anksioznosti dok su za prvi faktor s obzirom na sadržaj čestica zaključili da se izdvaja iz konstrukta anksioznosti. Slično, u istraživanju Sorić i Klarin (1997) faktorskom analizom subskale EMAS-T za situacije socijalne evaluacije ekstrahirana su dva faktora. Dok su drugi faktor autorice interpretirale kao crtu anksioznosti u situacijama

socijalne evaluacije, prvi ekstrahirani faktor interpretirale su kao “(ne)sklonosti¹ ka situacijama socijalne evaluacije”. Naime, sadržaj čestica koje su visoko zasićene prvim faktorom nije uobičajen za mjerenje konstrukta anksioznosti. Čestice kao “Veselim se takvim situacijama” ili “Uživam u takvim situacijama” čak i kad se obrnuto vrednuju ne moraju odražavati anksioznost. U tom smislu njihova interpretacija ekstrahiranih faktora bliža je onoj Gregova i suradnika (1995). Faktor koji je u oba navedena istraživanja interpretiran kao "prava crta anksioznosti" (u situaciji socijalne evaluacije, odnosno u fizički opasnim situacijama) sadržavao je istih osam čestica. Istih osam čestica uključila je i Knežević u autonomno-emocionalnu komponentu crte anksioznosti. Interesantno je da je rezultat na subskali od ovih osam čestica bio u svim istraživanjima povezan sa stanjem anksioznosti što bi se prema Endlerovom modelu anksioznosti i trebalo očekivati (druga subskala nije bila povezana sa stanjem anksioznosti). Nadalje, u istraživanjima Sorić (1994), te Sorić i suradnika (1995) u kojima je EMAS-T skala pokazala jednofaktorsku strukturu, taj je jedan faktor sadržavao devet čestica među kojima je bilo svih osam čestica koje su u navedenim istraživanjima oformile subskalu "prave crte anksioznosti". Unutarnja pouzdanost ove subskale "prave crte anksioznosti" u istraživanju Sorić i Klarin (1997) iznosila je 0.89. Test-retest pouzdanost u dvomjesečnom periodu bila je zadovoljavajuće visoka 0.58 (sam autor izvještava o zadovoljavajućoj test-retest korelaciji EMAS-T skale u dvotjednom (0.60 do 0.79) i četverotjednom periodu (od 0.50 do 0.69) (Endler i sur.,1989).

Sveukupno, s obzirom na razlike koje su glede faktorske strukture EMAS-T skale nađene u opisanim istraživanjima, čini se da je potrebna daljnja provjera metrijskih karakteristika ove skale. Naime, dok je u nekim istraživanjima potvrđena pretpostavljena jednofaktorska struktura subskala EMAS-T skale, premda najčešće uz prilično skraćivanje subskala, u drugim je istraživanjima utvrđena dvofaktorska struktura unutar svake subskale. Pri tome su najčešće upravo čestice koje su autori prve grupe istraživanja skraćujući subskale EMAS-T “žrtvovali”, u drugoj grupi istraživanja formirale drugi ekstrahirani faktor crte anksioznosti (bez obzira kako su autori taj faktor interpretirali). Postavlja se stoga pitanje koji je od ova dva pristupa opravdan. Možda bi se za praktične svrhe moglo preporučiti EMAS-T skal u skraćenom obliku (osam čestica) kao valjanu mjeru crte anksioznosti. Ipak, s obzirom na vrstu i veličinu uzoraka na kojima su provedene provjere, prije konačnog prihvaćanja ovakvog zaključka nužno je iznesene pretpostavke preciznije provjeriti u daljnjim istraživanjima.

¹ Premda tvrdnje koje uključuje ovaj faktor sadržajno predstavljaju sklonost ka situacijama socijalne evaluacije (veselim se, dopadaju mi se, uživam u takvim situacijama) one se u skali boduju obrnuto, što znači da konačan rezultat zapravo predstavlja nesklonost ka takvim situacijama

EMAS-T

OPĆA UPUTA: Dolje je navedeno 60 tvrdnji koje su opisi reakcija i stavova prema različitim tipovima situacija. Zaokružite broj od 1 (uopće ne) do 5 (jako) da biste opisali vaše reakcije i stavove prema tim situacijama.

Primjer:

Zamislite da upravo započinjete dan.

1. Osjećam se neugodno 1 2 3 4 5

Ako se osjećate jako neugodno u toj situaciji zaokružite broj 5. Ako se osjećate ponešto neugodno zaokružite ili 2 ili 3 ili 4 ovisno o tome koliko Vam je neugodno. Ako se uopće ne osjećate neugodno u toj situaciji zaokružite 1.

Dodatne upute navedene su na vrhu svakog odjeljka. Molimo Vas pročitajte ih pažljivo i odgovorite na svaku tvrdnju zaokružujući najprihvatljiviji odgovor.

1. Zamislite da se nalazite u situaciji gdje Vas drugi procjenjuju.

Prvenstveno nas zanimaju Vaše reakcije općenito u situacijama gdje Vas drugi procjenjuju ili promatraju. To uključuje radne, školske, sportske i druge socijalne situacije gdje bi se moglo dogoditi da Vas ljudi promatraju, ocjenjuju ili procjenjuju.

1. Dopadaju mi se takve situacije	1	2	3	4	5
2. Uzrujan sam	1	2	3	4	5
3. Znojim se	1	2	3	4	5
4. Opušten sam	1	2	3	4	5
5. Osjećam se nelagodno	1	2	3	4	5
6. Veselim se takvim situacijama	1	2	3	4	5
7. Osjećam podrhtavanje u želucu	1	2	3	4	5
8. Osjećam se ugodno	1	2	3	4	5
9. Napet sam	1	2	3	4	5
10. Uživam u takvim situacijama	1	2	3	4	5
11. Srce mi ubrzano radi	1	2	3	4	5
12. Osjećam se sigurnim	1	2	3	4	5
13. Osjećam se tjeskobno	1	2	3	4	5
14. Pun sam samopouzdanja	1	2	3	4	5
15. Nervozan sam	1	2	3	4	5

2. Zamislite da se nalazite u situaciji u kojoj se možete suočiti s fizičkom opasnošću.

Prvenstveno nas zanimaju Vaše reakcije općenito na one situacije koje uključuju potencijalno bolne i fizički opasne stvari, objekte ili događaje – odnosno situacije u kojima možete osjetiti fizičku bol ili biti fizički povrijeđeni.

1. Dopadaju mi se takve situacije	1	2	3	4	5
2. Uzrujan sam	1	2	3	4	5
3. Znojim se	1	2	3	4	5
4. Opušten sam	1	2	3	4	5
5. Osjećam se nelagodno	1	2	3	4	5
6. Veselim se takvim situacijama	1	2	3	4	5
7. Osjećam podrhtavanje u želucu	1	2	3	4	5
8. Osjećam se ugodno	1	2	3	4	5
9. Napet sam	1	2	3	4	5
10. Uživam u takvim situacijama	1	2	3	4	5
11. Srce mi ubrzano radi	1	2	3	4	5
12. Osjećam se sigurnim	1	2	3	4	5
13. Osjećam se tjeskobno	1	2	3	4	5
14. Pun sam samopouzdanja	1	2	3	4	5
15. Nervozan sam	1	2	3	4	5

3. Zamislite da se nalazite u novoj i nepoznatoj situaciji. Prvenstveno nas zanimaju Vaše reakcije općenito na nove, neobične, ili nepoznate situacije uključujući one u kojima niste sigurni što Vas očekuje. Tu se može uzeti u obzir i ljude i objekte i oboje.

1. Dopadaju mi se takve situacije	1	2	3	4	5
2. Uzrujan sam	1	2	3	4	5
3. Znojim se	1	2	3	4	5
4. Opušten sam	1	2	3	4	5
5. Osjećam se nelagodno	1	2	3	4	5
6. Veselim se takvim situacijama	1	2	3	4	5
7. Osjećam podrhtavanje u želucu	1	2	3	4	5
8. Osjećam se ugodno	1	2	3	4	5
9. Napet sam	1	2	3	4	5
10. Uživam u takvim situacijama	1	2	3	4	5
11. Srce mi ubrzano radi	1	2	3	4	5
12. Osjećam se sigurnim	1	2	3	4	5
13. Osjećam se tjeskobno	1	2	3	4	5
14. Pun sam samopouzdanja	1	2	3	4	5
15. Nervozan sam	1	2	3	4	5

4. Zamislite se u svakodnevnim i uobičajenim aktivnostima. Prvenstveno nas zanimaju Vaše reakcije općenito na situacije s kojima se obično susrećete u vašem svakodnevnom životu. To jest, kako se vi obično osjećate dok se – na primjer, odjevate, čitate novine, ručate, i slično.

1. Dopadaju mi se takve situacije	1	2	3	4	5
2. Uzrujan sam	1	2	3	4	5
3. Znojim se	1	2	3	4	5
4. Opušten sam	1	2	3	4	5
5. Osjećam se nelagodno	1	2	3	4	5
6. Veselim se takvim situacijama	1	2	3	4	5
7. Osjećam podrhtavanje u želucu	1	2	3	4	5
8. Osjećam se ugodno	1	2	3	4	5
9. Napet sam	1	2	3	4	5
10. Uživam u takvim situacijama	1	2	3	4	5
11. Srce mi ubrzano radi	1	2	3	4	5
12. Osjećam se sigurnim	1	2	3	4	5
13. Osjećam se tjeskobno	1	2	3	4	5
14. Pun sam samopouzdanja	1	2	3	4	5
15. Nervozan sam	1	2	3	4	5

Napomena: 1) Tvrdnje rednih brojeva 1., 4., 6., 8., 10., 12. i 14. boduju se obrnuto.

2) Skraćenu subskalnu od devet čestica (koje se mogu prema navedenim istraživanjima smatrati subskalnom „prave“ crte anksioznosti) čine tvrdnje 2., 3., 4., 5., 7., 9., 11., 13. i 15.

LITERATURA:

- CVENIĆ, S. (1995). Konativni i kognitivni prediktori školskog uspjeha, *Diplomska radnja*, Filozofski fakultet u Zadru
- CVITANOVIĆ, D. (1998). Anksioznost i načini suočavanja sa stresom u stomatološkoj ambulanti, *Diplomska radnja*, Filozofski fakultet u Zadru
- GREGOV, LJ., PROROKOVIĆ, A., TAKŠIĆ, V., ČAVKA, M. (1995). Neki aspekti načina suočavanja sa stresom u ratu, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 33(10), 33-45.
- KNEŽEVIĆ, V. (1995). Anksioznost na ispitima različite težine, *Diplomska radnja*, Filozofski fakultet u Zadru.
- ENDLER, N.S. (1980). Person-Situation Interaction and Anxiety in Kutash, I.L., Schlesinger, L.B. & Ass. (Ed.): *Handbook on Stress and Anxiety*", Jossey-Bass Publishers, San Francisco
- ENDLER, N.S. (1988). Hassles, Health, and Happiness, in Janisse, M.P.(Ed.). *Individual Differences, Stress, and Health Psychology*, Springer Verlag, NY Inc.
- ENDLER, N.S., EDWARDS, J.M., VITELLI, R., PARKER, J.D.A. (1989). Assessment of state and trait anxiety: Multidimensional anxiety scales, *Anxiety Research*, 2/1, 1-14.
- ENDLER, N.S., PARKER, J.D.A. (1990). Stress and Anxiety: Conceptual and Assessment Issues, *Stress Medicine*, 6, 243-248.
- SORIĆ, I. (1994). Kauzalne atribucije i strategije suočavanja u školskoj situaciji ispitivanja znanja, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet, Zagreb.
- SORIĆ, I., TAKŠIĆ, V., PROROKOVIĆ, A. (1995). Provjera Endlerovih skala i modela anksioznosti, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 33(10), 57-68.
- SORIĆ, I., KLARIN, M. (1997). Endlerove skale anksioznosti – još jedna provjera, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 36(13), 63-78.

SKALA ANKSIOZNOSTI ZA DJECU – AFS

Adaptirale: Anita Vulić Prtorić i Izabela Sorić

Priredila: Anita Vulić-Prtorić

Wieczerkowski i suradnici (1973) su konstruirali skalu za djecu koja ispituje tri aspekta anksioznosti: opću ili manifestnu anksioznost, anksioznost u ispitnoj situaciji i nezadovoljstvo školom. Većina tvrdnji u ovoj skali preuzeta je iz skala MAS (Manifest Anxiety Scale), CMAS (Children Manifest Anxiety Scale) i TASC (Test Anxiety Scale for Children) (prema Sarason, 1960; Martin, 1988).

Skala je prevedena i primjenjivana na našoj populaciji u istraživanjima koje je provodio Hadžiselimović (1986, 1988). Izvorno je namijenjena učenicima od devet do šesnaest godina i ispituje četiri osnovna aspekta anksioznosti:

- anksioznost u ispitnoj situaciji (15 tvrdnji),
- opću, manifestnu anksioznost (15 tvrdnji),
- nezadovoljstvo, averziju prema školi (10 tvrdnji),
- socijalno poželjne oblike ponašanja (10 tvrdnji).

Skala anksioznosti u ispitnoj situaciji opisuje osjećaje bespomoćnosti i nelagode koji se javljaju u ispitnoj situaciji u obliku straha od zakazivanja u rješavanju zadataka, koji je često praćen reakcijama vegetativnog živčanog sustava.

Skala manifestne anksioznosti sadrži tvrdnje koje se odnose na opće simptome anksioznosti kao što je lupanje srca, nervoza, smetnje pri spavanju i koncentraciji, kao i prestrašenost i smanjeno samopouzdanje. Ova skala ispituje tendencije da se u raznim životnim situacijama manifestiraju anksiozne reakcije i prema Wieczerkowskom i suradnicima (1973) rezultati na ovoj skali su u visokoj korelaciji s rezultatima na ljestvicama neurotizma. Ova opća tendencija anksioznom reagiranju obično je osnova na kojoj će se lakše razviti i specifični strah od ispitivanja.

Rezultati na **skali nezadovoljstva školom** ovise o učestalosti negativnih iskustava koja se akumuliraju tokom školovanja, a djelomično su posljedica straha od ispitivanja i neuspjeha.

Skala socijalne poželjnosti, ili- kako se češće naziva – skala laži, ispituje tendencije učenika da se ponašaju na prilagođeni i socijalno poželjni način. U ovom slučaju može biti interpretirana kao strah da se odstupi od socijalno poželjnih oblika ponašanja.

AFS se primjenjuje individualno ili grupno. Učenik na svaku tvrdnju odgovara na jedan od tri načina: prihvaćanjem ponuđene tvrdnje i zaokruživanjem slova "T" što mu donosi 2 boda, ne prihvaćanjem ponuđene tvrdnje i zaokruživanjem slova "N"- 0 bodova, te ukoliko se ne može opredijeliti za jedan od ponuđenih odgovora zaokruživanjem "?" što donosi jedan bod. Rezultat na skali se iskazuje po subskalama.

Autori navode da se upitnik primjenjuje za utvrđivanje rasprostranjenosti atmosfere straha u školi kao pomoć učitelju u radu, individualnu dijagnozu kao osnovu za terapijske mjere i za kontrolu terapijske efikasnosti, u znanstvene svrhe, za psihološka, pedagoška i sociološka istraživanja anksioznosti u djece. U prvoj verziji Skala anksioznosti u ispitnoj situaciji je imala 25 tvrdnji, skala manifestne anksioznosti 26, skala nezadovoljstva školom 23 i skala socijalne poželjnosti 22 tvrdnje. Nakon provedene analize čestica i faktorske analize Wiczerkowski i suradnici su sastavili konačnu verziju upitnika AFS koja se sastojala od 50 tvrdnji.

Prema Wiczerkowskiom i sur. ova konačna verzija AFS skale ima internu konzistenciju od .84 za subskalnu anksioznosti u ispitnoj situaciji, .79 za skalnu manifestne anksioznosti, .72 za skalnu nezadovoljstva školom i .72 za skalnu socijalne poželjnosti. Pouzdanost tipa test-retest iznosi od .73 do .74 za sve subskale.

Tvrdnje skale AFS prevedene su na hrvatski jezik i nakon usaglašavanja 3 prevoditelja skala je primijenjena na uzorku od 701 učenika petih razreda osnovnih škola. Nakon statističkih provjera psihometrijskih karakteristika skale (faktorske analize, analize čestica, korelacijske analize i faktorske analize drugog reda) utvrđeno je slijedeće:

- 1) na našem uzorku potvrđena je jednofaktorska struktura za 3 od 4 subskale AFS: subskalnu Ispitne anksioznosti, Manifestne anksioznosti i Socijalne poželjnosti;
- 2) Sve čestice skale Ispitne anksioznosti imale su zadovoljavajuće faktorsko zasićenje i korelaciju s ukupnim rezultatom, a pouzdanost tipa unutarnje konzistencije bila je zadovoljavajuća tako da je ta skala ostavljena u originalnom obliku;
- 3) Iz skale Manifestne anksioznosti dvije čestice nisu imale zadovoljavajuće saturacije i sadržajno su odstupale od ostalih čestica. Njihovim izbacivanjem povećana je i pouzdanost cjelokupne skale;
- 4) U skali Socijalne poželjnosti jedna čestica nije imala zadovoljavajuće faktorsko zasićenje i korelaciju s ukupnim rezultatom u skali, pa je izuzeta iz daljnje obrade;
- 5) Skala Nezadovoljstvo školom pokazala je u našem istraživanju dvofaktorsku strukturu . Na prvom faktoru zasićenje su imale 3 čestice koje su ustvari bile sadržajno identične.

Pretpostavili smo (Vulić Prtorić i sur. 1998.) da je do izdvajanja ovih čestica došlo zbog promjene njihova izvornog sadržaja prevođenjem na hrvatski jezik. Stoga su ove tri čestice izuzete iz daljnje obrade.

Krajnji rezultati provedenih analiza i psihometrijske karakteristike prilagođene i skraćene verzije skale AFS prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Psihometrijske karakteristike skraćene skale AFS (N=701)

skala	Broj tvrdnji	M	SD	Cronbach alfa	Redni broj tvrdnji po subskalama
<i>Ispitna anksioznost</i>	15	18.30	4.80	0.849	1, 4, 9, 12, 18, 19, 21, 26, 28, 29, 31, 35, 36, 39, 41
<i>Manifestna anksioznost</i>	13	14.57	6.43	0.788	2, 5, 8, 11, 16, 17, 22, 23, 33, 34, 37, 40, 43
<i>Socijalna poželjnost</i>	9	10.48	4.92	0.810	3, 6, 10, 15, 20, 24, 32, 38, 42
<i>Nezadovoljstvo školom</i>	7	6.04	3.49	0.630	7, 13, 14, 25, 27, 30, 44

ZAKLJUČAK:

Tri subskele AFS pokazale su zadovoljavajuću pouzdanost i možemo ih preporučiti za daljnju upotrebu. Skala *Nezadovoljstvo školom* ima slabiju unutarnju pouzdanost i stoga je treba koristiti s određenim oprezom, po mogućnosti samo za istraživačke svrhe. Korisnici trebaju imati na umu da su psihometrijski podaci dobiveni na velikom uzorku, ali samo učenika petih razreda. Za precizniju procjenu, te kliničko – dijagnostičke svrhe preporučamo druge skale anksioznosti koje su konstruirane također na našem Odsjeku, poput skale SKAD (Vulić-Prtorić, 2001) koja mjeri 7 dimenzija anksioznosti: generaliziranu, ispitnu, socijalnu, separacijsku, anksioznu osjetljivost, somatsku anksioznost i opsesivno kompulzivne simptome.

UPUTA ZA AFS-UPITNIK

Na ovom listu naći ćeš određene tvrdnje. Odgovori na te tvrdnje onako kako one vrijede za tebe- kao točne ili netočne.

Odgovaraj iskreno. Kod pojedinih rečenica ne razmišljaj predugo i pazi na to da niti jedan odgovor ne izostaviš. Ovo nije školska zadaća i ne treba žuriti. Nekim učenicima treba više vremena za odgovaranje, a nekima manje.

Poslije svake rečenice nalazi se slovo **T**, znak **?** i slovo **N**. Ako misliš da je napisana tvrdnja za tebe točna, tj. ako se s njom slažeš onda ćeš zaokružiti slovo **T**. Ako tvrdnja za tebe nije točna, onda ćeš zaokružiti slovo **N**. Ako se baš nikako ne možeš odlučiti onda zaokruži znak **?**.

Primjer:

Bavljenje sportom mi pričinjava veliko zadovoljstvo.

Ako ti bavljenje sportom pričinjava veliko zadovoljstvo zaokruži slovo **T**, a ako osobito ne uživaš u sportu onda ćeš zaokružiti slovo **N**. Ako se ne možeš baš nikako odlučiti niti za jedan od ova dva odgovora, onda zaokruži znak **?**.

Ovaj upitnik treba svatko rješavati sam za sebe, dakle nema razgovora i dogovaranja s drugima. Ako imaš kakvo pitanje slobodno digni ruku i ja ću ti doći pomoći.

HVALA ZA SURADNJU !!!

AFS	<i>Ime i prezime:</i>	<i>Razred:</i>	<i>Današnji datum:</i>
------------	-----------------------	----------------	------------------------

<i>Redni broj</i>	Tvrdnje	Točno	Nisam Siguran	Netočno
1.	Bojim se da bismo iznenada mogli pisati školsku zadaću, kontrolni ili test	T	?	N
2.	Češće mi srce jače kuca	T	?	N
3.	Uvijek govorim istinu	T	?	N
4.	Kad me učitelj prozove i kad moram doći pred ploču bojim se da bih mogao reći nešto pogrešno	T	?	N
5.	Navečer često ne mogu dugo zaspati jer mnogo razmišljam	T	?	N
6.	Uvijek se ponašam srdačno i poslušno	T	?	N
7.	Ujutro me oneraspoloži i sama pomisao na školu	T	?	N
8.	Često sam vrlo nervozan	T	?	N
9.	Poslije pismenog ispitivanja u školi uvijek imam osjećaj da sam na mnoga pitanja pogrešno odgovorio iako sam ih prije ispitivanja znao	T	?	N
10.	Uvijek sam pristojan prema drugima	T	?	N
11.	Često razmišljam o tome što bi mi se još sve moglo dogoditi	T	?	N
12.	Za vrijeme pismenog ispitivanja u školi često zaboravim i stvari koje sam prije toga dobro naučio	T	?	N
13.	Bilo bi lijepo kada više ne bih trebao ići u školu	T	?	N
14.	Najviše onoga što se mora učiti u školi ipak se kasnije ne može upotrijebiti u životu	T	?	N
15.	Kad nešto ne znam uvijek to priznam	T	?	N
16.	Često se bojim da kod drugih ne ostavim loš dojam	T	?	N
17.	Često najradije želim biti sam	T	?	N
18.	Ponekad mi se čini da drugi u razredu mogu sve učiniti bolje od mene	T	?	N
19.	Često razmišljam da ću morati ponavljati razred	T	?	N
20.	Nikad nisam loše raspoložen	T	?	N
21.	Kad čujem svoje ime odmah se zabrinem	T	?	N
22.	Ponekad mi je sve pobrkano u glavi	T	?	N
23.	Često mislim o tome da bi mi se moglo nešto dogoditi	T	?	N
24.	Uvijek se pristojno ponašam	T	?	N
25.	Često sam za vrijeme nastave loše raspoložen	T	?	N

<i>Redni broj</i>	Tvrdnje	Točno	Nisam Siguran	Netočno
26.	Kad imamo pismeno ispitivanje u školi najčešće već na početku znam da to ipak neću dobro uraditi	T	?	N
27.	U školi je zapravo malo stvari koje nekoga mogu razonoditi	T	?	N
28.	Vjerujem da bih u školi bolje uspijevao kad se ne bih toliko bojao pismenih i usmenih ispitivanja	T	?	N
29.	Još dok se dijele bilježnice za školske zadaće ili testovi srce mi počne jako lupati	T	?	N
30.	Kad učitelj proziva učenike pred ploču pomislim «Nadam se da neće prozvati mene».	T	?	N
31.	Katkad poželim da me ispitivanja u školi ne brinu toliko mnogo	T	?	N
32.	Još nikad nisam lagao	T	?	N
33.	Često strahujem od toga da ne napravim neku pogrešku	T	?	N
34.	I onda kad sam zajedno s drugima ponekad se osjećam usamljeno	T	?	N
35.	Kad se piše školska zadaća ili test često griješim jer se previše bojim	T	?	N
36.	Kada nastavnik ispituje uvijek mi se pojavi neki čudan osjećaj u stomaku	T	?	N
37.	Ponekad sam toliko uzbuđen da mi se ruke tresu	T	?	N
38.	Prema svima sam uvijek srdačan	T	?	N
39.	Uvijek sam uzbuđen prije nekog pismenog ispitivanja u školi	T	?	N
40.	Želio bih zapravo biti drugačiji nego što se prikazujem	T	?	N
41.	Tijekom ispitivanja strah me da ne dobijem slabu ocjenu	T	?	N
42.	Nikad još nisam bio zloban prema nekom drugom	T	?	N
43.	Zapravo imam vrlo mnogo briga	T	?	N
44.	Kad me izgrde u školi najčešće je u pitanju neka nepravda	T	?	N

LITERATURA:

- HADŽISELIMOVIĆ, DŽ. (1988). Samoprosuđivanje nekih varijabli doživljavanja škole i vlastitog ponašanja učenika ocjenjivanih broječanim i opisnim ocjenama. *Obrazovanje i rad*, 11, 3-12.
- HADŽISELIMOVIĆ, DŽ. (1986). Strah od škole, njegovo ublažavanje i prevencija. *Obrazovanje i rad*, 9, 111-118.
- MARTIN, R.P. (1988). *Assessment of Personality and Behavior Problems: Infancy Through Adolencece*. The Guilford Press, New York, London
- SARASON, S.B., DAVIDSON, K.S., LIGHTHALL, F.F., WAITE, R.R., RUEBUSH, B.K. (1960). *Anxiety in Elementary School Children*. New York - London: Wiley & Sons.
- VULIĆ – PRTORIĆ, A., SORIĆ, I., TAKŠIĆ, V. (1998). Prikaz skale anksioznosti za djecu, *Radovi Filozofskog Fakulteta u Zadru*, 37 (14), 81-99.
- VULIĆ – PRTORIĆ A. (2001.) Skala anksioznosti za djecu i adolescente SKAD, *neobjavljeni rad*.
- WIECZERKOWSKI, W., NICKEL, H., JANOWSKI, A., FITTKAU, B., RAUER, W. (1973). *AFS - Der Angstfragebogen und Interpretation*. Braunschweig: Westerman Verlag.

SKALA STRESNIH ŽIVOTNIH DOGAĐAJA ZA DJECU (STRES-D)

Autori: Edina Košta, Anita Vulić Prtorić

Priredila: Anita Vulić-Prtorić

Skala stresnih životnih događaja za djecu (STRES-D) konstruirana je za potrebe jednog šireg istraživanja (Košta, 2000.). Pri konstrukciji skale pošlo se od rezultata najnovijih istraživanja na području mjerenja stresa prema kojima je metodološke nedostatke dosadašnjih skala na ovom području moguće izbjeći ako se uzmu u obzir slijedeći nalazi (prema Sorensen, 1993):

- A) stresni događaji koje doživljavaju djeca razlikuju se značajno od stresnih događaja koje doživljavaju odrasli;
- B) životni događaji sami po sebi ne omogućuju procjenu stresnosti pojedinih događaja; potrebno je uključiti i subjektivnu procjenu stresa;
- C) tzv. *dnevni stresori* koji traju kroz neko vrijeme superiorniji su od samih životnih događaja u predikciji psiholoških posljedica;
- D) procjena stresa koju daju djeca značajno se razlikuje od procjena istog stresa kada je daju roditelji ili liječnici, te stoga u radu s djecom treba dati prednost upravo njihovim procjenama.

U prvoj fazi konstrukcije skale STRES-D učenici od 5. do 8. razreda zamoljeni su da produciraju što veći broj događaja koji su za njih uznemirujući i to bez obzira da li su ih doživjeli ili nisu. Dobiveni podaci su zajedno s relevantnim nalazima iz literature (Yamamoto i suradnici, 1996.; Sorensen, 1993.; Fields i Prinz, 1997.) poslužili za sastavljanje skale. Izvršena je sistematizacija događaja koje su naveli učenici, te su uz te događaje uvršteni i oni događaji koji su po naprijed navedenim autorima specifični za ispitivanu dob, a djeca su ih zaboravila navesti. Nakon ovog postupka dobivena je skala od 74 čestice koja je primijenjena na uzorku od 211 učenika 5. do 8. razreda osnovne škole. U uputi se od učenika tražilo da pored svakog događaja odgovore na 3 pitanja:

1. da li su to doživjeli u posljednjih 6 mjeseci
2. da li su ikada u životu to doživjeli i
3. koliko je navedeni događaj za njih uznemirujući, bez obzira da li su ga doživjeli ili ne (na ovo pitanje učenici odgovaraju procjenom na skali od 1 = uopće nije do 5 = da, jako).

Prije nego što se pristupilo statističkoj obradi rezultata u ovoj skali izvršen je drugi odabir čestica. Tako su izbačene one čestice za koje su ispitanici izjavili da su im dvosmislene ili preglobalne (npr. *Povrijediti nekoga*, može značiti i uvrijediti nekoga, ali i nanijeti nekome tjelesnu povredu, i sl.), čestice koje opisuju one događaje koje je doživjelo više od 85% ispitanika i one čestice koje opisuju događaje koje su ispitanici procijenili kao najmanje uznemirujući, dakle ne – stresni. Nakon ovog odabira 44 čestice skale STRES-D uključene su u statističku obradu rezultata.

Prvi korak pri tome je bila provjera faktorske strukture. Pri tome valja napomenuti da većina autora (prema Lazarus, 1990) smatra da faktorizacija skala životnih događaja nije uputna zbog raznolikosti samih događaja. Faktorskom analizom (metoda zajedničkih faktora uz Varimax rotaciju) dobivena su 4 faktora koja su se pokazala uglavnom neinterpretabilnima, a većina čestica je imala najveće zasićenje na prvom faktoru. Analizom čestica utvrđena je visoka pouzdanost (koeficijent Cronbach alfa = 0.95), što je u nekoj mjeri i neočekivano s obzirom da se radi o subjektivnim procjenama stresa vrlo različitih događaja.

Rezultati dobiveni primjenom skale STRES-D mogu se analizirati s obzirom na nekoliko osnovnih pokazatelja:

- s obzirom na ukupan broj doživljenih stresnih događaja;
- s obzirom na vrstu, tj. pripadnost određenoj kategoriji doživljenih stresnih događaja: 4 kategorije s obzirom na frekvenciju i procjenu intenziteta (događaji niske frekvencije i visoke procjene intenziteta, događaji visoke frekvencije i visokog intenziteta, događaji niske frekvencije i niskog intenziteta i događaji visoke frekvencije i niskog intenziteta) i 4 kategorije s obzirom na područje života (medicinski, školski, socijalni i obiteljski stresori);
- s obzirom na vrijeme događanja – da li se događaj zbio u zadnjih 6 mjeseci ili ranije u životu;
- s obzirom na subjektivnu procjenu intenziteta stresa

Skala STRES-D pokazala je dobre psihometrijske karakteristike te se kao takva može preporučiti za korištenje kako u istraživačke tako i u dijagnostičke svrhe. Njena prednost nad dosadašnjim skalama sličnog tipa je u tome što osim liste stresnih događaja sadrži i njihovu subjektivnu procjenu. U kliničkim uvjetima ona može biti korisna nadopuna metodi intervjua. U tom smislu predvidjeli smo pitanje u čestici pod rednim brojem 45. gdje od ispitanika tražimo da navede i onaj događaj ili događaje koji u skali nisu navedeni.

STRES-D	Ime i prezime:	Razred:	Današnji datum:
----------------	----------------	---------	-----------------

Postoje neke situacije u životu svakog čovjeka kada osjećamo uznemirenost, napetost, nelagodu, strah i slično. Takve situacije obično nazivamo stresnim situacijama ili događajima. Ovim upitnikom želimo ispitati tvoje doživljavanje stresnih situacija ili događaja.

Pažljivo pročitaj dolje opisane događaje i za svaki od njih odgovori na slijedeća pitanja:

1. Ako si doživio opisani događaj u **posljednjih 6 mjeseci** zaokruži odgovor **da** u kućici pored te tvrdnje; ako to nisi doživio zaokruži odgovor **ne**;
2. ako si to doživio **jednom ili više puta u toku svog života** zaokruži **da** u drugoj kućici, ako to nisi nikada doživio zaokruži **ne**;
3. procijeni koliko je taj događaj za tebe bio **uznemirujući** koliko te potresao. Ako ga nisi doživio – procijeni koliko misliš da bi te potresao da si ga **doživio**. Nakon što pažljivo pročitaš tvrdnju i značenje svakog broja, zaokruži **jedan broj** ispod ponuđenog odgovora.

r.br.	događaji	Da li si to doživio		Koliko je to za tebe uznemirujuće ?				
		u zadnjih 6 mjeseci	uopće, tijekom života	Uopće nije	Uglavnom nije	Nisam siguran	Uglavnom je	Da, jako
1.	Gubitak ili slabljenje vida	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
2.	Gubitak ili slabljenje sluha	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
3.	Problemi s nastavnikom u školi	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
4.	Majka ili otac ostali su bez posla	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
5.	Odlazak člana obitelji na bojište	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
6.	Tjelesna povreda	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
7.	Svađa s roditeljima	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
8.	Odbacivanje ili neprihvatanje od strane prijatelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
9.	Roditeljske svade	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
10.	Smrt djeda / bake	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
11.	Tjelesne promjene zbog odrastanja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5

	(menstruacija bubuljice...)							
12.	Kad se izgubim u nepoznatom mjestu	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
13.	Osramoćivanje pred drugima	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
14.	Odlazak ravnatelju / pedagogu na razgovor	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
15.	Ponavljjanje razreda	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
16.	Smrt roditelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
17.	Kad mi ne vjeruju	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
18.	Ratno ranjavanje bliske osobe	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
19.	Boravak u bolnici ili operacija bliske osobe	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
20.	Obitelj ima novčanih problema	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
21.	Teška / neizlječiva bolest	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
22.	Uzbuna i odlazak u sklonište	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
23.	Član obitelji previše pije	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
24.	Izlječiva bolest bliske osobe	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
25.	Progonstvo ili izbjeglištvo	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
26.	Promjena škole	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
27.	Fizičke kazne od strane roditelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
28.	Smrt prijatelja ili simpatije	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
29.	Preveliki zahtjevi nastavnika u školi	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
30.	Biti udaljen s nastave	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
31.	Samoubojstvo člana obitelji ili bliskog prijatelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
32.	Ruganje, ismijavanje ili zadirkivanje od strane vršnjaka	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5

33.	Teška, neizlječiva bolest ili ozljeda bliske osobe	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
34.	Nerazumijevanje ili/i zabrane od strane roditelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
35.	Biti otkriven u nekom nedjelu	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
36.	Druga veza / brak oca ili majke	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
37.	Odvajanje od člana obitelji druge značajne osobe	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
38.	Član obitelji se drogira	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
39.	Rastava roditelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
40.	Odlazak člana obitelji u zatvor	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
41.	Razočaranje u prijatelja	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
42.	Biti optužen za nešto što nisam učinio	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
43.	Smrt brata / sestre	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
44.	Zaboraviti ili ne uspjeti održati dogovor ili obećanje	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5
45.	Neki drugi događaj <u>koji nije</u> ovdje naveden. Napiši koji:	Da Ne	Da Ne	1	2	3	4	5

LITERATURA:

- FIELDS, L., PRINZ, R.J. (1997). Coping and adjustment during childhood and adolescence, *Clinical Psychology Review*, 17 (8), 937-976.
- KOŠTA, E. (2000). Utjecaj stresnih životnih događaja i atribucijskog stila na anksioznost djece osnovnoškolske dobi, Filozofski fakultet u Zadru, Odsjek za psihologiju: *Diplomski rad*.
- LAZARUS, R.S. (1990). Theory based stress measurement, *Psychological Inquiry*, 1,1,3-13.
- SORENSEN, E.S. (1993). *Children's Stress and Coping: A Family Perspective*, The Guilford Press.
- YAMAMOTO, K.D., DAVIS, O.L., DYLAKE, S., WHITTAKER, J., MARSH, C., VAN DER WESTHUIZEN, P.C. (1996). Across six nations: Stressful events in the lives of children, *Child Psychiatry and Human Development*, 26,3, 139-151.

SKALA ATRIBUCIJSKOG STILA ZA DJECU – CASQ

Adaptirale: Anita Vulić Prtorić i Izabela Sorić

Priredila: Anita Vulić - Prtorić

U ispitivanju i provjeri konstrukta bespomoćnosti u tumačenju depresivnosti kod djece danas se uglavnom koriste skale kojima se ispituje specifični, depresivni atribucijski stil (prema Joiner & Wagner, 1995). Pri tome se najčešće primjenjuje *Skala atribucijskog stila za djecu - CASQ* (Children's Attributional Style Questionnaire) autora Kaslow, Tannenbaum i Seligman (1978, prema Gladstone i Kaslow, 1995; Seligman i sur. 1984; Thompson i sur., 1998) koja ispituje tendenciju ispitanika da u tumačenju uzroka nekog događaja izabiru internalne, stabilne i globalne, nasuprot eksternalnim, nestabilnim i specifičnim uzrocima.

Skalom CASQ se ispituju tri dimenzije atribucijskog stila:

- ⇒ *internalnost - eksternalnost*: internalnost znači pripisivanje uzroka događaja vlastitim, osobnim ponašanjima, dok eksternalnost pretpostavlja pronalaženje tih uzroka u faktorima izvan pojedinca. Npr. internalna atribucija za slab uspjeh u testu bi bila "Pao sam na ispitu zato što sam glup", dok bi eksternalna bila "Pao sam na ispitu zato što me omela tučnjava na dvorištu".
- ⇒ *stabilnost - nestabilnost*: stabilnost znači tumačenje uzroka događaja u terminima permanentnosti, konstantnosti, dok nestabilnost znači tumačenje u terminima privremenosti, kratkotrajnosti. Faktor vremena je ovdje ključan. Stoga je izjava "Pao sam na ispitu jer sam glup" ujedno i stabilna atribucija, jer je glupost relativno nepromjenjivo stanje. Nasuprot tome, druga tvrdnja "Pao sam na ispitu zato što me omela tučnjava na dvorištu" je nestabilna, jer je tučnjava na dvorištu ograničena u vremenu.
- ⇒ *globalnost - specifičnost*: globalnost je atribucijski stil kojim se objašnjavaju uzroci događaja u terminima pervazivnosti i širenja na razne situacije, dok se specifične atribucije više kreću u terminima ograničenosti na upravo te događaje. Stoga "Pao sam ispit jer sam glup" je globalna atribucija, jer glupost utječe na naše ponašanje u mnogim situacijama. Nasuprot tome "Pao sam na ispitu zato što me omela tučnjava na dvorištu" je specifična atribucija jer je malo vjerojatno da će ova tučnjava utjecati na mnoge situacije.

Skala se sastoji od 48 tvrdnji koje opisuju hipotetičke događaje: 24 dobra tj. pozitivna i 24 loša tj. negativna. Od ispitanika se traži da zamisli da se opisano događa njemu osobno i da zatim izabere između dva ponuđena odgovora onaj koji najbolje opisuje zašto se to dogodilo, odnosno što je uzrokovalo taj događaj. Dva ponuđena odgovora predstavljaju dva pola jedne atribucijske dimenzije, tako da je u svakoj opisanoj situaciji aktualna jedna dimenzija dok se ostale dvije drže konstantnima. Npr. :

Dobio si peticu iz testa

jer sam pametan

jer sam uspješan iz predmeta iz kojeg smo pisali test

U ovom primjeru prvi odgovor je globalna atribucija, a drugi specifična: internalnost i stabilnost su konstantne.

Svaki od 3 atribucijska stila obuhvaća 16 događaja (8 pozitivnih i 8 negativnih). To znači da se skala CASQ sastoji od 6 subskala: internalnosti, stabilnosti i globalnosti za pozitivne događaje i internalnosti stabilnosti i globalnosti za negativne događaje (Tablica 1.).

Tablica 1. Struktura skale atribucijskog stila CASQ po subskalama

dimenzije atribucijskog stila	broj čestica po subskalama		
	situacije		
	Pozitivne	Negativne	
<i>internalni - eksternalni</i>	8	8	16
<i>globalni - specifični</i>	8	8	16
<i>stabilni - nestabilni</i>	8	8	16
	24	24	48

Iako se ovih 6 skala sadržajno razlikuju, u interpretaciji rezultata uzima se u obzir njihova kombinacija. Nolen-Hoeksema i sur. (1992) smatraju da za to postoje dva valjana razloga: 1. reformulirana teorija bespomoćnosti definira pesimistički atribucijski stil u terminima sve tri dimenzije (internalnosti, stabilnosti i globalnosti) i 2. budući da subskale pojedinačno imaju nisku pouzdanost (Cronbach alpha od .13 do .56) u daljnjoj obradi poželjno je koristiti ukupni rezultat u subskali pozitivnih (SP) i subskali negativnih događaja (SN). Koeficijent unutarnje pouzdanosti (Cronbach alfa) za subskalu pozitivnih događaja kreće se od .47 do .73, a za subskalu negativnih događaja taj koeficijent iznosi od .42 do .67 (Gladstone i sur. 1997). U nekim istraživanjima koristila se i treća mjera globalnog atribucijskog stila (SPSN) dobivena na osnovi razlike između rezultata na subskali pozitivnih i subskali negativnih

događaja (SP minus SN). Što je niži rezultat na ovoj ukupnoj mjeri (SPSN) to više ispitanik u tumačenju uzroka negativnih događaja koristi internalne, stabilne i globalne atribucije, a u tumačenju uzroka pozitivnih događaja koristi eksternalne, nestabilne i specifične uzroke.

Za potrebe istraživanja Vulić – Prtorić (2000) tri psihologa nezavisno su prevela izvornu verziju skale CASQ s engleskog na hrvatski jezik. Nakon usaglašavanja provedeno je grupno ispitivanje, u vrijeme održavanja redovite nastave, u uzorku od 512 djece 5. do 8. razreda. Ispitivanje je provedeno u dvije osnovne škole, a ispitivači su bili psiholog škole i dva apsolvanta psihologije. U analizi rezultata korišteni su samo oni upitnici koji su bili pravilno popunjeni (N=483).

Prvi korak u statističkoj obradi skale CASQ bio je provjera faktorske strukture i unutarnje konzistentnosti svake subskale kako to preporučuju i autori (prema Kaslow i sur. 1978), pogotovo zbog često dobivene slabe pouzdanosti u nekim ispitivanjima. Rezultati provedenih analiza čestica ukazuju na slabe psihometrijske karakteristike skale CASQ u pogledu pouzdanosti tipa unutarnje konzistentnosti pojedinih subskala: Cronbach alpha koeficijenti kreću se za subskale pozitivnih događaja od 0.031 do 0.213, a negativnih događaja od 0.245 do 0.406. Dobivene niske korelacije čestica s ukupnim rezultatom na subskalama, te u nekim slučajevima i negativne korelacije (što je protivno sadržajnoj logici subskala), kao i izuzetno niska faktorska zasićenja, navode na pitanje što skala CASQ ustvari mjeri. Premda su i u drugim istraživanjima dobivene niske pouzdanosti ove skale, tumačenja koja se koriste u tim slučajevima ne pojašnjavaju dobivene rezultate. Naime najčešće se opravdanje traži u malom broju čestica, te dihotomnom tipu odgovaranja. Međutim poznato je da postoje brojne skale sličnog formata s mnogo boljim psihometrijskim kvalitetama.

U ovakvoj situaciji nametnulo se pitanje daljnje analize skale CASQ budući da bi zbrajanje čestica u dva kompozita (pozitivni i negativni događaji) u ovakvom slučaju bilo u potpunosti neprimjereno. Stoga je kao slijedeći korak učinjena faktorska analiza svih 48 čestica skale CASQ kako bi se dobio uvid u strukturu cijele skale. Ovaj postupak inače nije preporučljiv u slučaju skale koje mjere dimenzije atribucija zbog faktorijalne prirode ove taksonomije: različiti uzroci npr. internalni ili eksternalni, mogu u isto vrijeme biti i stabilni ili nestabilni. Upravo dobiveni rezultati dokazuju ovaj problem. Faktorskom analizom (metoda zajedničkih faktora uz Varimax rotaciju) dobivena su dva faktora (Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora s eigen vrijednosti većom od 1) koji objašnjavaju samo 8.16% ukupne varijance. Na prvom faktoru saturaciju veću od 0.30 ima samo 7 čestica (pod rednim brojem 18., 25., 28., 32., 33. i 48.) - 4 iz subskale negativni događaji- stabilnost, 2 iz subskale pozitivni

dogadaji- globalnost i 1 iz subskele negativni dogadaji- globalnost. Na drugom faktoru zadovoljavajuću saturaciju ima 5 čestica (tvrdnje pod rednim brojem 1., 7., 10., 22. i 39.) - 2 iz subskele negativni dogadaji- internalnost, i po jedna iz subskele pozitivni dogadaji- globalnost, internalnost i stabilnost. Ovakav nalaz također govori o neprimjerenosti izračunavanja kompozitnog rezultata prema vrsti događaja. U daljnjoj analizi iz subskala negativnih događaja izostavljene su one čestice koje imaju negativnu i nisku korelaciju s ukupnim rezultatom na subskali, te koje ne pridonose pouzdanosti cijele skale. Nakon ovakvog postupka dobivena je skraćena skala negativnih događaja: Subskala internalnosti (4 čestice, Cronbach alpha=0.398), Subskala stabilnosti (4 čestice, Cronbach alpha=0.534), Subskala globalnosti (4 čestice, Cronbach alpha=0.376). Pearsonovi koeficijenti korelacija između ove 3 subskele kreću se od 0.04 do 0.20. Kako niti ovim postupkom nisu utvrđene zadovoljavajuće metrijske karakteristike ovog instrumenta donešena je odluka da se rezultati iz ove skale ne mogu uzeti u daljnju obradu analizu rezultata. Kako su i u nekim drugim istraživanjima dobiveni diskutabilni psihometrijski pokazatelji smatramo da ovu skalu nije uputno koristiti u istraživanjima na našoj populaciji. Premda se radi o najpopularnijoj i najviše korištenoj skali atribucijskog stila za djecu, zbog neinterpretabilnosti rezultata dobivenih ovom skalom preporučamo konstrukciju nove skale na uzorcima naše djece.

CASQ

Ime i prezime:

Razred:

*U ovom upitniku opisani su neki izmišljeni događaji s kakvima se svi u toku života možemo sresti. Ispod svakog od tih događaja navedena su 2 različita razloga koja su uzrokovala te događaje. Tvoj je zadatak da ispod svake tvrdnje izabereš **jedan od odgovora** koji je po tvom mišljenju uzrok opisanog događaja. Svoj izbor označi križićem u kvadratiću ispred odgovora.*

Primjer: Spotaknuo si se i pao ispred škole

- jer sam nespretan
- jer sam se zagledao u izlog.

*Zamisli si jednu ovakvu situaciju i ako npr. misliš da se to dogodilo zato što si se zagledao u izlog **stavi križić u kućicu ispred tog odgovora** kao u ovom primjeru.*

*Uvijek treba odabrati **samo jedan** od ponuđena dva odgovora !!*

1. Dobio si peticu iz testa

- jer sam pametan
- jer sam uspješan iz predmeta iz kojeg smo pisali test.

2. Igraš neku igru s prijateljima i pobijediš

- moji prijatelji ne znaju dobro igrati tu igru
- jer igram tu igru dobro.

3. Proveo si večer u kući svog prijatelja i dobro ste se zabavili

- moj prijatelj je tu večer bio dobro raspoložen
- svi u obitelji mog prijatelja su te večeri bili dobro raspoloženi.

4. Išao si na praznike s grupom ljudi i dobro se zabavio

- jer sam bio dobro raspoložen
- ljudi s kojima sam bio su bili dobro raspoloženi.

5. Svi tvoji prijatelji se prehlade osim tebe.

- u posljednje vrijeme sam dobrog zdravlja
- jer sam općenito zdrava osoba.

6. Tvog kućnog ljubimca pregazi auto

- jer ne brinem dovoljno o mojim kućnim ljubimcima
- vozači nisu dovoljno oprezni.

7. Neka djeca koju poznaješ govore kako im se ti ne sviđaš

- drugi su ponekad zli prema meni
- zato jer sam ponekad zao prema drugima.

8. Dobio si vrlo dobre ocjene

- školski rad je bio jednostavan
- jer sam vrijedan učenik.

9. Sreo si prijatelja i on ti je rekao da baš lijepo izgledaš

- moj prijatelj je taj dan bio raspoložen za dijeljenje komplimenata drugima
- moj prijatelj općenito daje komplimente drugima kada dobro izgledaju.

10. Dobar prijatelj ti kaže da te mrzi

- moj prijatelj je taj dan bio loše raspoložen
- jer taj dan nisam bio dobar prema mom prijatelju.

11. Ispričao si vic i nitko se ne smije

- jer ne znam dobro pričati viceve
- vic je toliko svima poznat da više uopće nije smiješan.

12. Tvoj učitelj tumači gradivo a ti to ne razumiješ

- taj dan nisam se mogao ni na što koncentrirati
- nisam pozorno slušao što moj učitelj govori.

13. Pao si na testu

- jer moj učitelj uvijek sastavlja teške testove
- u zadnjih nekoliko tjedana moj učitelj sastavlja teške testove.

14. Dobio si nekoliko kilograma više i izgledaš debelo

- hrana koju moram pojesti deblja
- volim jesti hranu koja deblja.

15. Netko ti ukrade novac

- ta osoba je nepoštena
- ljudi su općenito nepošteni.

16. Tvoji roditelji su te nagradili zbog nečeg što si učinio

- neke stvari radim dobro
- mojim roditeljima se sviđaju neke stvari koje radim

17. Igraš neku igru i zaradiš novac

- jer sam općenito sretna osoba
- jer imam sreće u igrama

18. Zamalo si se utopio dok si plivao

- nisam oprezna osoba
- ponekad nisam baš oprezna osoba.

19. Pozvan si na brojne zabave

- mnogi ljudi se prema meni u zadnje vrijeme ponašaju prijateljski
- jer se u zadnje vrijeme ponašam prijateljski prema mnogim ljudima.

20. Neka odrasla osoba viče na tebe

- ta osoba vikala je na mene jer sam bio prvi na kojeg je naletjela
- ta osoba vikala je na mnoge ljude koje je vidjela taj dan.

21. Radiš na nekom projektu sa grupom djece i to završi loše

- jer ne mogu dobro raditi s vršnjacima iz te grupe
- nisam baš stvoren za grupni rad

22. Našao si novog prijatelja

- jer sam simpatičan
- jer su ljudi koje srećem simpatični.

23. Dobro se slažeš sa članovima svoje obitelji

- jer mi je lako dobro se slagati s mojom obitelji
- ponekad mi je lako složiti se sa mojom obitelji

24. Pokušavaš prodati neke slatkiše ali nitko ne želi kupiti niti jedan

- u zadnje vrijeme mnoga djeca nešto prodaju, pa ljudi više od njih ne žele kupovati
- ljudi ne vole kupovati od djece.

25. Igraš neku igru i pobijediš.

- u igrama se ponekad trudim najviše što mogu
- jer se u svemu ponekad trudim najviše što mogu.

26. Dobiješ lošu ocjenu u školi

- jer sam glup
- učitelji nepravedno ocjenjuju.

27. Udario si u vrata i nos ti krvari

- nisam gledao kuda idem
- u zadnje sam vrijeme nepažljiv.

28. Promašio si loptu i tvoja ekipa je izgubila utakmicu

- taj dan se nisam dovoljno trudio na utakmici
- ne trudim se dovoljno kada igramo utakmice.

29. Iščašio si zglob u gimnastičkoj dvorani

- zadnjih tjedana sportovi koje igramo u dvorani su opasni
- zadnjih tjedana sam nespretnan u gimnastičkoj dvorani.

30. Tvoji roditelji su te povelili na plažu i dobro ste se proveli

- jer je toga dana sve bilo lijepo na plaži
- vrijeme je toga dana bilo lijepo na plaži.

31. Autobus je toliko kasnio da si propustio film u kinu

- zadnjih nekoliko dana autobusi ne stižu na vrijeme
- autobusi gotovo nikad ne stižu na vrijeme.

32. Majka ti je spremila tvoj omiljeni ručak

- malo je toga što moja majka čini da bi mi ugodila
- jer mi moja majka voli ugoditi.

33. Ekipa u kojoj si i ti, izgubi u nekoj igri

- članovi moje ekipe ne igraju dobro zajedno
- taj dan članovi ekipe nisu dobro igrali zajedno.

34. Brzo si završio domaću zadaću

- jer u zadnje vrijeme sve brzo obavljam
- jer u zadnje vrijeme brzo završim domaću zadaću.

35. Učitelj ti postavi pitanje na koje ti pogrešno odgovoriš

- zato što postajem nervozan kad moram odgovarati na pitanja
- taj dan sam bio nervozan kad sam morao odgovarati na pitanja

36. Sjeo si u pogrešan autobus i izgubio se

- taj dan nisam obraćao pažnju na događaje oko mene
- obično ne obraćam pažnju na ono što se događa oko mene.

37. Bio si u luna-parku i dobro se zabavio

- obično uživam u luna-parku
- obično se dobro zabavljam kad sam sam

38. Stariji učenik te udari po licu

- jer sam zadirkivao njegovog mlađeg brata
- njegov mlađi brat mu je rekao da sam ga zadirkivao.

39. Za rođendan si dobio sve igračke koje si poželio

- jer ljudi obično pogode koje igračke da mi kupe za rođendan
- za ovaj rođendan ljudi su točno pogodili koje igračke da mi kupe

40. Za praznike si bio na selu i divno si se proveo

- jer je divno biti na selu
- bili smo u pravo doba godine na selu.

41. Tvoji susjedi pozovu te na ručak

- jer su ljudi ponekad tako ljubazni
- jer su ljudi općenito ljubazni

42. Dobili ste novu učiteljicu na zamjenu i ti si joj drag

- jer sam se taj dan u razredu lijepo ponašao
- jer se gotovo uvijek lijepo ponašam za vrijeme nastave.

43. Nasmijavaš svoje prijatelje

- jer je zabavno biti samnom
- ponekad je zabavno biti samnom.

44. Dobio si besplatno kuglicu sladoleda

- jer sam se taj dan ponašao prijazno prema prodavaču sladoleda
- jer je prodavač sladoleda taj dan bio prijazno raspoložen

45. Na zabavi kod tvog prijatelja mađioničar te zamoli da mu pomogneš

- prava je sreća da je izabrao mene
- jer sam izgledao zaista zainteresiran za ono što se događa.

46. Pokušavaš nekog uvjeriti da pođe s tobom u kino, ali on ne želi ići

- taj dan se toj osobi baš ništa nije radilo
- taj dan se toj osobi nije išlo u kino

47. Tvoji roditelji se razvode

- svim ljudima koji žive u braku teško je složiti se međusobno
- mojim roditeljima je u braku teško složiti se međusobno.

48. Pokušao si ući u neki klub i nisi uspio

- zato što se ne slažem s drugim ljudima
- zato što se ne slažem s ljudima u tom klubu.

LITERATURA:

- GLADSTONE, T.R.G., KASLOW, N.J. (1995). Depression and attributions in children and adolescents - A meta-analytic review, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23, 5, 597-606.
- GLADSTONE, T.R.G., KASLOW, N.J., SEELEY, J.R., LEWINSOHN, P.M. (1997). Sex differences, attributional style and depressive symptoms among adolescents, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25, 4, 297-306.
- JOINER, T.E., WAGNER, K.D., (1995). Attributional style and depression in children and adolescents: a meta-analytic review, *Clinical Psychology Review*, 15, 8, 777-798.
- NOLEN-HOEKSEMA, S., GIRGUS, J.S., SELIGMAN, M.E.P. (1992). Predictors and consequences of childhood depressive symptoms: A 5-year longitudinal study, *Journal of Abnormal Psychology*, 101, 3, 405-422.
- SELIGMAN, M.E.P., PETERSON, C., KASLOW, N.J., TANENBAUM, R.L., ALLOY, L.B., ABRAMSON, L.Y. (1984). Attributional Style and depressive symptoms among children, *Journal of Abnormal Psychology*, 93, 2, 235-238.
- THOMPSON, M., KASLOW, N.J., WEISS, B., NOLEN-HOEKSEMA, S. (1998). Children's Attributional Style Questionnaire- Revised: psychometric examination, *Psychological Assessment*, 10, 2, 166-170.
- VULIĆ – PRTORIĆ (2000). Struktura anksioznosti i depresivnosti u djece: provjera hijerarhijskog modela, Filozofski fakultet u Zagrebu, *Doktorska disertacija*.

UPITNIK SUOČAVANJA SA STRESNIM SITUACIJAMA ENDLERA I PARKERA (CISS)

Adaptirala: Izabela Sorić

Priredile: Izabela Sorić i Ana Proroković

Uzimajući u obzir psihometrijske probleme većine postojećih skala, Endler i Parker pokušali su napraviti pouzdanu i valjanu multidimenzionalnu mjeru suočavanja: Coping Inventory for Stressful Situations (CISS). Pri tome su se odlučili za tzv. interindividualni pristup, odnosno, nastojali su razviti mjeru stilova suočavanja kao stabilnih karakteristika ličnosti (Endler i Parker, 1990a; 1990b). U početnoj fazi 70 čestica koje su predstavljale širok raspon mogućih načina suočavanja primjenjeno je na 559 srednjoškolaca, a zatim i na 394 studenta i 284 odrasle osobe. Na osnovu provedenih analiza upitnik je skraćen na 48 tvrdnji koje su grupirane u tri subskale (po 16 tvrdnji): Suočavanje usmjereno na emocije, Suočavanje usmjereno na zadatak (problem) i Izbjegavanje. Subskala Izbjegavanja sastoji se i sama od dvije subskale: Distrakcije i Socijalne diverzije. Ispitanici trebaju na skali od 5 stupnjeva procijeniti koliko koriste određene tipove aktivnosti pri susretu s teškom, stresnom ili uznemirujućom situacijom. Ispitanik svaku tvrdnju procjenjuje na 5-djelnoj skali (1-uopće ne do 5-u potpunosti da).

U daljnjem tekstu navedeni su rezultati i neki statistički parametri koji ukazuju na neka psihometrijska obilježja upitnika.

U istraživanju Grgin, Sorić i Kale na uzorku nastavnika (1994) nije se u potpunosti potvrdila originalna trofaktorska struktura. Naime, dok prva dva faktora sadržajno odgovaraju originalnim faktorima (premda je nekoliko čestica "ispalo"), treći ekstrahirani faktor sadržajno je odgovarao dijelu originalno pretpostavljenog faktora koji je nazvan Socijalna diverzija, dok drugi dio - Distrakcija nije potvrđen. Kako Distrakcija uključuje tvrdnje koje opisuju suočavanje aktivnostima koje uglavnom iziskuju trošenje novca (npr. "Častim se omiljenim jelom i pićem", "Kupim nešto za sebe"), loša ekonomska situacija u kojoj se trenutno nalaze naši nastavnici najvjerojatniji je razlog zbog kojeg oni ovakve načine suočavanja ne koriste. Cronbach-alpha koeficijenti dobivenih triju subskala bili su zadovoljavajuće visoki (0.85, 0.79 i 0.71).

U istraživanju Lacković-Grgin i Sorić (1997) na 288 studenta konfirmatornom faktorskom analizom dobivena su četiri faktora tj. replicirala se faktorska struktura upitnika o

kakvoj izvješćuju autori. Na osnovi toga formirane su četiri subskale za mjerenje stilova: suočavanje usmjereno na problem, suočavanje usmjereno na emocije, distrakcija i socijalna diverzija. Koeficijenti unutarnje pouzdanosti tipa Cronbach alpha iznosili su, gornjim redosljedom, 0.80, 0.82, 0.73 i 0.76. Zbog relativno visoke i značajne povezanosti između rezultata na subskalama distrakcija i socijalna diverzija Endler i Parker obje subskale tretiraju kao jednu koja mjeri strategiju suočavanja izbjegavanjem. Nakon formiranja takve jedinstvene skale njen Cronbach alpha na ovom uzorku iznosio je 0.80. Korištene adaptirane skale stilova suočavanja pored solidne pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije imale su i zadovoljavajuću pouzdanost tipa test-retest (r_{tt} koeficijenti iznosili su 0.60 za subskalu Suočavanje usmjereno na problem, 0.61 za subskalu Suočavanje usmjereno na emocije i 0.71 za subskalu Suočavanje izbjegavanjem) .

Upitnik je primijenjen u sklopu nekih istraživanja i na prognanicima, povratnicima i vojnicima (HV). U ovim istraživanjima (koja su još u tijeku) provjera osnovnih psihometrijskih karakteristika dala je uglavnom nekonzistentne rezultate, osobito u smislu stabilnosti faktorske strukture. Naime, većinom se nije potvrdila “originalna” faktorska struktura predložena od strane autora. U ovisnosti o specifičnostima uzorka, a također i situacijskih čimbenika, faktorska struktura ovog upitnika mijenjala se s obzirom na broj ekstrahiranih faktora, psihološku interpretaciju, te broj čestica skale/faktora koje zadovoljavaju osnovne statističke kriterije diskriminativne valjanosti. Najčešće se izdvajaju faktori: “Usmjerenost na emocije”, “Usmjerenost na problem”, “Traženje socijalne podrške”, “Izbjegavanje” i “Distrakcija”. Međutim, ovi faktori često obuhvaćaju različit broj čestica ili se neki od njih “fuzioniraju” u jedan faktor. Ipak, treba napomenuti da su u gotovo svim navedenim validacijama dobiveni psihološki interpretabilni faktori, čija je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije bila najčešće vrlo visoka. Također, upotreba dobivenih faktora kao zasebnih psiholoških varijabli - prediktora, pokazala je relativno dobru prognostičku valjanost za neke specifične psihološke konstrukte kao npr. stanje anksioznosti, depresivnost, zadovoljstvo životom, te neke aspekte psihosomatskih teškoća.

Zbog gore navedenih razloga, prilikom primjene ovog upitnika, trebalo bi voditi računa o uzorku ispitanika i situacijskim faktorima u datom trenutku ispitivanja, te prije korištenja pojedinih stilova suočavanja sa stresom, kao relevantnih varijabli u daljnjim analizama rezultata, preporuča se provjeriti faktorsku strukturu i pouzdanost faktora koji se pokažu psihološki interpretabilnima.

Lista ispred Vas sadrži tvrdnje koje opisuju reakcije ljudi na različite životne teškoće, stresove ili uznemirujuće situacije. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite broj i to onaj koji pokazuje u kojoj mjeri Vi obično koristite taj tip aktivnosti/ponašanja kad se susretete sa stresnom ili uznemiravajućom situacijom. Brojevi označuju slijedeće:

- 1 - uopće ne
- 2 - pretežno ne
- 3 - i da i ne
- 4 - pretežno da
- 5 - u potpunosti da

1. Bolje planiram vrijeme.	1	2	3	4	5
2. Usmjerim se na problem da vidim kako bi ga riješio.	1	2	3	4	5
3. Mislim o dobrim stvarima koje su se dogodile.	1	2	3	4	5
4. Nastojim biti s drugim ljudima.	1	2	3	4	5
5. Prekoravam se zbog odugovlačenja.	1	2	3	4	5
6. Činim ono što mislim da je najbolje.	1	2	3	4	5
7. Zaokupljen sam brigama i problemima.	1	2	3	4	5
8. Predbacujem sebi što sam se doveo u takvu situaciju.	1	2	3	4	5
9. Razgledavam izloge.	1	2	3	4	5
10. Izdvajam ono što mi je najbitnije.	1	2	3	4	5
11. Pokušavam to prespavati.	1	2	3	4	5
12. Častim se omiljenim jelom i pićem.	1	2	3	4	5
13. Strepim zbog nesposobnosti suočavanja s problemima.	1	2	3	4	5
14. Postajem jako napet.	1	2	3	4	5
15. Mislim o tome kako sam riješio slične probleme.	1	2	3	4	5
16. Govorim sebi da se to meni zapravo ne događa.	1	2	3	4	5
17. Prekoravam se što situaciju previše emocionalno doživljavam.	1	2	3	4	5
18. Izlazim na piće i jelo.	1	2	3	4	5
19. Postajem jako uznemiren.	1	2	3	4	5
20. Kupim nešto za sebe.	1	2	3	4	5
21. Odredim što ću učiniti i to činim.	1	2	3	4	5
22. Prekoravam se da ne znam što mi je činiti.	1	2	3	4	5
23. Odlazim na zabavu (tulum, party).	1	2	3	4	5
24. Radim na objašnjenju situacije.	1	2	3	4	5
25. "Sledim se" i ne znam što radim.	1	2	3	4	5
26. Odmah pokušavam popraviti stvari.	1	2	3	4	5

27. Razmišljam o događaju i učim na vlastitim greškama.	1	2	3	4	5
28. Poželim da mogu promijeniti ono što se dogodilo ili kako sam se osjećao.	1	2	3	4	5
29. Posjećujem prijatelja.	1	2	3	4	5
30. Brinem o onome što moram učiniti.	1	2	3	4	5
31. Provodim vrijeme s osobom koju cijenim.	1	2	3	4	5
32. Idem prošetati.	1	2	3	4	5
33. Govorim sebi da se ovo više nikad neće ponoviti.	1	2	3	4	5
34. Usredotočim se na svoje glavne nedostatke.	1	2	3	4	5
35. Razgovaram s nekim čiji savjet cijenim.	1	2	3	4	5
36. Analiziram problem prije nego reagiram.	1	2	3	4	5
37. Telefoniram prijatelju.	1	2	3	4	5
38. Naljutim se.	1	2	3	4	5
39. Mijenjam redosljed onog što mi je najbitnije.	1	2	3	4	5
40. Idem u kino. (pogledam film).	1	2	3	4	5
41. Kontroliram situaciju.	1	2	3	4	5
42. Dodatno se trudim srediti stvari.	1	2	3	4	5
43. Nalazim nekoliko različitih rješenja problema.	1	2	3	4	5
44. Isključujem se i izbjegavam situaciju.	1	2	3	4	5
45. Iskalim se na drugim ljudima.	1	2	3	4	5
46. Iskoristim situaciju da dokažem kako to mogu učiniti.	1	2	3	4	5
47. Organiziram se tako da mogu vladati situacijom.	1	2	3	4	5
48. Gledam TV.	1	2	3	4	5

LITERATURA:

- ENDLER, N.S., PARKER, J.D.A. (1990a). Multidimensional Assessment of Coping: A Critical Evaluation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 5, 844-854
- ENDLER, N.S., PARKER, J.D.A. (1990b). Towards a Reliable and Valid Method for the Multidimensional Assessment of Coping», Paper presented at the annual meeting of the Canadian Psychological Association, Ottawa, June (iz osobne prepiske s autorima)
- GRGIN, T., SORIĆ, I., KALE, I. (1994). Stres kod nastavnika i načini suočavanja sa stresom, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 33(10), 45-56
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., SORIĆ, I. (1997). Korelati prilagodbe studiju tijekom prve godine. *Društvena istraživanja*, 4-5 (30-31), 461-475.

SKALE SUOČAVANJA S ISPITNOM SITUACIJOM

Autor: Izabela Sorić

Priredila: Izabela Sorić

Iako postoji niz skala koje su njihovi autori razvili za mjerenje načina suočavanja sa specifičnim stresnim situacijama, nijedna od njih nije po svom sadržaju primjerena mjerenju suočavanja sa stresom u specifičnoj školskoj situaciji pismenog ispitivanja znanja. Stoga smo se odlučili za konstrukciju nove skale primjerene zahtjevima istraživanja u ovoj specifičnoj situaciji. Skala je konstruirana na osnovi niza preliminiranih istraživanja, a sastoji se od 27 tvrdnji za koje ispitanici procjenjuju (na 5-djelnim skalama Likertova tipa) u kojoj se mjeri česticom opisan način suočavanja odnosi na njih. Rezultati dobiveni prvom primjenom skale na 98 učenika trećih razreda srednje škole, neposredno nakon primjene testa znanja iz fizike (Sorić, 1994), faktorski su analizirani te je ekstrahirano šest faktora interpretiranih kao: Suočavanje usmjereno na emocije (7 tvrdnji), Korištenje pomoći (4 tvrdnje), Planirano rješavanje problema (4 tvrdnje), Suočavanje usmjereno na problem (4 tvrdnje), Distrakcija (4 tvrdnje) i Maštanje (4 tvrdnje). Koeficijenti unutarnje pouzdanosti tipa Cronbach-alpha bili su (gornjim redoslijedom) 0.83, 0.82, 0.73, 0.74, 0.64 i 0.62. Nešto niža pouzdanost subskala Distrakcija i Maštanje upozoravala je na dodatan oprez pri interpretaciji rezultata na ovim subskalama.

U istraživanju Sorić (1998) skala je primijenjena neposredno nakon što su učenice (njih 111) završile pisanje pismenog testa iz engleskog jezika. Psihometrijske odlike skale ponovno su provjerene na podacima dobivenim na ovom uzorku. Faktorskom analizom ekstrahirana su četiri faktora interpretirana kao: Suočavanje usmjereno na emocije, Suočavanje usmjereno na problem, Suočavanje traženjem pomoći i Maštanje-Distrakcija, a koji zajedno objašnjavaju 41.47% varijance. Ako usporedimo rezultate ove faktorske analize s rezultatima koje je dobila Sorić (1994), uočljiva je sličnost dobivenih faktorskih struktura (unatoč različitosti korištenih metoda faktorske analize). Faktor interpretiran kao Suočavanje usmjereno na emocije uključuje u oba slučaja istih sedam tvrdnji, dok faktor interpretiran kao Suočavanje korištenjem pomoći uključuje tri od četiri tvrdnje iz prethodne analize. "Ispala" je tvrdnja (rednog broja 14.): "Pokušavao sam se koristiti knjigom i bilježnicom", a mogući razlog što se ova tvrdnja nije pokazala valjanom specifičnost je situacije pisanja testa iz stranog jezika, a ne iz fizike kako je to bilo u prethodnom istraživanju. Naime, u fizici je za uspješno rješavanje testa

neophodno poznavanje različitih formula i postupaka koje snalažljivi učenik može prepisati iz knjige ili bilježnice, međutim u testu iz stranog jezika tražilo se aktivno razumijevanje teksta i stavljanje zadanih glagola u odgovarajuća glagolska vremena pri čemu bilježnica i knjiga malo mogu pomoći. Faktori Suočavanje usmjereno na problem i Suočavanje planiranjem rješavanja problema koji su se u prethodnom istraživanju pojavili kao odvojeni (iako visoko korelirani (Sorić, 1994)) u ovoj su se analizi spojili u jedan faktor što je s obzirom na prirodu tvrdnji i prilično logično (sve tvrdnje zapravo predstavljaju aktivno usmjeravanje na problem). Slično, većina tvrdnji koja je u ranijem istraživanju bila raspoređena na dva faktora: Maštanje i Distrakcija, sad je bila zasićena jednim faktorom. Rezultati analize čestica pokazali su zadovoljavajuće visoke koeficijente unutarnje konzistentnosti tipa Cronbach-alpha koji su iznosili: za subskalu Suočavanja usmjerenog na emocije (7 tvrdnji) 0.83, za subskalu Suočavanje usmjereno na problem (8 tvrdnji) 0.81, za subskalu Suočavanja korištenjem pomoći (3 tvrdnje) 0.79 i za subskalu Maštanje-Distrakcija (7 tvrdnji) 0.75.

Premda su provedene dosada samo dvije provjere ove skale, čini se da ona ima zadovoljavajuće metrijske karakteristike i da bi se stoga moglo preporučiti i daljnje njeno korištenje i usavršavanje, naravno, respektirajući specifičnost situacije (školska ispitna situacija) za koju je ova skala i namjenjena.

Skala suočavanja sa ispitnom situacijom:

UPUTA: Molimo Vas da se pokušate prisjetiti na koji način ste se suočili sa ovom ispitnom situacijom. To ćete učiniti tako da pažljivo pročitate svaku navedenu tvrdnju i zaokružite brojeve prema tome koliko se ta tvrdnja odnosi na Vas, pri tome brojevi imaju sljedeće značenje:

1 – uopće se ne odnosi

2 – uglavnom se ne odnosi

3 – djelomično se odnosi

4 – uglavnom se odnosi

5 – u potpunosti se odnosi

1. Potpuno sam se koncentrirao na rješavanje zadataka	1	2	3	4	5
2. Progonila me pomisao da neću uspješno riješiti zadatke	1	2	3	4	5
3. Pokušavao sam svladati osjećaj panike koji me obuzimao	1	2	3	4	5
4. Trudio sam se dobro isplanirati vrijeme	1	2	3	4	5
5. Okrivljavao sam sebe što se nisam bolje spremio za test	1	2	3	4	5
6. Pokušavao sam svladati početnu nervozu koja me "sledi"	1	2	3	4	5
7. Prepisivao sam od drugih	1	2	3	4	5
8. Usredotočio sam sve svoje misli na zadatke ispred sebe	1	2	3	4	5
9. Maštao sam da će se dogoditi nešto što će stvari promijeniti na bolje	1	2	3	4	5
10. Znao sam se zateći kako buljim u prazno	1	2	3	4	5
11. Razmišljao sam o tome kako se uči na vlastitim greškama	1	2	3	4	5
12. Zamišljao sam reakcije moje okoline ako dobijem negativnu ocjenu	1	2	3	4	5
13. Napravio sam plan i slijedio ga	1	2	3	4	5
14. Pokušao sam se koristiti knjigom i bilježnicom	1	2	3	4	5
15. Razmišljao sam o lijepim stvarima koje su mi se dogodile	1	2	3	4	5
16. Pokušavao sam smanjiti osjećaj napetosti	1	2	3	4	5
17. Prekoravao sam sebe što gubim vrijeme na nevažne stvari	1	2	3	4	5
18. Gledao sam ostale da vidim kako njima ide rješavanje	1	2	3	4	5
19. Prizivao sam Božju pomoć	1	2	3	4	5
20. Pokušavao sam iskoristiti pomoć drugih	1	2	3	4	5
21. Pokušavao sam se "srediti" i usmjeriti na zadatke	1	2	3	4	5
22. Odredio sam što ću činiti i to sam činio	1	2	3	4	5
23. Pouzdao sam se u sebe i svoje znanje	1	2	3	4	5
24. Borio sam se protiv osjećaja bespomoćnosti	1	2	3	4	5
25. Svaki sam napisani odgovor pažljivo provjerio	1	2	3	4	5
26. Postavio sam sebi neke ciljeve kako bi se lakše suočio sa situacijom	1	2	3	4	5
27. Zadatke koje nisam mogao riješiti pokušao sam prepisati	1	2	3	4	5
28. Želio sam da mogu promijeniti to što se događa ili to kako se osjećam	1	2	3	4	5
29. Prihvatio sam svoje "uzburkane" osjećaje i trudio se kontrolirati ih	1	2	3	4	5

Ključ za bodovanje²: Subskala Suočavanja usmjereno na emocije uključuje tvrdnje 2., 3., 6., 16., 21., 24. i 29.

Subskala Suočavanje usmjereno na problem uključuje tvrdnje 1., 4., 8., 13., 22., 23., 25. i 26.

Subskala suočavanja Maštanje/Distrakcija uključuje tvrdnje 5., 10., 11., 12., 15., 17. i 28.

Subskala Suočavanje traženjem pomoći uključuje tvrdnje 7., 20. i 27.

LITERATURA:

SORIĆ, I. (1994): Kauzalne atribucije i strategije suočavanja u školskoj situaciji ispitivanja znanja. *Magistarski rad*. Zagreb.

SORIĆ, I. (1998): Usporedba osnovnih postavki Weinerove i Lazarusove teorije emocija u školskoj situaciji ispitivanja znanja. *Doktorska disertacija*. Zagreb.

² Ključ za bodovanje napravljen je prema istraživanju Sorić (1998), a u toj primjeni tvrdnje 9., 14., 18. i 19. nisu imale dovoljna zasićenja niti na jednom od četiri ekstrahirana faktora.